www.daat.ac.il * דעת - אתר לימודי יהדות ורוח

מורה נבוכים חלק ראשון פרק טו

פרק טו נצב או יצב. אע"פ שנשתנו שני השרשים, הענין אחד, כמו שידעת בכל שמושיהם. וזה השם משתתף. פעמים יהיה בענין הקימה וההתיצבות, ותתצב אחותו מרחוק, יתיצבו מלכי ארץ, יצאו נצבים. ויהיה בענין הקיום וההתמדה, דברך נצב בשמים, כלומר קיים עומד. וכל מה שבא מזה השם בחק הבורא הוא מזה הענין. והנה ה' נצב עליו, קיים עומד עליו, א כלומר על

אפודי

פרק טו א כלומר על הסולם. ר"ל שהשם ית' קייים עומד על

אברבנאל

שם טוב

פרק טו נצב. ואמרו והנה ה' נצב עליו כלומר שהשם קייים עומד

קיים עומד. המלך הנני נכנס אמר שנמצא מזה השם בתורת יח' הוא כלו מענין הקיום והתמדה ויתחיל מאמרו וכל מה שבא מזה השם בחק הבורא וכו' עד אמר לו שהוא התיצבות נפש. המלך הנציבו לנגדי שפוטן ונלבת על פנור (שמות ל"ג כ"ח) הוא ג"כ מענין הקיום ויתחיל מאמרו ומזה הענין תומר ונלבת עד סוף הפרק. וזה השם משתתף פעמים יהיה בענין הקימה והתיצבות. זהו המלך שלא מדברי הפרק, יבחר שהתיצבות, כין שיאמר נצב לו יצב, או אחד אשמעשיו, אחרי שבענין כלו אחד, הוא שם משותף יאמר על הקימה והתיצבות, ר"ל שיאמר על הקיומ על הרגנים בקומה זקופה, בהיות עם המלך הוא התמדה והתיצבות, וזהו אמר על הקיומה והתיצבות, כי הם שני דברים, הקיומ מעומד והתמדה בלתומו מלב, והנה רמיה לזה ותהלב אחותו מרחוק (שם כ' ד') שנאמר במרים, כי אחרי הזיקה על שפת היאור, וכדי לראות ולדעת מה יעשה ממנה, ואחרי הזיקה מרחוק, הנה לא הביה בהכרת יוצבת המקומה, ולא שוכבת תלבב, כי אם בקיומה והתמדה, לראות מה יקרה. והנה עוד יתיצבו מלכי ארץ (תהלים ב' כ'), ולא ראיתי מאין יבריח הרב שהתיצבות הזה הוא בקיומה. ואולי הוא ביאורם ונתת בדבר המתיצבים לו בתלבה. אבל ענין הפלה לא יתכון שהלבה כי אם העמידה, ולהיותה מלבי ארץ, כדי שלא יהיה ביניהם קצתה בענייני הזיבותיהם, מי הרלוה ליצב בראש, לכן היה מהנגם כמו שהוא גם עשה המלכות הנעמים לקחת הפלה, שהגשים בדולים הבאים בהמלכה בהיותה מעומד המקומה לא ביאיהם. וכדי להכריח כל זה ולגלות מדותה האיכותיים, הביא ולגלו לנגדם פתח אהליהם (במדבר י"ז כ') שהוא מבואר שיאמר על הקיומה והתמדה וזהו שהוא שהוא הקיום והתמדה לקח קיום במקום קיומה, והתמדה במקום התיצבות, והביא ראיה לזה מתמרו לעולם כ' דברך נצב בשמים (תהלים קי"ט ס"ט) ייחס הבהיצבות לדבור, וידוע שהיונו נפש, ומפני זה גם מאמרו לעולם כ' יורה על שנצב בשמים, פרלון כו קיום עומד, והיה אם כן בשם הזה בכלל שני שמושים, וחזו החלק הראשון מדברי הפרק: וכל מה שבא מזה מהק הבורא וכו', זהו החלק השני מדברי הפרק. יאמר שכל לשון התיצבות שבא בחק הבורא ית', הוא מענין הקיום והתמדה. ואמר בחק הבורא, לפי שמה שהביא דברך נצב בשמים, הינו בחק הבורא, כי אם מהדבור המיוחס אליו, ולכן לא הביאו בכלל הדברים הנאמרים בחק הלל, והביא זה הנה ה' נצב עליו עומד ולומר על הסולם: שאלתי לפי בלשון הזה ד' דברים. הא', מה ענין אשר ראהו אלהה בשמים ואין זה מענין הקיום. הב', מה ענין עד שיגיע מה שעליו בהכרח. וגומה אמר כמה שעליו בהכרח ולא אמר בכולם. הג', מה ענין ומלאוהו שמאמרו זה עליו הוא כפי המשל הנכון. ופי' הלאודי שאומר בלל נצב עליו יורה נשמות, והוסיף כפי המשל הנכון ר"ל על דרך בני אדם, לא בלולן אחר. הוא שואר לומר שהביאו נפ"ש ת"ש בעולם הינו מורה נשמות כמו שיורה אמרו בו. הד', אמר ומלאכי אלהים עולים וכו' ויראלה שראה לפרש לא לותם הפסוקים בלי לוהן. ואמרתי בתשובת כל זה שהרב בהקדמתו לזה הספר כתב בענין המלאים, שהנה הוא מוצב אלהים עניון אחד [עין בהקדמה שם מונה הרב הולם מוצב אלהים לג' ענינים ומונה ז' ענינים, אבל אין שום סתירה] וראלהו מגיע בהמשמה עניון שני., והנה מלאכי אלהים ענין שביעי, ואומר עולים הוא ענין רביעי, ויורדים ענין חמישי, והנה ה' נצב עליו ענין ששי, ושם פירשתי שבוונתו שמה היא שראה בחלומה השנה שמה שיוונים כל אחד מהם מבוון בענייני הישבותיהם, מי הרלוה ליצב בראש, אזלחות הסוים והבסבל, וזהו מוצב אלהים. ושמני עולם הגלגלים מגיעים הישבות הבסבלים וזהו והנה מלאכי אלהים. וכל שיש מהם עולים בזולתם וזהו ויורדים, ומלאכי אלהים הבכלים הנגדלים וזהו והנה מלאכי אלהים. וכל שיש מהם עולים ויורדים, ומלאכי אלהים הבכלים הנגדלים ואמר לומר ויורדים, ומלאכי אלהים הבכלים הנגדלים בעולמות כלם עד העולם התחתון שג"כ ממנו ומשן וזהו והנה ה' נצב עליו ויאמר, ר"ל על יעקב ומנהיג העולם הבשל והשגיחו בו, וזהו כפי הדרוש המבוקש שמה המשיך דבריו הרב, ובלן פי' הפסוקים בתוקן אחר ואין בזה סתירה, כי כמו שכתב הרב שעמיה רצות בכתוביה אשר שיבוארתו בלאודים רבים מתתלבים. ועל המעיין לבחור ראיה אלו, ובוונתו כלן שראה מראה הסולם לפודיע לעקב אביו, שהבבה הראשונה

ג') ח"ג אמר הרב הפסוקים אשר בלו בתורה כלם ואמר שהוא ספור הבהעשות התולדות מהאדם הנברא ראשונה יחידי בעולם וסבין ענין דור המבול ודור הפלגה, והוא ג"כ בפמ"ו ח"ב שמה שנכתב בתורה ממדת ימי האנשים הבם הוא לבד האנשים המזכרים בתורה הבם שם חיו אותם החיים הארוכים, ואמנם אחר כני האדם חיו החיים הטבעיים הנהוגים. ואל בנין דבריו אלה תכין מה שכתב בפרק הזה כלי שביאה, כי הרב יפרש הפוק וירלוו בני האלהים (בראשית ו' ב') על האנשים שהיו אותם החיים הארוכים, וקראם בני האלהים לרוחם נמשים כל כך בשבלים הנגדלים, ויפרש נמוח האדם על בנות האנשים שהיו חיים החיים הקבועים הנהוגים, וקראם כן כי הראשונים יחדמו לשבלים הנגלים, והאחרונים יחדמו לנפשדים שישונו אל האדמה אחר מהם לוקחו, ולשות אלה אחותים אינם (במקום אינם ג"ל קראם) בשם אדם, וחזר שהמעולים המיוחדים לא נתחברו דומה לבם כי אם בנבונות הפחותים הבם קראן אדם, ומזה נולדו הנפלים שהיו נוסלים מלבותם לרוחם אחם אחותה. ולכוון זה אמר בכלן ויהוה אם לאמון לנוחר לאחותים מבלתי המיוחדים, ומשזה הענין וירלוו בני האלהים את בנות האדם, הם האנשים הפחותים קלני חיים ושבנני רוגז. והנה אמר בפסוק הזה ומזה הענין לפי שהשתוה הוא על הפחותים שבבל דור ודור כמו שהביא בנים בני אדם בני אים, והוא ראה לייחס זה ב"ב על בני האדם אשר נמעשה הראשית כי הם היה אחיתותה ממין גם בני אדם שזכר, כי אם לרוחם ממלבה שבלה בקוצר הימים במונו היום והיה ת"ב אחיתותה בערך אנשי דורה שהיו חיים החיים הארוכים הבם ולא בערכנו החיינו הבחיים: ואמנם מה שהביא הרב בזה אלן לאדם תמוהון (תהלים פ"ב ז') הוא לבד להכריח שבני האלהים יקראו האנשים הנעמולים ובני אדם הם הפחותים כי דוד הראשה כן בתמרו אני אמרתי אלהים אתם ובני עליון כלכם, והבפוק הזה ג"כ נאמר על החיים כמו וירלוו בני אלהים את בנות האדם, כי אחלת המאמר שהאלהים נגד בעדת אל בקרב אלהים ישפוט, ולכן המתאוננים הם תמיד בחיים, לרוחם הבקים בו ית', ולכן הוכיחם עד מתי תשפטו עול. וכמו שהוכיחם על רוע מדותיהם, רק (במקום רק, ג"ל כן) הוכיחם על חסרון התבונה והחכמה אשר בהם. וז"ש לא ידעו ולא יבינו, ואחם הבינו בתמרו אני אמרתי ואשבתי שאתם אלהים חיים ובחיים בנשמיכם ואמתותכם ודיעותיכם והבינו בבני עליון ולא היה כן, אבל בחטאתיכם המוהו מיתת הגוף והנפש, וזהו אכן כאדם תמותון וכאחד השרים אמולו וכם אדם אל תן ודומיהם. ולכן בגוף אמר קומה אלהים שעמה הראה כי אתה תנחל, ר"ל בין שכל אלה הנשמיים הבדים, ימותו ולא בחכמה, קומה אלהים ואתה תשפוט הארץ, כיון שאתה מי ונלחתי ותנחל בכל הגויים: הנה בוארתי שהפסוקים האלה ממין אחד, ושלחתיים ידברו לא בענין ובמוסכלות והוא מבואר. והאלודי כתב שגזה רמז הרב לאדם הנאמר בנעשה מרכבה, ולא זכר מאיזה אלה הבחוטים ובבשבו, ודעתי בזה כי הרב לא רמז בפרק הזה כלל על אדם אשר מרכבה ולא על האדם הראה וכריח, אבל היה תבלית כוונתו על האדם הנכר בנעמד הר סיני, ובמעשה הראשית כמו שפירשתי. אבל ענין האדם אשר בא במרחות הנבואיות רמז ומשל הוא, ולדעתי נאמר על הבבל הפועל ואשר הבשלים הנגדלים, או על הקב"ה כפי מה שיורה המקום וכענין אשר בא בו, והנה הראה הבניה אדם, לפי שכמו שהאדם מעלת הבדמות אשר לו בם הנגדלים יקראו ויוכנו הנגדלים מעלת אלוהו בערך והבדמות בשם אדם, לרוחם משכילים ומשיגים כמוהו, כי בערך הבהות אשר בינוחם מויב הבדמות ואהאדם יקרא אלהים ואלהים יקרא אדם. וגם ת"ל שם אדם הנגדלים על לד המשל ואינו נאמר בחתוף. ולכן לא הביא בכאן ולא נרמז עליו בזה הפרק, כי אדם אינו משותף על הבבלים הנגדלים מחומר, אבל יאמר עליהם על דרך משל, והבן זה:

פרק טו כוונת הרב בפרק זה היה לבאר בלו זה אופן ועל כמה ענים יאמר לגשונו שם הסתלבות. והביאו בכאן לרוחתו נמשך אחרי יציבה ומעמדה ויקימה, כי כלם הם המשיגו המנועה, ומבכדלי המלב בגשמיי, עם היות שהבבנים בין עמידה לנגב קתוף אדם מהבבה שוכרתי. ודברי הרב בזה הפרק יתחלקו לג' חלקים, חלק ראשון ובהבנתם, ושהלק זה מתחיל מתחלת הפרק עד אמרו כלומר

מורה נבוכים חלק ראשון פרק טו

על (א) **הסולם אשר קצהו הראשון בשמים וקצהו האחרון בארץ, ב וכו' יעלה כל מי שיעלה, עד ששיג מי שעליו בהכרח, אחר שהוא עומד קיים על ראש הסולם.** (ב) **ומבואר הוא ג שמאמרי הנה ה' נצב עליו, הוא כפי זה המשל הנשוא. ומלאכי אלהים עולים, הם הנביאים, שנאמר בהם בפירוש וישלח מלאך, ויעל מלאך ה' מן הגלגל אל הבוכים. ומה טוב אמרו עולים ויורדים בו, ד העלייה קודם הירידה. כי אחר העלייה וההגעה אל מעלות ידועות מן הסולם, ה תהיה הירידה במה שפגש מן הענין להנהגת אנשי הארץ ולמודם, אשר בעבור זה כנה בירידה כמו שביארנו (כפרק י' מזה המחלק).**

שם טוב

עומד על גלגל ערכות וכל מה שבחוכו הוא יתעלה מגיעו: אמר קלסו בחמש וקלסו האחרון בארץ. הרמון בו כי הדברים הם בעלי תכלית אם למעלה ואם למטה, אם למטה סולם מוצב ארצה ואם למעלה ורחבו מגיע השמימה והוא יתעלה סבת הסבות לגלגל ולכל מה שבחוכו ולכן היה הוא קיים על ראש הסולם שהעולם הגשמי ומה שבחוכו הם המרכז והמקיף, והמרכז הוא הארץ והמקיף הוא הגלגל, יחויב שהמשכילים והחכמים הנבונים העולים בזה הסולם יגיעו כי יש עלת העלות על הכל וזה אמרו והנה ה' נצב עליו כי הוא קיים עומד עליו: ואמרו ומבואר שאמרי הנה ה' נצב עליו הוא משל כפי זה המשל הנשוא. הרמון בו כי אף שנאמר עליו שיורה בגשמות אינו ראוי להגיעו כן כי סולם הוא משל ואם יאמר עליו הוא משל נ"כ, והמשל שהוא נשוא על ראש הסולם כמו שיאמר לומר האדם חי והחי הוא נשוא על האדם, ואינו דומה שיאמר אומר שהוא עליו מצד שהחי נשוא על האדם אבל על דרך האמת לא יצדק אמרנו עליו: ומה טוב אמרו עולים ויורדים כי בא הרמז כי הנביאים והחכמים עולים בזה הסולם ואמ"כ יורדים כי העלייה קודם הירידה כי אחר העלייה והגעה אל מעלות ידיעותם מן הסולם תהיה הירידה במה שפגש מן הענין להנהגת אנשי הארץ. הרמון בו כי מי שרוצה להגיעו הברייות רמוז שידע איך יגיעו אדון העולם בריותיו כמ"ש הודיעני נא את דרכיך וכו' ואמ"כ ורואה כי עמך הגוי הזה, אשר הרמון בו כי רצה לדעת איך יגיעו הבשר עולתיו וממנו ילמוד להנהיג זולתו ולכן היה העלייה קודם הירידה ואולם אמר הכל על מעלות ידועות מהסולם כי לא כל מה שיגיע האדם בזה הסולם יוכל ממנו ללמוד איך יגיעו האדם אנשי הארץ זה הוא הרמון באמרו אל מעלות ידועות מן הסולם. ואמר בעבור זה כנה בירידה, רמז בזה כי הפיש האלהי יש לו צד עיון מאלוה העליון והוא המכונה עלייה

אפודי

על גלגל ערכות ומה שבחוכו שהוא יתברך מגיעו: ב וכו' יעלה כל מי שיעלה. רצה לומר מי שיכלה להשיג מציאותו יתב' צריך שישיג בעולם השפל ואחר יבחין בעולם האמצעי ואז יגיע מציאותו ית' שהוא מגיע בערכות: ג שמאמרי הנה עליו וכו'. כ"ל מה שאמרתי קיים עומד עליו כלומר על ראש הסולם שהי' נראה מן הלשון שהוא ית' יש בו גשמות כשאומר עליו, איני אומר זה אלא כפי המשל הנשוא הנה אבל על דרך האמתות לא יצדק אמרנו עליו, ואל"פ שהבל ז"ל פירש בפרק כ"ב שמלת על מורה הבדל מגשמות יותר ממלת בו מ"מ לא יצדק מלת על אז עליו לפי שמורה קצת גשמיות: ד העליה קודם הירידה. כ"ל שהנביא צריך שישיג האמצאות ויהיה דבק בעליונים קודם שיגיהג האומה שהיא הירידה: ה תהיה הירידה במה שפגש. כ"ל אחר אשר בחן ענייני האמצאות וידעם והגיע למעלת הנבואה אז ישיג נבואה שהיא ענין ההנהגה ותיקון שהשיג מן ההנהגה היא יצערך שיסבת עיונו הנבואי ויגיהו האומה מצד מה שלמד וידע בהנהגה, וזהו אמרו במה שפגש כ"ל בעבור מה שפגש מההנהגה בהיותו בוחן כל צדדי האמצאות אז יצערך

אברבנאל

הראשונה ית' הוא מגיע בגלגל העליון, אשר בתנועתו יתנועע הכל ודעת הכל המורה כמו שביארנו בפ"ע מזה המלך בשתוף הכל, עם היות שבמה"ב פ"ה כתב הכריעם יוכו על היות כוונתו ודעתו בחלוף זה, כ"ל שהוא ית' אינו מגיע בגלגל, אבל עם הענין הטוב שמה יתבאר שאין הענין כי אם כמו שביארו הלן, מהיותו הוא ית' הוא המגיע הראשון, ולזה אמר הנה הלן כי יאמר והנה ה' נצב עליו רצונו על הסולם, כ"ל שלא יהיה צי' עליו על יעקב אבל יעורם על בנגלגל הכולל שהאל ית' הוא עומד על הסולם והוא מגיע ומגיהג בגלגל העליון הכולל אשר בתנועתו יתנועעו הדברים כולם. והנה הבינה ראויה על היותה צי' נצב עליו על הסולם ולא על יעקב כלומר אשר קלסו הראשון בשמים, ירצה שבאומר נצב עליו שהוא על יעקב ויקבה ל"כ לאמר בא שמה ענין הסולם. ולמה אמר מוצב ארצה ורחבו מגיע בשמימה ומה ענין מלאכי אלהים עולים ויורדים בו, אחר שכוה הענין הוא לבד להודיע שהאל ית' משגיח ויעקב ודבק בו. אבל אחרי שידענו שנצב עליו הוא על הסולם, היתה הארצה בלה לריכה ואמר שראה סולם מוצב ארצה ר"ל שהקבוצה המצאות כלם מהשפלים אל העליונים ועל הסולם הוא הכולל השמים ומה שבתוכם היה נצב ב', כ"ל שהוא המגיעו אותו בגלגל העליון הכולל והמשיגו בסולם זה שבו יעלה כל מי שיעלה לדעת ולהבינה במופת מציאות השם מעלת הענות שבגלגל כמו שביאר הרב בפ"ע מזה המלך הזכר, ולכן אמר הלן עד שיגיע מה שעליו בהברה כ"ל כי מעלת הסולם יגיע מציאות הגלגלים, ומהנועעת הכולל יתחייב בהכרח מציאות המגיע הראשון, וזהו אומר אמר שהוא עומד קיים על ראש הסולם, כ"ל שהשגה המציאות הלל הוא הכרחית, מאחר שהוא יתברך מגיע מה שלא תהיה בהיות (ל"ל בהעדר) המגיע הראשון שכל עלול ממנו, שאז לא יתבאר מציאות הלל מעלת המגעות עם היות שיתבאר מפנים אחרים. והרב יאמר שהתנועה היא הגדולה שבראיות על מציאות הלל ולכן אמר אמר שהוא עומד קיים, כ"ל נלמה ובלתי כח בגוף שכל כח בגוף ישהנה, אבל הוא מגיע בלתי מתנועע, קיים עומד על ראש הסולם כ"ל על השמים, שהם ראש הסולם, כמו שיאמר וראשו מגיע בשמימה. ולפי שהפי' הזה יתחלף ממה שפי' הפסוקים בהקדמת הספר בב' דברים. הא' בשגאר עליו הם יחזור ליעקב ולכן יחזור לראש הסולם. הב', שהם יהיו במלאכים הפשלים הגדולים ולכן פי' הרב הפסלים אלה והכריחם מהכיבוד, וז"ש ומבואר שאמר והנה ה' נצב עליו הוא כפי זה המשל הנשוא, כ"ל שבפירוש הראשון הנשגב היה נשוא ומכוון

(ומוכן)

קרשקש

פרק טו (א) **הסולם** רומז לכל המציאות שהשיג את המציאות כלו וראה שהוא נקשר קצתו בקצתו, **ואמר ה' נצב עליו** על ראש הסולם **והראש הוא** הגלגל העליון המקיף בכל ובתנועתו יתנועעו כל הגלגלים כי כלם חלקים בו, **ואמר עליו** על דרך שאמר רוכב שמים בעזרך סולו לרוכב בערבות **והרצון** בו שהוא השליט **והמושל עליו והוא** נפרד ממנו **ומגיעו** בכחו הגדול תנועה שאין לה הפסק לא שיהיה תנועתו מצד הציור לבד כמו שחשב הפילוסוף, כי תנועתו מצד ציור החשוק כי ברחב תהיה הנעת החשוק לחשק בלתי ידיעת החשוק כמו שהחשק אשר יתנועע ממקום למקום לבעבור חשוקו אבל הוא אין לו כונה בזה, **והשם יחב' הוא** מגיע הגלגל בכוחתו **ורצונו** בשפע **אשר** ישפיע ממנו תמיד **או** זה שם בטבעו בתחלת הבריאה. **וכאשר** יתבונן האדם בזה הסולם שהוא רמז אל המציאות וידע הנמצאות ובפרט ידיעת הכוכבים והגלגלים על דרך מה שאמר שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה אז ישיג מי שעליו שהוא השם ית' שהוא ברא העולם והוציאו מאין ליש לעליונות מעלהו ורוממותו:

(ב) אמר ומבואר הוא שמאמר הנה ה' נצב עליו הוא כפי זה המשל הנשוא. פי' ולא נאמר על דרך האמת כי הוא אינו נשם ואיך יהיה לו התיחסות עם גשם ואמנם לפי הפשט נראה כי אמרו והנה ה' נצב עליו הוא כמו ויעל אלהים מעליו שהוא ענין הסתלקות הנבואה ממנו ובעת שתחול בו יאמר שהשם נצב עליו:

www.daat.ac.il * דעת - אתר לימודי יהדות ורוח

מורה נבוכים חלק ראשון פרק טו טז

ואשוב על עניננו, כי נצב עליו מתמיד קיים נשאר, לא שהוא התייצבות גשם, ומזה הענין ונצבת על הצור. כבר התבאר כי נצב ועמד [1] ענינם אחד בזה הענין, וכבר אמר הנני עומד לפניך שם על הצור בחורב:

פרק טז צור. שם משתתף. הוא שם ההר, והבית בצור, והוא שם אבן קשה, חרבות צורים, והוא שם המקור אשר יחצבו ממנו אבני המקורים, הביטו אל צור חוצבתם כו'. ואחר כן הושאל מזה הענין האחרון זה השם לשורש כל דבר והתהלתו. ולזה אמר אחר אמרו הביטו אל צור

אפודי

פיפסק עיונו וירד: ו עניכם אחד בזה הענין. ר"ל קיים נשאר ולזיה לזה מה שאמר הנני עומד על הצור ובמקום אחר אומר ונצבת על הצור, וכבר ביארנו כי ונצבת על הצור ר"ל קיים עומד מ"כ יתוייב שאמרו הנני עומד על הצור ר"ל קיים שומד, ובא הפרק שאחר זה לבאר שמוף צור:

הפענח

אברבנאל

(ומוכן) בעצמו שבשינו, וכאן כפי זה פפי' מפשטל בעצמו, ויהיה נשוא המאמר לו אמרו לבד עליו, ויהיה נושא המאמר, והנה סולם מוצב תארצה וראשו מגיע השמימה אשר בו מלאכי האלהים עולים ויורדים, והנה ה' שבוא נצב בקיים בכולם ומתמנה, זה כלו נושא, והבטוח הוא שבוא יתב' שוכר על ראש הסולם הזה ר"ל מגיע השמים הסולם העליון, מ"כ כפי זה המשל יהיה אומר מלת עליו הוא נשוא המאמר וגזרתו. ובאר שהבדל הבני שהמלאכים שוכר בכתוב אינם הבכלים הגבדלים, אבל הם הגביאים שיקראו מלאכים לרוחם עושים מלאכת הש"י כמו שבגיות הנבוקים. והבריית הפי' הזה על אחר באומרו ומה טוב אמרו עוליו, ר"ל כי אם הזה כיון שאמר על הבכלים הגבדלים, היה מזכיר האשונה ירדים ואח"כ עוליו, אבל מאחר שאמר ראשונה עוליו ירדו הבגיאים שעוליו בהבנתם בעליונות נגותיהיהם, ואחרי כן ירדו בהפסק הבנתם, כדי להגיע הענין אחר ה יקוים בירידה, ר"ל הפרד מהמוגב המעולה להתעבק במוגב הפחות. והנה אמר הרב אל מעלות ירדותו מהבסוים, לרמוז שהי אפשר שבל אחדים יבוא כל הדברים, ובא שיתדבק בגבדל, אבל הבים הבנתו אחבריות המעלות ירדותו מן הבסוים, לא עוד: ובזה הענין אמר ונצבת על הצור, זהו הסלם הנ' מדברי הפרק ויאמר שהתחילות בבא המשה עם הייחוד אדם תמיד, היונו התחילות בשם, אבל הוא מעניין הקיום, והנה לא ערב הרב הבסוק הזה עם הראיות אשר הביא לבאר שיאמר נגב על הקיום, לפי שבעבר הכתוב יורה על המשה הזה נגב על המקום הבמוי המיוחד, כמו שהביא בש"ח מזה הסלק בשמוש הנה מקום אחי, שאמר הרב שיאמר על מדרגת הבסבנה, ואמר שעם זה לא יכחיש ר"ל הוראתו על מקום הבר אשר היה שם המבודדות. ואם יפורש כן הנה מקום אחי, יפורש מ"כ ונצבת על הצור הבמוי אליו בבסוק, שיאמר על התחילות בבמוי באותו מקום המבודדות, ולהיות הדבר מבוסס פי' הכתוב, לא הביאו ראיה על הבמוק, אבל מה שמזה הענין יאמר לדעתו ונצבת על הצור, והיה זה התחילות המשה, בלתי שזה עם התחילות הנאמר בחל' ים. לפי הבקיים והבעמדה, יאמר עליו ים' ושל בני אדם בבסוקים, ומשני זה אמר הרב ומזה הענין, לבדיל היינים: כבר התבאר לך שנצב כו'. כתב הלאודי הרלה הרב בבאר שבבני עומד לפניך על הצור שיאמר על קיום לא על עמידה בגמיית, ובבאר בן מאחר שהוא מבואר ונצבת על הצור בפרק הבמוך כי בן נמצאתו בחל' ים', ובאותו הבפ"ק מבאר אשר נצב הבמוך לצור הוא בעומד הבמוך לצור וכמו שבעמידה הבינה הבאמרת בחל' ים' מבואר הוא בחינה בגמיית כי אם ובחמיה בכה ונצבת על הצור, ובדברי הרב יוכו על זה אמר ומזה הענין ונצבת על הצור, וכן ר"ב רוחניות הבינה שהוא מענין הקיום ואמר שבבר התבאר כי נצב ועמד ענינם אחד והבסוק אמר הנני עומד לפניך עם על הצור בחורב, שבמבואר שהוא מענין הקיום מ"כ מזה יתבאר שנצבת על הצור הוא ר"ב מענין הקיום. שאמנם אין הצור הנאמרת בחל' ים' לצור הנאמרת במשה בכ' הבסוקים שלנה וכמו שהבארהו בפרק הבמוך לזה. ובמו יעלנה פי' זה הפרק:

פרק טז כוונת הרב בזה הפרק. לבאר מלי זה אוזן ולב המה

פנים יאמר בלשונו שם צור. והנה הביאו כאן לבאר לפנים פי' ונצבת על הצור שבר בפרק הקודם, ולבן מבבו אליו, כי בבסוק הזה שהביא בבוף הפרק הקדם, חייב שיבאר אחריו זה הפרק. והבדרי הרב יתחלקו לב' חלקים. חלק הראשון בבאר שהוא שם מבוחף ובשאמר על ג' דברים בבחוף, על הבר ועל הבאר הבשם ועל המקור שיהלבו ממנו הבחבים. ויאמר עוד הבשאלה על הבר והתהלתו. ומזה הביא מראש הפרק עד הלום אמר שיהבה ממנו. החלק ב' הוא לבאר שמה שבמלת מזה הבשם בבורת ים' הוא מענין הבשאלה מהיותו הבה פועלה לדברים כלם, וזה יתחיל מלומר ולפי זה הענין אחריו עד סוף הפרק:

[מורה נבוכים ח"א] מ ע

עליך וכשירד ויפנה במחשבתו להבהיר הדברים המחותים הוא ירידה לו ממעלתו, כי"ש בהשיגו אשר הגיע מן העולם המוסכל אם ישומהו בעולם המוחש כי אז היא ירידה גמורה, ובכאן רמז הרב הנאמר משה עלה אל האלהים וירד משה מן ההר אל העם, והבן זה כי הוא נפלא:

צור

וקרום שאחרים דבריו אשר עליו בפרקים לדעת הענין והבאנה בכוונתו. ראשונה, מי הביא הרב לעשות ג' שהוסיף לצור, שם ספר ושם הבן הקשה ושם מקור הלבנים, והנה אלה כלם הם שם האבן הקשה והוא אי"כ שם מוסכם יאמר בשם ובדר אם בכלם. כי והבית בצור (שמות י"ז ו') שהוא הראשון הוא עצמו שם האבן הקשה, כמו שהביא (הכתוב) מצור החלמיש (דברים מ' ט') וידוע שבאותו צור ידבר, ואומר צור הולבתם (ישעי' נ"א א') הוא ג"כ האבן הקשה, ויציאת החבנים ממנו נבלל באומר הולבתם, אבל שם אצור בכל שלשתם עניבו אחד בבדיל בדיבים בלל. וד' דוד המתי בספר הבדרים בבר עשתה עניבו אחד ולא הבדיל בדיבים בלל. שנים, באמרו ואת"כ הוסבל, וזה כי אם הבשאה אינו אמתי כמו שאמרתי, השתוף הנמשך ממנו לא יחבר, כי אם צור לא נאמר על מקור אבנים אחרים לא יאמר מ"כ על דרך הבשאלה לבל התחלה וערב לדבר אחר. ועוד כי הרב לא הביא הבשאלה הזאת ראיה, כי אם מבביטו אל צור הוצבתם. ואולם פסוק בבר בביאו לבאר בשתוף הבלשי, ואיך יבריח ממנו הבשאלה. ואין לומר שהראיה הזאת לבאיה צור הולבתם כמו הבראם אבינם. לפי שיאמר אאומר שבם ר' דברים צור הולבתם הבנ"ש אז אדם הראשון, והבראם אביבם הוא ענין אחר שהתחלף לשם מהצור. עליבית, מה ראה הרב אחרי הבביא הלייתו, ומר עוד ע"ב לבו בדרבינו והתאמינו בהאמתו והתנבנו במדותיו, כי הבא הם ,וב וכו' ואזו דרך דרש, ואינו מלוכד הראיה הבביא, ולא מבדר הדברים. רבויות, באומרו ולפי זה הענין האחרון בקרא הש"י צור, והוא שיקשה לשם לא יקרא האל ית' צור מפאת היותו צורת העולם ג"כ. וכבר ביאר הרב בפ"ע מהחלק הבני, שבאל יתב' צורת העולם ופועל אותו והבליתו, ולא"כ כמו שייחסם זה אינו בפועל, לשם לא יתבו ג"כ בצורה כמו ויצר אותו בהרב (שמות ל"ב ד'). ואיזוע בבשם יותר מיותם לצורה מבפועל. המבשית, באומרו ונצבת על הצור, והוא שבפרק הקודם אמר הרב ומזה הענין ונצבת על הצור והבה לא ערבו עם שאר הבפרקים, לפי שלא יאמר הבפרק הבזה בצווי בבאר הבפסוקים הבבית שמה, ולפי זה היה ראוי שבזה הפרק ג"כ יאמר ומזה הענין, ולא. ויערב זה הפסוק עם הפאר הבבית: ואומר בהיתר בל זה וביאור בוונת הרב, שעם היות צור תמיד יאמר על האבן, הנה ראה להבהיר בו שלא בחיות, בחיבה (הבחיבה) מצד היותו מוכן ובהנייר לבבל צורה אחרת ממה שבוא בו, ומזה הבית והבית בצור, כי אותו הבר ר"ל האבן הגדולה אשר קרא בר, (לא) היה בדרבו בבחו (ל"ל לבוזות) ממנו מים, והוא מזה בלד דומה לבומר הראשון ונלבת על הצור, אבל ית' לזה לעשה שיבה ויפביר אותו הבחוב ולבוזה (ולבוזים) האבנים צורת מים, ולזה לא הביא הרב הבבר בפסוק הבני עומד לפניך שם על הצור בחורב (שמות י"ז ו') והבית הבסוק והבית בצור לרמה לשם שאמרתי, רצוני שבא' על בתמר הראשון. ובחיבה עניבו אבן מהנבד לזה, ר"ל היותו קיים בצורתו ובלתי מבתבנה ונפבד ממנה, והנה יקרא לו זה לא מפאת המחבר כי הוא תמיד מוכן לבויה ולהבפבד, כי אם מפאת הצורה, שבית מוחבת מלאותה וקיום לדבר. ולבן הבית הרב בבחיבה הזאת, והוא שם אבן קשה כמו צור בחלמיש הצורה וקושי החלמיש. והבית מזה גם בן מרבות צורים (יהושע ה' ב') שיחבור שבית אבנים מהולדים מאד לגולל בהם, כי לא היה לו אל יהושע בזבל ולא הרבות בבזל לזה. ובחיבה בלשית בצור לא מפאת הבחבה להבחנות לצורה אחרת, ולא מפאת קיומה בצורתה, אבל בהמשך והחילדות ממנה דברים דומים אליה מלוחה ומהותה, והוא ר"ב דרך והבשול החולדי במינו דומה לו, והבית לזה הביטו אל צור הוצבתם ר"ל אל הצור שיחבנו ממנו האבנים, ור"ב השתוף הראשון הוא נאמר אבל בהחבור האבנים על הצורה הבחבנית, והבלשי על הבשול והמקור המוחלת אבנים מעבנו ולבן היו כל אלה שתופים לא מפאת היותם צור נאמר על אבן, כי אם מפני שיהם נאמר באבנים בבחיבות

הצורות

ע

מורה נבוכים חלק ראשון פרק טז

צור חוצבתם וכו' הביטו אל אברהם אביכם וכו', כאלו באר שהצור שחוצבתם ממנו הוא אברהם אביכם על כן לכו בדרכיו והאמינו בתורתו והתנהגו במדותיו, כי טבע המקור ראוי שיהיה נמצא במה שיחצב ממנו, ולפי זה הענין האחרון נקרא השם יתעלה צור, כי הוא ההתחלה והסבה הפועלת לכל אשר זולתו. ונאמר הצור תמים פעלו, צור ילדך תשי, צורם מכרם, ואין צור כאלהינו, צור העולמים, ונצבת על הצור. א השען ועמוד על התבוננות היותו יתעלה התחלה (ח) שהוא המבוא אשר תגיע ממנו אליו, ב כמו שבארנו (נספרק ח') באמרו הנה מקום אתי:

לא

שם טוב

פרק טז צור, מה הפליא הרב באמרו כי טבע המקור ראוי שיהיה נמצא במה שיחצב ממנו כי זה לעומת המדות וכדעות, אם כמדות כי למה שהיו ישראל הבו אל אברהם ראוי שיהיו דומים לו שילכו בדרכיו וימשיכו תורתו ויתנהגו במדותיו, כי טבע המקור ראוי שיהיה נמצא במה שיחצב ממנו. ומתמה יועיל בדעות כי אחר שאמרנו נדע שהשם הוא ההתחלה לעולם ונדע העולם נדע עצמותו, והמשל בזה אם הבנתי מיהו נודע אלא הדברים העשויים ממנו והיוצאים מחכמתו אל המציאות מהמלאכות, כשנדע המלאכות נדע את הבנאי, למה שכל הצורות הנמצאות לדברים המלאכותיים היו נמצאות בשכל הבנאי, ואם נדע שהש"י הוא ההתחלה לעולם ונדע שהדברים נעשים ממנו יחוייב שנדע עצמותו יתי' מצד כי כל אלו הדברים הם מצוירים במלאכתו ובעצמו, ולכן אמר אף שידיעת השי"ת מי אפשר לידעה על מה שהוא עליו כבר יש לנו מקום להשיג דבר ממנו והוא כשנדע כי הוא ההתחלה ונדע שהדברים כלם הוא עשאם כשנדע הדברים נדע את עצמו, ולכן אמר מני אעביר הדבר על פניך וקראתי בשם ה' לפניך, אשר הראון בו כי בהעביר כל הנמצאות הנקראים במעשה בראשית טוב ואומר לך כי אני המהווה אותם לכן תדע מעצמי כל מה שאפשר לידע, ועל זה הצד אני רחום וחנון, ולכן אמר השען ועמוד על התבוננות היותו יתי' התחלה שהוא המבוא אשר תגיע ממנו אליו: כמו שבארנו הנה מקום אתי. הראון בו מדרגת עיון והשקפת השכל ולכן אמר עמוד והתבונן על היותו צור כי הוא מבואר לכל. וכאן הודיע הרב שיש לחכמים מעלה קצתם על קצתם כפי הנמצאים אשר ידעו אם ברוכם אם במדרגה נמעלה ולכן מי שהוא יודע רוב הנמצאים שלמעה מגלגל הירח הוא קרוב אל השם ממה שלא ידעם והיודע יותר קרוב אל השם ממה שלא ידע כל כך, והיודע עליונים ותחתונים הוא קרוב אל השם יותר: **אמר** שם טוב ולפי מדרגות החכמים נאלו הדברים אשר ביארנו יתחלפו מדרגות השלמים בקורבת השם יתברך אפילו שלא יהיה מצד השלילות כמו שביאר הרב בזה החלק וזכן זה, כי הוא נפלא ועמוד עליו והיה בו שמח, ולכן הזהיר ואמר ונצבת על הצור עמוד והתבונן על היותו התחלה

אפודי

פרק טז א השען ועמוד על התבוננות היותו וכו' ר"ל כשתראה להשיג שהוא יתי' התחלה לכל הנמצאות עמוד והתבונן והשכל כל הנמצאות ואז תדע במופת שהש"י התחלה לכל הנמצאות תשיג בו יתי' כפי אשר תוכל להשיג, כי הידיעה בעצמותו יתבי' נמנעת לכן מי שיגלה שישיג בו יתי' כפי אשר יוכל להשיג ישיג ויעשיל כל פרטי הנמצאות וכפי אשר ישכיל בפרטי הנמצאות ישכיל בו יתבי' כי כל הנמצאות מוטבעות בו יתבי' הטבעה רוחנית: ב כמו שביארנו בתמרה הנה מקום אתי. ר"ל שביארנו פרק ח' שהוא מקום עיון והשקפת שכל. ואחר שדבר בשתוף צור ולא הגיע כל שתוף לכן יבא הפרק הבא לבאר השתוף בעצמות:

אברבנאל

מאות על החומר על הצורה ועל הפועל. והנה מזה הוליד הבעלה כי אם היה השתוף שיתמר צור על הפועל בחבנים היתה הבעלה שיתמר על הרגש כל דבר והתחלה, ולא שלא יהיה מחבנים. והוחרה בזה הבעלה הא': באילו ביאר שהצור אשר הוצבתם ממנו היה אברהם ע"כ לכו וכו'. אחרי שביאר הרב שיתמר צור על הפועל בחבנים ומוליד בדומה לו, הביא שעל דרך הבעלה יתמר לברש כל דבר תעש שלא יהיה מקור הבנים. והביאו אותו הבעלה, באמר הביאו אל צור חוצבתם הביטו אל אברהם אביכם, ולכן אמר אם שתי הבנות ואני דרושים, הולרך לומר כאילו ביאר שבצור אשר חוצבתם ממנו היה אברהם, ולהבביאו זה שבצור עצמו הוא אברהם וכי הביאם דבר אחד ולא שני דברים, אמר בכאן ולנה אמר אחר אמרו וכו': ואמר הרב עוד על כן לכו בדרכיו וכו'. רצה בזה לבבריח הירושו מהבפקוקים בקודם ומתאחר מהם, כי שמה אמר שמעו אלי רודפי צדק הביטו אל צור חוצבתם ואל מקבת בור נוקרתם הביטו אל אברהם אביכם ואל שרה החולבלם כי אחד קראתיו ואברכהו. אמר שבהרוצים לרדוף לצדק ולבקש שחולבנו ממנו, ויועד אתם ובתנו אליו יקרה אליהם כמו שקרה אליו, וזהו כי אחד קראתיו ר"ל כי אברהם נקרא אחד ועם היות מעטנו האחד המבפרי אלא יתהלך ולא יהבהב וכן היה אברהם שהיה בדרכיו, רצה ר"ל עבר ובלתי מתברבב, הנה הוא יתי' ברכהו והברבה את זרעו, וכן יעשה לרודפי הצדק, כי עם היותם מרודים מספר יהיו ונבר יבתבם, נתם ר' ציון נתם כל תבבותיה ויברבם ויברבם. הנה בדר הבפסוקים בבריחו אי' הרב שבאור הוא אברהם. ולזה אומר על כן לכו בדרכיו, רצה לרודפי צדק, והאמינו בתורתו רצה לתבבותיה ר"ל ולא תזכו להתבבת בתבבותיו, רצה כי אחד קראתיו. והנה חייב בה שאם יתמר הבים אי' צור על דבר אחר, אין הבנים ודבר אחר. אבל באברהם הוא ראוי לפי שעבע המקור ראוי שיהיה נמצא במה שיחצב ממנו ולכן ממדות אברהם חייב לזרעו. הנה התחבאו דברי הרב והוהבו הבעלות בעים ובלשים: ולפי זה הענין האחרון נקרא השם"י צור כו'. יראה מבאת שיהו פועל העולם אם בתחבתו, והנה אמר הרב כי הוא הבהתלה והבסבה הבוחבת ר"ל כי הוא ההתחלה הנוהיית לכל הדברים, והוא ת"ב הבועל. ובבסוקים הבביא אם תעיין בהם המלת מבם יתמרו על הבועל ומבם יתמרו על הבורה, כי הצור תמים פעלו (דברים ל"ב ד') פירושו הבועל הבעלמה היא בעולתו, ומר ילדך תשי (בם בם י"ח) רצונו הבועל הבולידך, ובורה מבכרם (בם בם ל') אבבר שיבורם על הבורה ואבבר שיבורם על הבועל, אבל ואין אור באלהינו (שמואל א' ב' כ') הוא ראמר בה אין בהתלה לנמצאות, כי לא הבורה בעולתו ולא בהבבר שיבורם על הבועל. ר"ל בנבדל מהבתרויות, ואין אור בבשום בלבדים, וכן אור עולמים (ישעי' כ"ו ד') ירצה שהוא אירה הבועלמים בלם ומעמידם. ואמנם למה הבנת עניין הבורה בזה על דרך הבעלה בתוך בבוקי הבועל יתבאר בפרק הבמבן לזה. ובזה הוהבה הבעלה הבריעית: ונצבת על הצור השען ועמוד וכו'. אין ראוי שתהבוז שהבשען ועמוד שיבוזו שיתבונן ויבביא הבעיון בבהתלה ובהתלה לנמצאות, כי לא הבנת הבר בשתוזו ולא שיאמר על הבעיון והבהתמבונן, אבל יאמר הבבור ובהבבר לדעתו, הנה מקום אתי הבדרבה עיון אתי אבל אין ראוי בתבבור מבם, כי אם שתשען ועמוד, ותתיבב על הבור ר"ל ידיעת שהוא יתי' צור בבולם ובהתלתו. וז"ש השען ועמוד ע"ד עד בה הבא ולא תוסיף (איוב ל"ח י"ח). ואמרו שהוא המבוא אשר בגיע ממנו לזולתו, ירצה שהבלבית בבעבה בו יתי' בהבבריות לאדם, זו היא ר"ל ידיעה אחוז אבבר בבולם, אם בתחבת בריאתו בתוחלבת ואם ג"כ בהבמדתו, ואין יעשבו ממנו מעיד בנמצאים, כי זהו המבחר אשר בגיע ממנו לזולתו

וכנ"

קרשקש

פרק יז (ח) שהוא המבוא אשר תגיע ממנו אליו כמו שביארנו הנה מקום אתי, הרצון בו במלת אליו ההשגה בו וזה אמרו הנה מקום אתי שביאר בו במדרגת עיון והשקפת שכל שהיא השגה:

www.daat.ac.il * דעת - אתר לימודי יהדות ורוח

מורה נבוכים חלק ראשון פרק יז

פרק יז לא תחשוב כי החכמה האלהית לבד היא הנסגעת מן ההמון, אבל רוב חכמת הטבע.
א וכבר נכפל (עיין בהקדמת הספר) לך אמרנו ולא במעשה בראשית בשנים. ב ואין זה אצל בעלי תורה לבד, אבל גם אצל הפילוסופים, וחכמי האומות מקדם היו (ה) מסתירין הדברים בהתחלות ומדברים בהם בחידות. ואפלטון ומי שקדם לו היה קורא החומר הנקבה והצורה הזכר. ואתה יודע כי ג התחלות הנמצאות ההוות הנפסדות שלשה. (ג) החומר והצורה וההעדר המיוחד, אשר הוא

אפודי

פרק יז א וכבר נכפל לך אמרנו, ר"ל שאמרנו בפתיחת זה הספר שאין ראוי ללמד קצת התחלות הטבע להמון:
ב ואין זה אצל בעלי התורה בלבד. ר"ל שאין מניעת הלימוד להמון אצל בעלי התורה בלבד אלא אף אצל הפילוסופים:
ג התחלות הנמצאות ההוות הנפסדות שלשה, ומפני זה לא מנה הרב הכועל כי הוא מחכמת האלהות שהוא יח' התחלה וסבה פועלת כמו בבאר בפרק שלשים זה ואם כן כבר מנה הפועל, והתכלית לא היה צריך למנותו אלא מנה רק אשר הם בנמצא

שם טוב

התחלה כי תדע שהוא מציאות המשובח אשר לנמצאות בציורו והם זורחות מאמתתו, כי שמש ומגן ה' מזריח הצורות ומשיג אותם מושכלות כמו שהשמש נורת המראות והראות בנפעל, וזהו אשר נרמז בהנה מקום אחי כמו שביארנו:
פרק יז לא תחשוב כי החכמה האלהית. דע אחי המעיין כי הדברים ההווים בחלאכה לעצרנו שני דברים, אל פועל ואל מתפעל, הפועל הוא המהוה והמתפעל הוא ההיולי הראשון, ואתה שחושבים שהפועל האלהי הוא יותר טוב מכל אלו הפועלים וכי הוא פועל

ההיולי והצורה וזהו המפורסם בספרי הקדש ולמה שיש בכאן התחלה חמרית ראשונה משותפת לכל הנמצאות נרמז עליה בחלת צור, ורמז הרב עליה בזה הפרק ואמר כי כמ"ש ונלבנת על הצור שהוא רומז על היותו התחלה ג"כ מה שאמר הנני עומד לפניך על הצור שרמז על התחלה ההיולאנית ולכן הביא זה הפרק אחר צור, והנה הביאור בו אינו מותר כי החכמים היו מדברים בזאת ההתחלה בחידה כל שכן בעלי התורה למה שהתורה למען נתנה ואין רמוז לגלות להם סתרי התורה ולכן אמרו ולא נמעשה בראשית בשנים והרמז כלו להעלים זאת ההתחלה אשר ממנו יודע כל המציאות אם יוכן על אמתתו וזהו כוונת זה הפרק. ואמרו אתה יודע כי התחלות הנמצאות ההווה והנפסדות שלש, החומר והצורה וההעדר המיוחד. ואמנם קרא ההעדר המיוחד למה שמן ההעדר ממנו כולל וממנו מיוחד, וההעדר הכולל לא יעשה שום דבר אלא מהעדר המיוחד, כי מהאבנים אשר נעדרו היות בית או אדם לא יעשה אדם למה שזה ההעדר אינו מיוחד אבל מהעדר הבית והיה אבן יעשה הבית, וכל שכן שלא יתהווה מהעדר המוחלט אשר הוא העדר גמור, וההעדר הוא מחוצר לחמר לעולם ולולא יתאחרו ההעדר לחמר לא הגיע הצורה כי הנמצא שלם לא יתהווה, אבל הוא מבואר כי מתנאי ההווה שיהיה לו נמצא קודם ובזה הגד היה ההעדר מן ההתחלות ולכן השטן אשר הוא העדר הוא סבה להוויית הדברים במקרה, ולכן יתיחסם השטן עם הסבות שלמעלה כמ"ש ויבאו בני האלהים להתיצב על ה' ויבא גם השטן כו', ולמה שלא נשאר עם צורת המתהווה הוא סבה במקרה ולא בא בתוך הבאים בעצם ולכן לא נאמר בראשונה ויבאו בני האלהים ויבא גם השטן אלא ויבאו בני האלהים להתיצב על ה' ואח"כ בא במקרה ויאמר ויבא גם השטן בתוכם, הנה אלד השטן וההעדר אינו נשאר בעצם נמתהווה, וגם כן אין הכוונה בהעדר שתעדר הצורה ותפסד, נאמר שהוא סבה להוויית הדברים במקרה, ולכן יתיחסם השטן עם הסבות

קרשקש

יק יז (ה) מסתירים הדברים בהתחלות, הרצון בו הדברים שהם התחלות והם החומר והצורה וההעדר, ואמר ומדברים בחידות מצד קראם הצורה זכר והחומר נקבה:
(ג) החומר והצורה. ר"ל החומר והצורה הם התחלות לדבר בעצם וההעדר במקרה כצד שהחומר נעדר מן הצורה הכוכבת לקבלה, כמו שהאבר בחלמון שיש לו קבלת צורת האפרוח בכח ובהגיעה סר אותו ההעדר והגיע בפועל כזה שהיה עודר ושב נעדר מה שהיה נמצא והוא צורת החלמון אשר היתה בפועל:

אברבנאל

ובזה לא אמר ומזה בענין ונלבנת על הצור כמ"ש בפרק נלב, לפי שעם ידבר מבהתחלות ולפי שנא' ונלבנת במקום שזה למקום כחל ובזה כ' נלב עליו, סולדת לבבדול ביניהם ואמר מפני זה ומזה בענין, אבל בכאן שיבית שמוף לור ואין הפרש בין הצור אשר נאמר בזה בפסוק מהצר נאמר בשאר הבסוקים, כי בלם נאמרים עליו ית' בלי הבדל, ובדבם בלם בלי הפרשה:
פרק יז כוונת הרב בפרק הזה לא ההבאתה בדבריו, והשמת הוא שהביא בלון זה הפרק, כדי לתת הסבה, למה לא אמר ולא ביאר בשם לור שני בדדים אחרים יאמרו בהם, כי הוא נאמר לדעתו על החומר הראשון, והוא נאמר ג"כ על הצורה הראשונה ית', אשר נעבור

זה הבינו בשם לור ג' שהוסיף, שיאמר על הבר רומז הרומר אל הצורה וכו' ועל הבאן הקשה הרומר ואמר אחרתי, והעלים הצורה בהוסיף שהוסיף בפרק הבוא, ואמר הרב שהבבה הם הוא לפי שהתחלת הדברים הבנעשים היה המנהג המיד הבעלימם ולכן הבעלימם הרב בבלן, והיה ג"כ הפרק הזה הבלוב הפרק הקודם שעבר: לא תראשוב כי ההבבמה האלהית וכו'. ר"ל אלא לבד התחבמה אלהית היא הבמנעת מהבמון, כי גם רוב הבמת הטבע, ראוי שהבעלה מבם. וכמו שאמר ולא במעשה בראשית בשנים. וכבר בחב הרב בהקדמת הספר זה אמר על הבמת הטבע, ובפרש הענין הבהתחלות, ולכן אמר מעשה בראשית ר"ל מעשה הבהתחלות. והבינו הרב שגם הפילוסופים עם היותם בלתי נבנעים לדת משה, היו מעלימים זה, כמו שבינו מאפלטון שהיה קורא הצורה זכר והחומר נקבה, לבוות הצורה מגבלת החומר ונותנת לו מציאות, כמו שבאים ינבול האשה ונותן לה מציאות אלם וכבוד: ואתה יודע כי התחלות הנמצאות ההוות וכו'. ראוי שתתעורר בזה לג' דברים, האחד למה הביא הרב בזה מהדברים התחלות שבם הדברים הבוויים והנפסדים. ואין זה מדרושנו כי אם שהיו מדברים בהתחלות בהעלם וחידות, לא זולת זה. הבני, למה לא זכר בלן הד' הבזה הדברים בלם, חומר, וצורה, ופועל, והבלית, והבמתע הפועל והבלית והבינו הבעדר שהוא הבבה המקרה. הבלוהי, בלומרו, ולם הם אבר אין הבבבד עליהם הבינאור, וזה שלבון היה לו הבבינו הקודם זכרון הבהתחלות, כמוך למה שזכר ממנהג אפלטון כי הוא הבתחיים אלו לא למה שזכר מהבנע הבהתחלות. ואומר בתשובת בל זה שבוונת הרב היתה להתנגל, למה לא ביאר שיאמר צור על החומר ושיאמר על הצורה בפרק הקודם לזה. ואמר שעשהו בדי הבבעלים בדרך הבחבמים הקדמונים, ולפי שיקשה נגדו ולמה לא הבעלימו ג"כ הבינוי צור נאמר על הפועל. מפני זה הולרך הרב לבאר שאפלטון לא עשה הבהעלם כי אם בחומר ובצורה, וגם שהבהתחלות הדברים הבוויים הנפסדים, רצה לומר הבהתחלותם, בעלמם בם החומר והצורה והבעדר (הקודם לבוויה), והבעדר הוא הבבה המקרה ולא יש אחר (ל"ל יאחר) ג"כ שיהיו בבוות בעצם כי אם בחומר והצורה, ולכן היה בבם לבד מעלים אפלטון. והרב המבך אחריו בזה לפי שהיה הבבעדר בלתי ראוי להבעלם, כי מבואר ובלא הוא שבהתחלות הוא בבוות והיא נעדרת ממנו, שאם היתה בלן ג"כ היה בלן ג"כ הבינו, הנמצא, במה שהוא נמצא לא יתבוות כ"ל במה שהוא נעדר, לא נשאר בבלן ג"כ דבר ראוי להבעלים כי אם החמר והצורה. ואמנם הפועל והבלית אין דרושם מהבמת הטבע, כי אם מהבמת האלהות וגם אינם חלקי המהבוות, ולזה לא נאמר בבם בהתחלות הנמצאות הבוות הנפסדות, לפי שאינם בהתחלותיו וחלקיו אם היותה בבוותו: ואחרי שביאר מנהג אפלטון בהעלם שם החומר והצורה, והבריתו מהמושכל, בהיותו בפי מנין הבהתחלות הבעמיות, בלל דבריו

בחמר

התחלה כי תדע שהוא מציאות המשובח אשר לנמצאות בציורו והם זורחות מאמתתו, כי שמש ומגן ה' מזריח הצורות ומשיג אותם מושכלות כמו שהשמש נורת המראות והראות בנפעל, וזהו אשר נרמז בהנה מקום אחי כמו שביארנו:
פרק יז לא תחשוב כי החכמה האלהית. דע אחי המעיין כי הדברים ההווים בחלאכה לעצרנו שני דברים, אל פועל ואל מתפעל, הפועל הוא המהוה והמתפעל הוא ההיולי הראשון, ואתה שחושבים שהפועל האלהי הוא יותר טוב מכל אלו הפועלים וכי הוא פועל

ההיולי והצורה וזהו המפורסם בספרי הקדש ולמה שיש בכאן התחלה חמרית ראשונה משותפת לכל הנמצאות נרמז עליה בחלת צור, ורמז הרב עליה בזה הפרק ואמר כי כמ"ש ונלבנת על הצור שהוא רומז על היותו התחלה ג"כ מה שאמר הנני עומד לפניך על הצור שרמז על התחלה ההיולאנית ולכן הביא זה הפרק אחר צור, והנה הביאור בו אינו מותר כי החכמים היו מדברים בזאת ההתחלה בחידה כל שכן בעלי התורה למה שהתורה למען נתנה ואין רמוז לגלות להם סתרי התורה ולכן אמרו ולא נמעשה בראשית בשנים והרמז כלו להעלים זאת ההתחלה אשר ממנו יודע כל המציאות אם יוכן על אמתתו וזהו כוונת זה הפרק. ואמרו אתה יודע כי התחלות הנמצאות ההווה והנפסדות שלש, החמר והצורה וההעדר המיוחד. ואמנם קרא ההעדר המיוחד למה שמן ההעדר ממנו כולל וממנו מיוחד, וההעדר הכולל לא יעשה שום דבר אלא מהעדר המיוחד, כי מהאבנים אשר נעדרו היות בית או אדם לא יעשה אדם למה שזה ההעדר אינו מיוחד אבל מהעדר הבית והיה אבן יעשה הבית, וכל שכן שלא יתהווה מהעדר המוחלט אשר הוא העדר גמור, וההעדר הוא מחוצר לחמר לעולם ולולא יתאחרו ההעדר לחמר לא הגיע הצורה כי הנמצא שלם לא יתהווה, אבל הוא מבואר כי מתנאי ההווה שיהיה לו נמצא קודם ובזה הגד היה ההעדר מן ההתחלות ולכן השטן אשר הוא העדר הוא סבה להוויית הדברים במקרה, ולכן יתיחסם השטן עם הסבות שלמעלה כמ"ש ויבאו בני האלהים להתיצב על ה' ויבא גם השטן כו', ולמה שלא נשאר עם צורת המתהווה הוא סבה במקרה ולא בא בתוך הבאים בעצם ולכן לא נאמר בראשונה ויבאו בני האלהים ויבא גם השטן אלא ויבאו בני האלהים להתיצב על ה' ואח"כ בא במקרה ויאמר ויבא גם השטן בתוכם, הנה אלד השטן וההעדר אינו נשאר בעצם נמתהווה, וגם כן אין הכוונה בהעדר שתעדר הצורה ותפסד, נאמר שהוא סבה להוויית הדברים במקרה, ולכן יתיחסם השטן עם הסבות

אברבנאל

ובזה לא אמר ומזה בענין ונלבנת על הצור כמ"ש בפרק נלב, לפי שעם ידבר מבהתחלות ולפי שנא' ונלבנת במקום שזה למקום כחל ובזה כ' נלב עליו, סולדת לבבדול ביניהם ואמר מפני זה ומזה בענין, אבל בכאן שיבית שמוף לור ואין הפרש בין הצור אשר נאמר בזה בפסוק מהצר נאמר בשאר הבסוקים, כי בלם נאמרים עליו ית' בלי הבדל, ובדבם בלם בלי הפרשה:
פרק יז כוונת הרב בפרק הזה לא ההבאתה בדבריו, והשמת הוא שבהתחלות הבאתה לבלן זה הפרק, כדי לתת הסבה, למה לא אמר ולא ביאר בשם לור שני בדדים אחרים יאמרו בהם, כי הוא נאמר לדעתו על החומר הראשון, והוא נאמר ג"כ על הצורה הראשונה ית', אשר נעבור

זה הבינו בשם לור ג' שהוסיף, שיאמר על הבר רומז הרומר אל הצורה וכו' ועל הבאן הקשה הרומר ואמר אחרתי, והעלים הצורה בהוסיף שהוסיף בפרק הבוא, ואמר הרב שהבבה הם הוא לפי שהתחלת הדברים הבנעשים היה המנהג המיד הבעלימם ולכן הבעלימם הרב בבלן, והיה ג"כ הפרק הזה הבלוב הפרק הקודם שעבר: לא תראשוב כי ההבבמה האלהית וכו'. ר"ל אלא לבד הבהבמה האלהית היא הבמנעת מהבמון, כי גם רוב הבמת הטבע, ראוי שהבעלה מבם. וכמו שאמר ולא במעשה בראשית בשנים. וכבר בחב הרב בהקדמת הספר זה אמר על הבמת הטבע, ובפרש הענין הבהתחלות, ולכן אמר מעשה בראשית ר"ל מעשה הבהתחלות. והבינו הרב שגם הפילוסופים עם היותם בלתי נבנעים לדת משה, היו מעלימים זה, כמו שבינו מאפלטון שהיה קורא הצורה זכר והחומר נקבה, לבוות הצורה מגבלת החומר ונותנת לו מציאות, כמו שהאיש ינבול האשה ונותן לה מציאות אלם וכבוד: ואתה יודע כי התחלות הנמצאות ההווה וכו'. ראוי שתתעורר בזה לג' דברים, האחד למה הביא הרב בזה מהדברים התחלות שבם הדברים הבוויים והנפסדים. ואין זה מדרושנו כי אם שהיו מדברים בהתחלות בהעלם וחידות, לא זולת זה. הבני, למה לא זכר בלן הד' הבזה הדברים בלם, חומר, וצורה, ופועל, והבלית, והבמתע הפועל והבלית והבינו הבעדר שהוא הבבה המקרה. הבלוהי, בלומרו, ולם הם אבר אין הבבבד עליהם הבינאור, וזה שלבון היה לו הבבינו הקודם זכרון הבהתחלות, כמוך למה שזכר ממנהג אפלטון כי הוא הבתחיים אלו לא למה שזכר מהבנע הבהתחלות. ואומר בתשובת בל זה שבוונת הרב היתה להתנגל, למה לא ביאר שיאמר צור על החומר ושיאמר על הצורה בפרק הקודם לזה. ואמר שעשהו בדי הבבעלים בדרך הבחבמים הקדמונים, ולפי שיקשה נגדו ולמה לא הבעלימו ג"כ הבינוי צור נאמר על הפועל. מפני זה הולרך הרב לבאר שאפלטון לא עשה הבהעלם כי אם בחומר ובצורה, וגם שהבהתחלות הדברים הבוויים הנפסדים, רצה לומר הבהתחלותם, בעלמם בם החומר והצורה והבעדר (הקודם לבוויה), והבעדר הוא הבבה המקרה ולא יש אחר (ל"ל יאחר) ג"כ שיהיו בבוות בעצם כי אם בחומר והצורה, ולכן היה בבם לבד מעלים אפלטון. והרב המבך אחריו בזה לפי שהיה הבבעדר בלתי ראוי להבעלם, כי מבואר ובלא הוא שבהתחלות הבאתה בבוות והיא נעדרת ממנו, שאם היתה בלן ג"כ היה בלן ג"כ הבינו, הנמצא, במה שהוא נמצא לא יתבוות כ"ל במה שהוא נעדר, לא נשאר בבלן ג"כ דבר ראוי להבעלים כי אם החמר והצורה. ואמנם הפועל והבלית אין דרושם מהבמת הטבע, כי אם מהבמת האלהות וגם אינם חלקי המהבוות, ולזה לא נאמר בבם בהתחלות הנמצאות הבוות הנפסדות, לפי שאינם בהתחלותיו וחלקיו אם היותה בבוותו: ואחרי שביאר מנהג אפלטון בהעלם שם החומר והצורה, והבריתו מהמושכל, בהיותו בפי מנין הבהתחלות הבעמיות, בלל דבריו

בחמר

מורה נבוכים חלק ראשון פרק יז יח

הוא מחובר לחומר לעולם ולולא ד התחברות ההעדר לחומר לא הגיעה אליו הצורה, ובזה הצד היה ההעדר מן ההתחלות. ועם הגיע הצורה, יסור ההעדר ההוא, כלומר העדר הצורה ההיא המנעדת, ויחובר אליו העדר אחר וכן לעולם, כמו שהתבאר בחכמת הטבע. ואם הם אשר אין הפסד עליהם בביאור, היו שואלים השמות ולוקחים הדמיונות בלמוד. כ"ש שראוי לנו אנחנו קהל בעלי הדת שלא נבאר דבר שיקשה על ההמון להבינו, ה או תדמה להם אמתת הענין חלוף הענין שנרצה בו, ו ודע זה גם כן:

פרק יח קרב, נגש, נגע. אלו השלשה שמות כלומר קריבה, ונגיעה, ונגישה, יהיו פעמים לענין המגע והקרוב במקום, ופעמים יהיו לענין הדבק המדע בידוע, א וכאלו ידמה לקרב נשם לנשם. אמנם ענין קריבה הראשון, והוא הקריבה במקום, כאשר קרב אל המחנה, ופרעה הקריב, והנגיעה ענינה הראשון נגיעת גשם בגשם, ותגע לרגליו, ב ויגע על פי. וענין נגישה הראשון בא איש אל איש והתנועעו אליו, ויגש אליו יהודה. ג וענין אלו שלשה השמות, השני הוא הדבק

שם טוב

הסבות עלמיות גם הטבע וכו' ולמה שלא נאמר עם הצורה כמ"ש ויכלו כני האלהים להתיצב על ה' ויבא השטן הוא סבה במקרה ולא בחוץ הכתיב בעצם ולכן לא נאמר בראשונה אבל בעבור שאינו נאמר אחר התהוות הצורה הוא סבה במקרה ואם הגיע הצורה יסור ההעדר הכולל כלומר העדר הצורה הבלתי המגעת, ולכן היה הוא הסבה במקרה הנה העדר בכל התהווה הוא דבר מבואר, ואמנם הצורה ג"כ דבר מבואר ואם לא נתהווה דבר לא נקרא הווה. אמנם ההיולי המחובר להעדר ולצורה הוא נמצא בעצם ג"כ בהתהווה ואם לא יתהווה דבר, ואלו השלשה דברים נקראו התחלות וגרמות בשם צור, ובפרע ההתחלה שהיא ההיולאנית אשר היא משותפת לכל הדברים הבוויים והנפסדים, ונעבור שהמון העם והרבנים ידעו הסבה פועלת ולא ידעו הסבה המתפעלת העליונה הרב מהם זה הפרק ועל זה גרמו ודע זה גם כן. והראון בו כי כמו שאתה צריך לדעת שיש כאן סבה פועלת שנקרא צור ג"כ צריך שתדע שיש כאן סבה מתפעלת שנקראת צור:

פרק יח קרב ונגש. ודע והבן מה שאמר הרב כי בהסתלק הגשמות יסתלק המקום ותתבטל כל קריבה ורחיקה ונגיעה והתפרד או התדבק או משוש או סמיכות. הנה הראיתיך ממאמר הרב כי בהרחקת הגשמות יחוייב שיסולקו מעליו מקריים רבים והתבאר במופת שהשם נפעל לפי שהנבואה יש לה מבוא בכח המדמה וכמו שבינלמנו בפרק תמונה וחבנית: ג ועניין אלו השלשה. ר"ל הענין הנני מאלו

אפודי

לא תון ממנו: ד התחברות ההעדר. ר"ל לולא התחברות העדר הצורה העתידה לא היה מגיע לחומר צורה אחרת אחרי אשר נגע צורה אחת אבל ההעדר המיוחד בו יחייב שיגיעם צורה אחת וילבשם צורה אחרת והיא הצורה העתידה וא"כ ההעדר הוא סבה הכרחית, ומזה הצד יקרא ההעדר הדבק לחמר החמלה ואם באמת אינו התחלה בעצם כך במקרה: ה או תדמה להם אמתת וכו'. ר"ל ואפי' לא יקשה הענין להבינו להמון שמא תדמה להם הענין האמתי אלוף לזה שאנו רוצים בו: ו ודע זה ג"כ, ר"ל מפני זה הבינה זה הפרק אחר פרק צור לתשלים שתוף צור ולבאר כי שם צור יאמר על אלו שלשה התחלות, כי יאמר על החומר והצורה וההעדר והוא בא לגלות לנו סיבות אמרו על הצור בחומרב כשהולידו מש"ב מיב מן הצור כי אלה צור בזה הענין יאמר על החומר הראשון ומרע"ה היה יודע ומסכיל עניני ההיולי והיה פועל בהיולי העולם כפי אשר היה רוצה לפעול והיה מעדיר צורה ומלבש צורה אחרת וזהו מפתח זה המאמר, ולגלל עלמו איך הענים הטבעיים האמיתיים ולא דבר רק בדמה, ואמר כי ההכרח הביאנו לזה כאשר תראה בזה הפרק, ולפי שדבר עתה בסבות התחלות והדבר אשר היא התחלה לזולתו אמנם הוא פונה ומגיע בו כמו החמר עם הצורה לפיכך סמך הרב ז"ל זה הפרק:

פרק יח א כאלו ידמה לקרב נשם לנשם, מלד התאחדות שהיה זה במראה הנבואה ולא קריבה נשם בנשם מכל מקום אחר שהיה ענין מדומה דמיוני כדי הוא כאלו נגעו נשם בנשם

אברבנאל

בחמרו ואם סם ר"ל הזילוסופים אשר אין הפסד עליהם בביאור הענינים, היו שואלים הסמות, ר"ל מהתחלות הלה, כל שכן שראוי לנו בעלי הדת שלא נבאר דבר יקשה על הסמון להבינו, או תדמה להם אמתת פועל אין היזק לבאר זה אל הסמון, ולכן אמר שעל זה נקרא צור. אמנם בחמרנו שג"כ יקרא צור להיותו צורת הטולם, בגם אולי יבינהו הסמון בחלוף כוונתו, ויחשבו אלהיותו צורה היום מחובר לחומר, כמו שהוא בשאר הצורות. וג"כ אם אמרנו שיאמר צור על החומר, וזה נרמז בהומר והכיות בצור, אולי יחשוב הסכל הכמוני הסיתה יגיתה המים בעצם אחרי אשר יותם אל המומר הראשון בהשגיעת צורה ונגישת צורה. ומפני זה גלה שתוף צור על הפועל, והעלימו בהיותו נאמר על החומר והצורה כמו שאמרתי. והוהרו עם זה כל הדברים הנשגב שבשרוחי עליהם בדברי הרב: ודע זה ג"כ. הבאו המפרשים שיסבור הרב שיאמר צור על שלשת ההתחלות המומר וצורה והפעדר, ואני לא מצאתי בשתופי צור אבר ירמוז אל הפעדר, ושוא ג"כ אינו בתחלה בעצם, ואינו חלק מהמתהווה. ולכן מה שבתבתי הוא הנראה יותר נכון אצלי. והנרמזי כתב שההעדר הבא במקרה ולכן נקלל בשם הטבע והבשם שהתחלה אשר קראו מרע"ה בעת שברו יחס הבמצאות קלתם אל קלתם ירלה שם שהעדר ליהותו הבא במקרה אמר עליו בספר איוב שכתב משה עליו הבלות, ויבאו בני האלהים להתיצב על ה' ויבא גם השטן בתוכם

(שם ב' א'), יר שהתחלות בתחרות הם התחלות בעצם ושלבן קראם בני האלהים ושהשטן שבא בתוכם הוא הבעדר שיבא בהון שהתחלות אלה מכוון לעצמו, והנה הרב רמז בפרקים הללו לזה שבא' בפרקים אלה שבני עומד לפניך הם על הצור, והבית בצור, שנאמר אל החומר שעשה (משה) בכח האל ית' ובנפלאותיו בה (ל"ל שיבה) הרומר ויפעיבהו תצורה וילבישהו צורה אחרת, ולזה שנאמר בפרשה כי הטה שונלאה על הצור נאמר על האל ית' שהוא הטולם צורת הטולם. ואמרו עוד והיה בעבור כבודו ומאתיך בנקרת הצור הבם מקרי החומר שיהשבו אליו, ובסל"ד מזה החלק

פרק יח כוונת הרב בזה הפרק לבאר על המה פנים יאמרו אלשונו קריבה ונגישה ונגיעה, והיה זה לפי שלמעלה הבית שתופי ישיבה, קימה, עמידה, ועם היות שנבנהו המה שתופי בפי"ז מהסבות שזכרתי אחריהם חזר להבית שתופי שמות התנועה ולכן הבית קריבה ונגישה. ודבריו בזה הפרק יתחלקו לשני חלקים, הראשון, בביאור שהופי המלות הבי' אלה, והוא מתחלת הפרק עד וכל לשון קריבה או נגישה, והחלק הבי' משם עד סוף כל הפרק. אולם ג' שמות כלומר קריבה נגישה נגיעה, הולכך הרב לומר זה ולא נסתפק בשם שאמר קרב נגש נגע לפי שהם הועל עבר, ולכן אמר שאין השתוף בהם בהיותם קריבה או נגישה או נגיעה, והיא הקריבה במקום אין רמוי שתתשוב הקריבה ונגישה ונגיעה שלהם שיש במוצבם הבשמי, אבל הענינים

www.daat.ac.il * דעת - אתר לימודי יהדות ורוח

הרבק מדע ונגיעת השגה לא השגת מקום. אמר מן הנגיעה בענין הדבק המדע, כי נגע אל השמים משפטה. ונאמר מן הקריבה, והדבר אשר יקשה מכם תקריבון אלי, כאלו אמר תודיעוני אותו, הנה כבר נעשה בהודעת הידוע. ונאמר מן הנגישה, ויגש אברהם ויאמר, והוא היה בענין הנבואה והתרדמה הנבואית, ד כמו שיתבאר (חלק א' פרק כ"ז, חלק ב' פרק מ"ו) מן יען כי נגש העם הזה בפיו ובשפתיו. וכל לשון קריבה או נגישה אשר תמצאנה שבאה בספרי הנבואה בין השם ית' ובין נבראו מנבראיו, הוא כולו מזה הענין האחרון, כי השם יתעלה אינו נשם, כמו שיבא עליו המופת בזה המאמר, ולא הוא יתברך יגש ולא יקרב לדבר, ולא דבר מן הדברים יקרב לו או יגע בו יתעלה, כי בהסתלק הגשמות יסתלק המקום, ותבטל כל קריבה ונגיעה או רחיקה או הדבק או התפרד או משוש או סמיכות. ואיני חושב עליך שיסתפק לך אמרו, קרוב ה' לכל קוראיו, קרבת אלהים יחפצון, קרבת אלהים לי טוב, שאלו כולם קריבת מדע, כלומר השגה מדעית, לא קריבת מקום. וכן אמרו קרובים אליו, קרב אתה ושמע, ה (ה) ונגש משה לבדו אל ה' והם לא ינשו. אלא אם תרצה שתשים מה שנאמר במשה ונגש, שהוא יתקרב למקום מן ההר אשר ו שכן עליו האור, כלומר כבוד ה', תוכל זה. אבל החזק בעיקר, כי אין הפרש בין היות האיש במרכז הארץ, או בעליון שבגלגל התשיעי, אילו היה אפשר, שהוא לא ירחק מן השם הנה, ולא יקרב לו שם. אבל הקריבה (פרק ל"ד חלק ג') אליו יתעלה בהשגתו, והרחוק ממנו למי שיסכילהו. וימצאו בקרוב וברחוק מזה הצד מעלות רבות מאד זו למעלה מזו. והנה אבאר בפרק ז מפרקי זה המאמר (בפרק נ"ם ס' חלק ג') איך הוא

היתרון

אפודי

מאלו הפלסה שמוס: ד כמו שיתבאר מן יען כי נגס. ל"ל אע"פ שזה הפסוק לא היה בנבואה מ"מ אנו למדים ממנו כי נגישה תאמר על ענין שאינו נגשם כי הדיבור אינו נגשם: ה ונגש משה לבדו והם לא יגשו, שמשה רבינו ע"ה הגיע בו יתברך מה שלא היו יכולים להגיע אחר העם, וזה ממה שיורה שהמעמד הנזכר היה במראה הנבואה כמו שהיה בשמוף עבר:

שם טוב

יתברך אינו גוף אבל אנו הדברים יצטרכו אל פירוש: ונגש משה לבדו אליו והם לא יגשו, רוצה לומר שמרע"ה הגיע בו יתי מה שלא השיגו שאר העם, והכן אמרו כי אין הפרש בין היות האיש במרכז הארץ ובין עמדו בגלגל תשיעי, והכן אמרו אבל הקריבה אליו בהשגתו והרחיקה ממנו למי

קרשקש

פרק יח (ה) אמר הר"ם ונגש משה לבדו אל ה' והם לא יגשו

שזה קריבת מדע ואי אפשר בו שיאמר שהוא קריבת מקום, ונראה לפי העניין שאין זה קריבת מדע אבל משה מצד שלימותו ויחרון מעלתו על כל בני דורו אמר שהוא יקרב למקום מיוחד מן ההר, שאם רצה בו קריבת מדע איך יתכן לומר והם לא יגשו אם היו מוכנים להגעת השלמות והדבקות בו אשר הוא המבוקש ממנו ית' כמו שאמר הכתוב השכל וידוע אותי, אבל נראה שהרצון בו הקריבה במקום מצד שלא הגיע שלמותם והדבקותם בשם כמשה. ואדרבה פה המאמר שלא ליתן פתחון פה לבעל דין לחלוק כשאמר הכתוב עלה אל ה' כאלו אמר עלה אלי וכן ונגש משה לבדו כאלו אמר ונגשת וכל אותו הפסוק הוא בלשון צוואה ואם יראה באמרו ונגש שהוא קריבת מדע יהיה אמרו עלה אל ה' אתה ואהרן יראה בו ג"כ קריבת מדע וכשאמר והם לא יגשו צוה בדבר והפכו שהרי הרשם כלם לאותה עליה וא"כ איך יאמר והם לא יגשו, ועוד נעשה חלוקה הכרחית אותה ההגשה או היתה אפשרית בטבעה או בלתי אפשרית ואם היתה אפשרית השגתו היא המבוקשת ואיך יצוה ואיומר והם לא יגשו ואם היתה בלתי אפשרית הצווי היה לבטלה. הנה נראה מזה כי ההגשה היתה במקום והרשם כלם לעלות אמנם המקום המיוחד אשר שכן שם האור והאש הבוערת לא הרשה רק משה לבדו למעלות שלמותו להיות אותו המקום יותר מקודש מכל ההר וכן אמר בלוחות שניות ונצבת לי שם על ראש ההר שהוא המקום המכובד והקדוש, וכן מצינו במקדש מקומות מיוחדים שהם מקודשים יותר מהשאר כמו בית קדשי הקדשים שלא נכנס שם אלא כהן גדול ביום"כ:

אברבנאל

הנגיעה היא הדבק הדברים בשעתיהם, והקריבה היא התקרב הדבר לדבר ואם תאינו נוגע בו, כי אינם מתקרבים כל כך עד שיגעו, ואני אנו קריבה ונגיעה יובנו בדבר בגם אצל דבר אחר, אמנם הנגישה היא מתיחסת אל התנועה כשיתנועע הדבר להתקרב לדבר אחר, ולזה אמר הרב בקריבה, והוא הקריבה במקום, ובנגיעה אמר נגיעת בשם בגשם, ובנגישה אמר בזה הלשון אל איש והתנועעו אנו. ועוד תבין שהרב בדבריו אלה רמז שקריבה ונגיעה יאמרו גם בדברים שאינם חיים, וזה אמר קריבה במקום נגיעת בשם בגשם, אבל הנגישה לא תאמר כי אם באנשים, וז"ש בזה אל איש אל איש והתנועעו אנו. תקריבון אלי ושמעתיו (דברי' ל' י"ז), ירצה שתין אומר הקריבון אלי שיקרבו בשופטים למשה, ותהיה הקריבה ההיא קריבה גשמית, כי אם היה כן, לאזו היה שתאמר תקרבו אלי, שהוא פועל עומד, ומאחר שאמר תקריבון אלי, ירצה תודיעוני אזנו, ויהיה המשפט הזה הנקרב. ולהסכיים זה אמר, הנה כבר נעשה בהודעת הידוע, ירמוז לאומר ויקרב משה את המשפט לפני ה' (במדבר כ"ז ה') שהדבר מבואר בזה. והנה לא זכר הרב אם היו הדברים הללו מתנועה כשיתנועע הדבר להתקרב לדבר אחר, ולזה אמר שאמר פעמים יאמרו ופעמים יאמרו יורה שהם משופטים, ובגלות הסתוך זה הענין בחלק הא' מדבריו. וכל קריבה ונגישה שתמצא בדברי הנבואה בין הש"ית ובין נברא מבוארים זה בחלק הב' מדבריו בפרק. וקשה לומר לא אמר הרב בזה נגיעה ואמר לבד וכל קריבה ונגישה. אחשוב שהיתה הסיבה לפי שלא מצא הרב בספוק לשון נגיעה נאמר בבורא ית' היהיה נגיעת מדע והשכל, כי אוזיר בע בהרים ויעשנו (תהלים קמ"ד ה') הנה יפרש הרב שאינו מהמשלות הזאת ומשמוש היה, ומפני זה לא אמר נגיעה, אבל אמר זה אמר ולא דבר מהדברים יקרב אליו או יגע בו ולא אמר נגע לפי שהנגיעה היא שהתקרבות, ולנו לומר לומר לא הבינו הרב הספוקים שיאמרו בלא אמר מקרבים אליו. ועוד לומר לא הבינו הספוקים כלם מחוברים, והבדיל ביניהם באמרו, וזכן אמרו קרובים אליו, קרב אתה ושמע, בהיות כלם ממין אחד. והתשובה לזה שהרב מצא פסוקים שאין בהם ספק, ואחרים שיתפק בהם אדם בזה הענין, והוא עשה מן המבוארים ראיה אל הבלתי מבוארים. ולכן אמר אינו שיתפק לך בענין המה שאתה קרוב יי לכל קוראיו (תהלים קמ"ה י"ח) קרבת אלהים לי טוב (שם ע"ג כ"ח) שיתפק עליך אם אלה כלם קרבת מדע, וזה לפי שהענין מבואר בהם, ואם בשם זה מבואר אף הוא מבואר ג"כ באמרו, אלהים קרובים אליו (דברים ד' ז') קרב אתה ושמע (שם ה' כ"ד) ונגש משה לבדו (שמות כ"ד ב') שבאמת אלה כן הם מענין מדע כמו הראשונים, ולכן אמר הרב שבאמרו, ולכן אמר הרב בספוקים שיאמרו בלא אמר מקרבים אליו מבוארים בזה המובן, ולפי שאולי יסרב אדם אחר לו אלהים קרובים אליו, ברצונו באלהים אחרים וזה הספיקים שיעשה לו אדם אלהים והם קרובים אליו בגיתו, ואמר שבתוב בספרו מה שיאמרו האומות, ומי גוי גדול אחר לו אלהים שמה קרובים אליו בגיתו לאותו בגוי שיהיו

לוחם

ונגלו שמה: ואיני חושב עליך שיתפק לך וכו' וכן אמרו קרובים אליו. שאלתי למה לא הביא הרב הספוקים שיאמרו בלא מקרבים בגיעה כדרכו בכל הספוקים, ואמר ואיני חושב עליך. ועוד למה לא הביא הספוקים כלם מחוברים, והבדיל ביניהם באמרו, וכן אמרו קרובים אליו, קרב אתה ושמע, בהיות כלם ממין אחד. והתשובה לזה שהרב מצא פסוקים שאין בהם ספק, ואחרים שיתפק בהם אדם בזה הענין, והוא עשה מן המבוארים ראיה אל הבלתי מבוארים. ולכן אמר אינו שיתפק לך בענין המה שאתה קרוב יי לכל קוראיו (תהלים קמ"ה י"ח) קרבת אלהים לי טוב (שם ע"ג כ"ח) שיתפק עליך אם אלה כלם קרבת מדע, וזה לפי שהענין מבואר בהם, ואם בשם זה מבואר אף הוא מבואר ג"כ באמרו, אלהים קרובים אליו (דברים ד' ז') קרב אתה ושמע (שם ה' כ"ד) ונגש משה לבדו (שמות כ"ד ב') שבאמת אלה כן הם מענין מדע כמו הראשונים, ולכן אמר הרב בספוקים שיאמרו בלא אמר מקרבים אליו מבוארים בזה המובן, ולפי שאולי יסרב אדם אחר לו אלהים קרובים אליו, ברצונו באלהים אחרים וזה הספיקים שיעשה לו אדם אלהים והם קרובים אליו בגיתו, ואמר שבתוב בספרו מה שיאמרו האומות, ומי גוי גדול אחר לו אלהים שמה קרובים אליו בגיתו לאותו בגוי שיהיו

מורה נבוכים חלק ראשון פרק יח יט

היתרון בהשנה. אמנם אמרו נע בהרים ויעשנו, רוצה בו הנע דברך בהם על צד המשל, כמו שאמר וגע אל עצמו, כלומר הבא מכתך בו, (ג) וכן הנגיעה ומה ששמשו ממנו בלשון, תפרשנה בכל מקום כפי ענינו, כי פעם ירצה בו נגיעת גשם בגשם, ופעם הדבקות מדע והשגת ענין אחד, כאלו המשיג דבר אשר לא היה משיגו קודם כבר קרב לדבר שהיה רחוק ממנו ח והבן זה:

פרק יט מלא, זה השם משתתף, יעשוהו בעלי הלשון בגשם וימלאהו, ותמלא כדה, א מלא העומר (לאחד) [ממנו], וזה הרבה. ויעשה הדבר בענין תם זמן אחד משוער והשלמתו, וימלאו ימיה ללדת, וימלאו לו ארבעים יום. ויעשה בענין השלמות בחשיבות והתכלית בה, ומלא ברכת ה', מלא אותם חכמת לב, וימלא את החכמה ואת התבונה ואת הדעת. ומזה הענין מלא כל הארץ כבודו (בפרק ס"ד ח"מ) ב ענינו כל הארץ תעיד על שלימותו, כלומר תורה עליו, וכן

שם טוב

שיסכילהו לא מי שיגוס ויתפלל בלבד כמ"ש השכל וידוע אותי כי הוא התכלית האחרון ואם זה בלתי אפשר שימלא בשלימות אם לא יקדם אלו תעלות התדות: ואמרו וכן זה רומז מה שאמרו בתעשה בראשית לא תאכלו ממנו ולא תגעו בו ר"ל לא תשיגו ענינו המפורסמות, ורומז ג"כ לתעמד הנכחר באמרו לא תגע בו יד שלא תשתכח השגתם, וגם רומז לאומרו וגגע משה אל הערפל שר"ל שהיה מתקרב להשגתו יתי' בתארי השלילות וזה אמרו הערפל כמו שיתבאר אחר זה:

פרק יט מלא זה השם כו' מלא העומר לאחד. אינו פסוק אחד אלא ב' פסוקים הראשון הוא מלא העומר מן והשני שני העומר לאחד: ומזה הענין מלא כל הארץ כבודו. ענינו כל הארץ תעיד על שלמותו ואמרו המפרשים שזה הלשון קצר כי היה לו לרב לומר שלמות כל הארץ כבודו. ואפשר לומר שמלת שלמות כל הארץ תעיד על שלמותו כלומר תורה עליו, ואמרו המפרשים אמר כס' אלהינו בכל קראנו אליו, ואם לא היה כן לא היה כאן המשל ודמיון שעליו יאמר כס' אלהינו בכל קראנו שהוא אז קרוב אלינו. ואמנם קרב אתה ושמע, וגגש משה לגדו אחר הרב שאפשר שיגורשו על הקריבה והנגישה לפר שעכן עליו אחור ואם שקרא הרב שבינה אבל הזהיר בעיקר והוא היותו רותני. ואמר שיפרש בפרק מפרקיו זה המאמר יתרון המשיגים בהקריבה הזאת והוא בפ"ד מחלק הבני: אמנם אמר גע בהרים ויעשנו כו'. הרב הרגיש במה שיסופר נגדו, אין לא הבנת גע בהרים ויעשנו על נגיעת המדע. ויאמר ח"כ בספרי הקדש נגיעה בהדבק המדע באל יתברך כמו שיאמר הקריבה והנגישה שזכר. והשיב לזה שאינו מאותו ענין למה שלא נאמר בנעל שבל אבל שהוא הגע דברך בהם, ע"ל המשל כמו וגע אל עצמו (שיר ב' ה') כלומר הבא מכתך בו: וכן הנגיעה ומה ששמשו ממנה וכו'. ויקשה למה אמר הרב הגע דברך בהם והיה לו לומר הגע מכתך כי גם דבור לא יאות בהרים. ועוד למה הבינו וגע אל עצמו אם הוא מענין המגה וגע בהרים הגע דברך בהם. ועוד אם נגיעה לא תאמר באל אין אמר הרב וכן הנגיעה ומה שנמשו ממנה לשון, והתשובה לזה כי הרב יאמר בפל"ג מזה החלק שהתחדשות השלילות מאתו יתי' ויוחסו לדברו כמ"ש בדבר ה' שמים נעשו (תהלים ל"ג ו') ומשני זה אמר הרב הגע דברך בהם, ר"ל שיתחדש בהם המגה, ולפי שנאמרין שיאמר נגיעה להתחדשות הרע והספסד, הבינו וגע אל עצמו שהוא ענין המגה ולפי שלא נתשוב שיהיה דעת הרב המגה, ולפי שנאמרין שיאמר נגיעה על הדבק המדע. אמר הרב שעם היותו מכחיש שיאמר באל יתברך נגיעה על הדבק המדע, שעכ"ז לא יתחיש שיאמר בדברים אחרים נגיעה בענין הבשל, ובזה רמז למאמר חוזר לא תאכלו ממנו ולא תגעו בו פן תמותון (בראשית ג' ג'), שאותה הנגיעה אלו היא הנגת המפורסמות ולכן אמר שהנגיעה יוכן כפי המקום אשר בו ואותה הבינו זה, רמז למה שאמרתי:

פרק יט בוונת הרב בפרק הזה לבאר על כמה פנים יאמר בלשוננו מה מלא, והביאו הוא לפי שהקריבה הנגישה יתמשך המלוי. ודברי הספרים יתחלקו לשני חלקים. הא', בשתוקי הטם, והוא מתחלת הפרק עד ומזה הענין מלא כל הארץ כבודו. וזכ', בביאור איך יאמר מלא באל יתי' והוא מטם עד סוף הספר: כולא זה השם משתרף. ואמר הרב שיאמר שם מלא בשתוף על ג' ענינים, על הגשם שימלא בגשם אחר, ועל מלוי הזמן ותומנו, ועל שלמות הדבר ותשיבותו. והנה המומת הא' הוא הנזכר בפי הפשט, והאחרון והוא הנכנס בפי שיאמר בדברים האלהים, אבל המומלא והוא הוא הזמן ומלואו, לא ידעתי למה הביאו הרב והוא בבר למדנו שלא יבא שהוף שלא יצטרך אליו: ומזה הענין מלא כל הארץ כבודו ר"ל עלמותו. כוונת דברו שבכבודו המאמר בכתוב הוא עלמותו כמו הראתי גם לא בכבודך (שמות ל"ג י"ח) והוא מהשתופים אשר הביא הרב בפר"ד (ל"ל בפס"ד) בשם בכוד ה'. ומלות הוא שם שלמות והוא נסמך אל בכודו ויאמר ח"כ הבראו מלא כל הארץ כבודו (ישעיה ו' ג') מלוי ושלמות בכודו שהוא עלמותו, כל הארץ תורה ותעיד עליו, ומפני זה סרם הכתוב כדי לתבר מלה (הארץ) למלה בכודו. ואמר יראה מלא בכודו כל הארץ ואמר שענינו הוא שבל הארץ והוא הבשות תעיד והורה על מלוי בכודו ר"ל שלמות בכודו שהוא עלמותו שהוא הבוקש בזה המאמר. ולדעתו יתבר בכתוב מלא תעיד והורה, וגם נצטרך לבארו ולהסיר המלות המקומם. והשאודי בתב שזה הלשון קצר ושפי' בכודו שלמותו, ויהיה כח זה המאמר שבשלמות כל הארץ תעיד שלמות ובכוד האל יתי'. כי שלמות שבעולה תורה על שלמות הפועל. ויקשה עליו כי בפרק ס"ד מזה החלק הבינו הרב שמופיע בכוד ולא הבינו בטם שיתאמר על שלמות. ואתשוב אני שבבר יפרש מלה (בכודו) הוא שבתו

אחדי

זה המאמר בפרק ל"ם ס' מזה החלק: ח והבן זה, וזה רומז לשני ענינים, האחד אמרו במעשה בראשית לא תאכלו ממנו ולא תגעו בו שר"ל תשיגו ענינו המפורסמות, ורומז גם למעמד הנכחר באמרו לא תגעו בו יד שר"ל לא יפגשו השגתם, וגם כן רומז לאמרו וגגש משה לגדו אל הערפל שר"ל שהיה מתקרב להשגתו יתברך בתארי השלילות לא בתארי המיוב וזה אמרו ערפל:

פרק יט א מלא העומר לאחד. זה אינו פסוק א' אלא הם שני פסוקים, הא' אומר מלא העומר מן והשני שני העומר לאחד: ב ענינו כל הארץ תעיד וכו'. זה הלשון קצר כי היה לו לרב לומר שלמות כל הארץ כבודו, ואפשר לומר כי מלא מלא יעמוד במקומו ר"ל שלמות כל הארץ תעיד על שלמותו יתי' כי שלמות הפעולה יורה על שלמות הפועל, ופירש הרב כבודו שלמותו יתעלה, ולא היה לרב לפרש מלא כל הארץ אחר אשר אמר ומזה הענין כי מחוייב הוא שיפורש מלא כל הארץ כבודו שלמותו בבריאה, וזה הפירוש רמז באמרו תעיד על שלמותו. וזה הפרק נקצר עם פרק י"ח

מפני

קרשקש

(ג) וכן הנגיעה ומה ששמשו ממנה בלשון תפרשה בכל מקום כפי ענינו. פי' בעבור שהזכיר למעלה הנגיעה בענין הדבק המדע והוא אמרו כי נגע אל השמים משמשה והמשפט אינו גשם ולא דבר שיש בו ממשות שיתכן בו נגיעה. ואחר פירש גע בהרים ויעשנו שעם היות מלת גע בגשמה אל גשם אינו נגיעה ממש, אמר אחר כן וכן הנגיעה אם תמצאה נאמרת בשם יתי' ונסמכת אל גשם תפרשה בכל מקום כפי ענינה:

אברבנאל

לותם אלהים כס' אלהינו בכל קראנו אליו, וכן יפרשו קרב אתה ושמע, וגגש משה לגדו, על קריבתו וגגישתו לפר, ויהיה א"כ הקריבה והנגישה הזאת גשמיות ולא רוחניות, אבל הרב מלא שאין זה כפי' אמתי, כי באמרו אלהים קרובים אליו יתוייב שתהיה קרובה רוחניות, מאחר שהמשיל כס' אלהינו בכל קראנו אליו, ואם לא היה כן לא היה כאן המשל ודמיון שעליו יאמר כס' אלהינו בכל קראנו שהוא אז קרוב אלינו. ואמנם קרב אתה ושמע, וגגש משה לגדו אחר הרב שאפשר שיגורשו על הקריבה בעיקר והוא היותו רותני. ואמר שיפרש בפרק מפרקיו זה המאמר יתרון המשיגים בהקריבה הזאת והוא בפ"ד מחלק הבני: אמנם אמר גע בהרים ויעשנו כו'. הרב הרגיש במה שיסופר נגדו, אין לא הבנת גע בהרים ויעשנו על נגיעת המדע. ויאמר א"כ בספרי הקדש נגיעה בהדבק המדע באל יתברך כמו שיאמר הקריבה והנגישה שזכר. והשיב לזה שאינו מאותו ענין למה שלא נאמר בנעל שבל אבל שהוא הגע דברך בהם, ע"ל המשל כמו וגע אל עצמו (שיר ב' ה') כלומר הבא מכתך בו: וכן הנגיעה ומה ששמשו ממנה וכו'. ויקשה למה אמר הרב הגע דברך בהם והיה לו לומר הגע מכתך כי גם דבור לא יאות בהרים. ועוד למה הבינו וגע אל עצמו אם הוא מענין המגה וגע בהרים הגע דברך בהם. ועוד אם נגיעה לא תאמר באל אין אמר הרב וכן הנגיעה ומה שנמשו ממנה לשון, והתשובה לזה כי הרב יאמר בפל"ג מזה החלק שהתחדשות השלילות מאתו יתי' ויוחסו לדברו כמ"ש בדבר ה' שמים נעשו (תהלים ל"ג ו') ומשני זה אמר הרב הגע דברך בהם, ר"ל שיתחדש בהם המגה, ולפי שנאמרין שיאמר נגיעה להתחדשות הרע והספסד, הבינו וגע אל עצמו שהוא ענין המגה ולפי שלא נתשוב שיהיה דעת הרב המגה, ולפי שנאמרין שיאמר נגיעה על הדבק המדע. אמר הרב שעם היותו מכחיש שיאמר באל יתברך נגיעה על הדבק המדע, שעכ"ז לא יתחיש שיאמר בדברים אחרים נגיעה בענין הבשל, ובזה רמז למאמר חוזר לא תאכלו ממנו ולא תגעו בו פן תמותון (בראשית ג' ג'), שאותה הנגיעה אלו היא הנגת המפורסמות ולכן אמר שהנגיעה יוכן כפי המקום אשר בו ואותה הבינו זה, רמז למה שאמרתי:

פרק יט בוונת הרב בפרק הזה לבאר על כמה פנים יאמר בלשוננו מה מלא, והביאו הוא לפי שהקריבה הנגישה יתמשך המלוי. ודברי הספרים יתחלקו לשני חלקים. הא', בשתוקי הטם, והוא מתחלת הפרק עד ומזה הענין מלא כל הארץ כבודו. וזכ', בביאור איך יאמר מלא באל יתי' והוא מטם עד סוף הספר: כולא זה השם משתרף. ואמר הרב שיאמר שם מלא בשתוף על ג' ענינים, על הגשם שימלא בגשם אחר, ועל מלוי הזמן ותומנו, ועל שלמות הדבר ותשיבותו. והנה המומת הא' הוא הנזכר בפי הפשט, והאחרון והוא הנכנס בפי שיאמר בדברים האלהים, אבל המומלא והוא הוא הזמן ומלואו, לא ידעתי למה הביאו הרב והוא בבר למדנו שלא יבא שהוף שלא יצטרך אליו: ומזה הענין מלא כל הארץ כבודו ר"ל עלמותו. הנרבוני פי' המקום הזה ואמר מלא כבודו כל הארץ, ענינו כל האדם בשתוקים אשר הביא הרב בפר"ד (ל"ל בפס"ד) בשם בכוד ה'. ומלות הוא שם שלמות והוא נסמך אל בכודו ויאמר ח"כ הבראו מלא כל האדם כבודו (ישעיה ו' ג') מלוי ושלמות בכודו שהוא עלמותו, כל האדם תורה ותעיד עליו, ומפני זה סרם הכתוב כדי לתבר מלה (האדם) למלה בכודו. ואמר יראה מלא בכודו כל האדם ואמר שענינו הוא שבל האדם והוא הבשות תעיד והורה על מלוי בכודו ר"ל שלמות בכודו שהוא עלמותו שהוא הבוקש בזה המאמר. ולדעתו יתבר בכתוב מלא תעיד והורה, וגם נצטרך לבארו ולהסיר המלות המקומם. והאשודי בתב שזה הלשון קצר ושפי' בכודו שלמותו, ויהיה כח זה המאמר שבשלמות כל האדם תעיד שלמות ובכוד האל יתי'. כי שלמות שבעולה תורה על שלמות הפועל. ויקשה עליו כי בפרק ס"ד מזה החלק הבינו הרב שמופיע בכוד ולא הבינו בטם שיתאמר על שלמות. ואתשוב אני שבבר יפרש מלה (בכודו) הוא שבתו

www.daat.ac.il * דעת - אתר לימודי יהדות ורוח

וכן אמרו וכבוד ה' מלא את המשכן. וכל לשון מליאה שתמצא מיוחסת לשם היא מזה הענין, לא שיש לו גוף ימלא מקום. אלא אם תרצה שתשים כבוד ה' ג האור הנברא אשר יקרא כבוד בכל מקום, והוא אשר מלא את המשכן, אין הזק בזה:

פרק כ רם, הוא שם משתתף לענין רוממות המקום, וענין רוממות המעלה, כלומר הגדולה והכבוד והיקר. אמר א ותרם (התבה) מעל הארץ. וזה מן הענין הראשון. ואמר הרימותי בחור מעם, יען אשר הרימותיך מתוך העם, יען הרימותיך מן העפר, מן הענין השני. וכל מלת הרמה שתבא בבאור יתברך היא מזה הענין השני, רומה על שמים אלהים. וכן נשא יהיה בענין רוממות מקום, ובענין רוממות המדרגה ב ויתרון החלק. וישאו את שברם על המוריהם, מן הענין הראשון, וכמוהו הרבה בענין המשא וההעתקה, מפני שהיא נשיאה במקום. ומענין השני, ותנשא מלכותו, וינטלם וינשאם, ומדוע תתנשאו. וכל לשון נשיאה שבאה מיוחסת לבורא יתברך היא מזה הענין האחרון. הנשא שופט הארץ, כה אמר רם ונשא, גדולת מדרגה ומעלה ורוממות לא עליונות מקום. ג ואולי יקשה עליך אמרי גדולת מדרגה ומעלה ורוממות, ותאמר איך תשים ענינים רבים מענין אחד, הנה יתבאר

אפדי

משני בדרך השלישי מהפרק הזה: ג האור הנברא, ר"ל נשם נברא נכבד היה ממלא המשכן מלוי גמור:

פרק כ א ותרם התיבה. זה אינו פסוק אלא ותרם מעל הארץ, אלמנס המכוון הוא כי התיבה נתרוממה:

ב ויתרון החלק. ר"ל שפס נשא נאמר על התרוממות מעלה כמו שנאמר שם רם, אמנם שם נשא כולל התרוממות יותר רב משם רם: ג רבים יחמהו מה היה לו לרב להקשות אמרו ואולי יקשה עליך וכו' בזה הפרק יותר מהפרקים שעברו. וזה אינה קושיא כי מסבא שלמותו להשפיע האמת אשר יבא דבר על תפניו, כי בכאן אחר ד' תאריס בענין אחד והוא אומרה גדולה מדרגה

שם טוב

הרב כבודו ושלמותו ולא היה לרב לפרש כל הארץ אחר אשר אחר ומזה הענין כי מחוייב הוא שיפרש אלא כל הארץ שלמותה בבריאה. והאמת כי הרב פי' זה הפסוק על זה האופן אלא יתכוב מובב כי כבוד ה' מלא כל הארץ לא זולת ולא גם כן שלמות כל הארץ תעיד כי הדבר יהיה אחר אבל יהיה אמרו כל הארץ אלא כבודו כאלו יאמר כל הארץ תורה על כבוד הסס, ועכ"ז צריך עיון: אלא אם תרצה שתשים כבוד ה' האור הנברא אשר יקרא כבוד בכל מקום, דע כי כל מקום שיאמר הרב המורה אור נברא הוא דבר נמצא חוץ לנפש פועלו הס"י או הנביא כדי שיגיגהו המון העם, כי האור הנמצא בנפש לא ישיגוהו אלא הנביאים והאור הנמצא במשכן היה לעיני כל ישראל בכל מסעיהם

פרק כ רם הוא משותף לענין רוממות מקום ולענין רוממות מעלה: אמרו ויתרון החלק, ר"ל שפס נשא נאמר על התרוממות מעלה יותר מפס רם: ואולי יקשה עליך אמרו גדולת מעלה ומדרגה. והנה הקשו מה היה לו לרב להקשות זה בזה הפרק יותר מהפרקים שקדמו, והשיבו בזה כי למה שהיה בכאן אחר ה' בתאריס רבים ואמר כי הוא יתי' יש לו גדולת מעלה ומדרגה ורוממות לכן אמר אל יקשה זה עלינו כי כלם יורו על ענין אחד. והנה יש להקשות עוד כי למה אמר הרב אולי יקשה עליך אמרי גדולת מעלה ומדרגה איך תשים ענינים רבים על ענין אחד, כי כל אלו הדברים הם שמות נרדפים ואם כן איך אמר איך תשים ענינים רבים על ענין אחד, והתשובה בזה כי הנביא שאמר רם ונשא כל אחד מאלו מורה על ענין מתחלף ואם כן איך נפרשם על ענין אחד כי רוממות מעלה ומדרגה הכל דבר אי'. והשיב בזה שהתאריס הרבים אם שיש בהם חלוף יחוייב שישובו אחד ושהתאריס הרבים כלם

אברבנאל

שנאמו לשון שבח והללה כמו שאמר בפירוש בשורתו פרק (ס"ד) שמלא כל הארץ כבודו הוא שבחו, כמו והפלאתו מלאה הארץ, ואיפה נפי זה פי' הכתוב מלא כל הארץ כבודו, ר"ל שלמות כל הארץ היא הפלאתו וכבודו של הקב"ה, וא"כ כמה שאמר תעיד על שלמותו אינו פי' מלות הכתוב, אבל הוא ענין וכללות המאמר, ולכך אמר ענינו ולא אמר פירושו, כי היה ענין המאמר וכללות בוונתו בכל הארץ תעיד, שהוא שבחם הללוי לה, שהמלאים כולם אבר בארץ המר ישידון ויגידון על שבח אלו יתברך, שהוא רמז שלמותו. ולפי שהארץ היא דומם ולא יאות בה מלת תעיד, לכן אמר הרב כלומר תורה עליו כי עבע הדברים ובדרש יורו על שבחה הפועל לאדם. הנה הביא הרב ענין הכתוב ואחתנו מוציא ממנו פי' מלותיו. וכן וכבוד ה' מלא את המשכן (שמות מ' ל"ה), ופרש הרב הפסוק שבבח אלו יתי' לו עצמות האלוה יתי' הוא אשר הבלים המשכן ונתן לו שלמות גדול. ואמר הרב עוד, שאם נראה לפרש כבוד ה' שאור הנברא, ר"ל המחשב והוא האש הנגלה לעיני בני ישראל, שהוא אשר מלא את המשכן, הין היתר בזה, כלומר שאחרי שבא בזה הפי' נמצא מציאתם נמצא לאל יתי', ר"ל אין היתר כפי' הזה, וזה יורה שג"כ אין הועילה מה שאחר שאין האמת כן, כי אם כפי מה שפירשו:

פרק כ כוונת הרב בזה הפרק לבאר על כמה פנים יבאר שם רוממות ונשיאות בלשוננו והביאה הנה לביאתו ג"כ תואר נשמע נמצא מהמציעה כיתר הבמות שזכר, ודברינו בזה הפרק יתהל, ו לג' חלקים. הראשון בשמות הוא מלאם הפרק עד אמרו וכל לבו בגאה יתי', והוא אמרו אמר מלת כמה מיוחסת לה"י וכו'. הב', בגיאות איך יאמר רוממות בלא יתי', והוא אמרו וכל מלת כמה וכל לשון גאיה בבלאי מיוחסת לה"י עד ואולי יקשה עליך. והג', בהתגלות איך יתפס תואר רגיש לאל

יתי', והוא מאמרו ואולי יקשה עליך עד סוף הפרק. רם שם משתתף כו'. אומר הרב שיאמר שם רוממות אם כפי המקום הנעלה ואם כפי מדרגת הכבוד והמעלה. והזכיר אומר הרב לומר הגדולה והכבוד והיקר, לפי שהיה אומר וענין רוממות המעלה, אשר שיונו ברוממות המקום ג"כ שהוא ג"כ רוממות מעלה, כי היה המקום ממנו מעלה וממנו מעט ואולי יאמר לומר ברוממות המעלה ורוממות המקום שזכר לנו אחד, לכן פי' הגדולה הכבוד וכן נשא יהיה בענין הרוממות כו'. יקשה למה לא הביא הרב בתחלת הפרק שתוף רם ונשא, והביא רם לבדו ואח"כ בדבר נמשך לאחר הביא נשא. ושאלתי עוד למה לא הביא המעלה ובסוקיו בגיאות מקום שהוא כמו רוממות מקום והביא לבד בסוקים מהסעתה ויבאו את הכרם (בראשית מ"ב כ"ו) וכן אמר וכמוהו הרבה בענין המשא והסעתה ואמר לא אמר בענין גיאות מקום. והבטנה בזה היא שהרב מלא בפסוק שרוממות יאמר על רוממות המקום ועל רוממות הכבוד והמעלה, אבל בגיאות לא מלא בכיהוב שיאמר בגיאות המקום, אבל אמר לבד שיאמר על המשא והסעתה, ולזה הביא פסוק ויעלו את הכרם. ואמר הרב שכמוהו הרבה בענין הזה לבד, ר"ל בענין המשא והסעתה. ונתן הסבה איך יתחייב זה לגיאות המקום, ואמר מפני שהיא גיאות במקום, ר"ל שהסעתה והמשא יקרא לו הסכרה בגיאות הדבר במקום ממה שהיה קודם לכן, ואמר כי יחזור הענין לגיאות במקום, ולכן לא הביא הרב הסמוך הזה יחד עם שתוף רם, אבל הביאו נמשך אחריו ומתחבר בו בפרקו לבדו לבד ממנו, והיה שיהיה גיאות ורוממות שמות נרדפים. ואולי יקשה עריך כו', אחר שהביא שני תלין דבריו הבוקים זה בזה, הביא תלין הג', והוא איך יאמר תואריס רבים בלא יתי', גדולה וכבוד ומעלה ודומיהם, ואמר אבלם

ישובו

מורה נבוכים חלק ראשון פרק כ כא

יתבאר לך אחד זה (חלק מ' פרק נ"ח) שהבורא יתברך אצל המשיגים השלמים לא יתואר בתארים רבים, ושאלו התארים כולם הרבים המורים על העוצם והגדולה והיכולת והשליטות והטוב וזולתה, כולם ישובו לענין אחד, והענין ההוא הוא עצמו לא דבר יוצא חוץ לעצם. והנה יבואוך פרקים ד' בשמות ובתארים.

ואמנם הכוונה בזה הפרק כי רם ונשא אין ענינו המובן ממנו עליונות מקום, אבל עליונות מעלה:

פרק כא עבר, ענינו הראשון הוא בענין העתק גוף במקום, ועקר הנחתו הראשונה לתנועת בעלי חיים על רוחק אחד ישר, והוא עבר לפניהם, עבור לפני העם, זה הרבה. ואחר כן הושאל להמשך הקולות באויר, ויעבירו קול במחנה, אשר אנכי שומע א מעבירים עם ה'. ואחר כן הושאל ב לביאת האור והשבינה אשר יראוהו הנביאים במראה הנבואה, אמר (ו) והנה תנור עשן ולפיד אש אשר עבר בין הגזרים האלה, והיה זה במראה הנבואה, כי תחלת הספור אמר

שם טוב

כלם המורים על העוצם והגדולה והיכולת והשלמות והטוב שיחזו על ענין אחד ואף שיש להם הכנות מתחלפות, וכשתבין זה תסלק הספק הקודם אשר עשו המפרשים כי לא יספק הרב למה אמרו על הש"ש תוארים רבים אלא איך תעשים ענינים נבדלים שהם מענין אחד, והבן זה כי הוא מבואר:

פרק כא עבר ענינו הראשון כו'. הכלל העולה מזה הפרק כי עבר ענינו הראשון הוא בענין העתק גוף במקום כתנועת ב"ח על רוחק אחד ישר. וענית הושאל להמשך הקולות באויר כמו ויעבירו קול במחנה אשר אנכי שומע מעבירים עם ה'. ופירוש הקול שאני שומע מעבירים עם ה' אותו ואומרים אותו. שלישית יאמר לביאת אור הנגרת בדמיון הנבואה, אמר והנה תנור עשן ולפיד אש אשר עבר בין הגזרים האלה והיה זה במראה הנבואה כי בתחלת הספור

אברבנאל

יאמרו לענין אחד, ובאחר זה יבאו בו שקיים בדרוש התארים. ואולם אמר זה בזה הפרק ולא בשקיים שעברו, לפי שהכונה שמה תארים רבים רוממות מעלה וכבוד ויקר, ולזה נשתמר הנה מהספק:

פרק כא בוודאי הפרק הזה לבאר על כמה פנים יאמר בלשונו שם הסעבדיה. והביאו הנה לשיחתו ג"כ מהשמות המורים על תנועה כמו התארים שזכר אצל כאל ית'. והכיון בזה הפ' יתהלקו לג' חלקים, הא' בביאור שהוסי הש"ש וזהו מהתחלת הספרה עד ואת הסעלה אלו ויעבור ה' על פניו, עם היות שהכר אמר למעלה. ולפי זאת הסעלה נאמר ועברתי בארץ מצרים לפי שזהו המשך דברים והכוונה כולה מן ויעבור ה' על פניו. החלק הב' בביאור איך יאמר הענין כאל ית' ובפנות ויעבור ה' על פניו, וזהו מלמדנו ולפי זאת הסעלה הוא אלו וכו' עד אצל התרגום נגד כמנהגו. החלק הג' בשני פירושים אחרים שהבינו לדעת אותקלוס ולדעתו בפשוט ויעבור ה' על פניו, והוא מתמהו אצל התרגום עד סוף הפרק: עבר ענינו הראשון הוא בענין העתק גוף במקום ודסיונו הראשון לתנועת ב"ח. יאמר הרב שעבר הראשון שהתעבר כל גוף בין שיהיה חי או לומת או דומם, עם היות שדמיונו הראשון ושעמד הוא לתנועת ב"ח. ואמר על רוחק אחד ישר, לפי שהתנועה בכונה לא יאמר בו שעבר, לפי שהמקום שנסע משם שם יבול ואם כן לא עבר ממקומו. ואי"ת ולמה עשה הרב דמיון הראשון נהעברת הב"ח ולא יהיה ג"כ דמיון הראשון הבעברת אין זה גוף המ"ה כמיש עברו הזכור (איוב י"ל ט"ו) ורוח עברה והטהרם (שם ל"ז כ"ג), עבר קלון (ירמי' מ' כ'). לפי שהש"ש הבעבדה אלו אינו נדרש לתנועה לשיאמר לכל דבר מהתנועה, עובר, אבל היה הבעבדה בתרה כשדבר אחד בהתנועה יקדם לאחר בהתנועה. ולפי שיאות בב"ח אמר הרב שדמיונו הראשון הוא בב"ח, ולכן הביא הפסוקים שיורו על זה, והוא עבר לגיהם (בראשית ל"ג ג') עבור לפני העם (שמות י"ז ה') כי הסבעבדה היא הקדמה לשם, ושם הוא לא יקדם בעצם לשם שלינו ב"ח. לכן עשה הרב תלוק ביניהם ואמר בראשונה יאמר על ב"ח ובשניות על שם הסתרים. ורמז הרב ג"כ שהסבעבדה הנמצאת בהקוב על הב"ח היא היא הרוב מאד, והנמצאת בשם שלינו ב"ח היא על המעט, ולכן כעיר על זה שדמיונו הראשון הוא ב"ח לפיהו כיותר רב, וכבר כעיר על זה בתמרו וזה הרבה, ולזה בזה הוא על הרוב, והשאר שנאמר בשם שלינו ב"ח נאמר על המעט. ואח"כ הושאל להמשך הקולות באויר, ר"ל שיאמר בהשמעת הקול והשמועה לבון הבעבדה כמו ויעבירו קול במחנה (שמות ל"ו ו') וכמו שאמר עני לבניו הבשמועה אשר אנכי שומע מעבירים עם ה' (שמואל א' ב' ל"ד) שהם מעבירים ממנו בפיהם ומעבר ה' (שמות ל"ד ו') שהנמשך שמה הוא הקול ויהיה פירושו ויעבור קול ה' ולכן הקדים שיאמר הבעבדה על הקול, כדי להסתיים ממנו בפיהם שיעשה בפרק זה בסופו: ואח"כ הושאל לביאת האור והשכינה אשר יראוה הנביאים במראות הנבואה. יאמר הרב שיהאל עוד לבון הבעבדה לא לבניהם ולאור כי אם לניתוהו, וגם לא לביאה הנמשכת מהאור והשכינה שיראו הנביאים בחזיונות אבל לביאת האור והשכינה במראה הנבואה כי מהם הנביאים בראות הנבואה, כמו שהכיון אמר בין הגזרים הללו (בראשית ט"ו י"ז), והכרית הרב הזה בה במראה הנבואה מש"ש (שם) והרדמה נפלה על אברם. ראשונה, לפי שאמר הרב בהשמעה אמר אחרי אחר"כ

שם טוב

כלם המורים על העוצם והגדולה והיכולת והשלמות והטוב שיחזו על ענין אחד ואף שיש להם הכנות מתחלפות, וכשתבין זה תסלק הספק הקודם אשר עשו המפרשים כי לא יספק הרב למה אמרו על הש"ש תוארים רבים אלא איך תעשים ענינים נבדלים שהם מענין אחד, והבן זה כי הוא מבואר:

פרק כא עבר ענינו הראשון כו'. הכלל העולה מזה הפרק כי עבר ענינו הראשון הוא בענין העתק גוף

אפודי

מדלגה ומעלה ורוממות וכו': ד' בשמות ובתארים. כ"ל בענין שמותיו ית' ובענין תאריו. כונת זה הפרק לבאר שהוא רם ונשא ולבאר אמרו יושב על כסא רם ונשא שלא מעלה עליונות מעלה:

פרק כא א מעבירים עם ה'. פירוש אנכי שומע עם ה' מעבירים זאת השמועה: ב לביאת האור והשכינה. ר"ל שהש"ש עבר יאמר לביאת האור הנגרת בדמיון הנבואה, אמר והנה תנור עשן ולפיד אש, ולביאת השכינה

קרשקש

פרק כא (ו) והנה תנור עשן ולפיד אש כו' ולפי זאת ההשאלה נאמר ועברתי בארץ מצרים, הרצון בו לפי זאת ההשאלה שהושאל למה שיראה בכח הנבואה מביאת האור הושאל להגלות כה האל וגזרתו וזהו שהרגש ואתגלי. אמנם נראה לפי דעת קצת המפרשים שמלת ועברתי הוא ביאת האור והנבואה בלילה ההוא למשיגים ונעזרו בזה הפירוש מתרגום אונקלוס שתרגם ואתגלי, ולא יכולנו לעמוד על עומק דעתם בזה הענין כי אם מלת ועברתי מורה על ענין אחר והוא ביאת הנבואה למוכנים לה, אשיב מלת ועברתי נאמרה דרך משל כמלך העובר ממקום למקום לכלות הפושעים בו והוא באלו אמר ועברתי להכותם, ועוד אם מלת ועברתי מורה על השגה מה ענין לסמוך לה בארץ מצרים, ואם תאמר ואם הוא דוחק גדול וענין זר כי מלת ועברתי מורה על השגה ומלת והכיתי מורה על הגזרה מה תאמר במלה ועבר ה' לנגוף את מצרים שהוא ספור משה לעם כמה שנאמר לו והוא ועברתי בארץ מצרים, נראה מזה תכלית ההראות שהתעברה ההיא לעבור גזרת האל עליהם או על דרך משל כמלך העובר ממקום למקום להנקם מהמורדים, ואין טענה למלת תרגום אונקלוס שתרגם ואיתגלי כי בטו כן תרגם ועבר ה' לנגוף ואיתגלי ה' למהוי ית מצראי והרצון בזה התגלות והתראות עד שלא יפול בו שום ספק שאותה המכה היא מכת בכורים וגזרה באה עליהם מהש"י בעבור ישראל. ואם תנור עשן ולפיד אש יראה במראה הנבואה והם דברים נחושים יתכן לומר בזה עבר לפי ההנחה הראשונה שכן דרך כורתי בריית כמו שאמר העגל אשר כרתו לשנים ויעברו בין בתריו ל"ה אין בזה השאלה, וכן יראה במקום אחר שפירש הר"ם ויגע ע"פ נגיעה ממש ואם היה במראה הנבואה והוא אמרו ובידו רצפה שהוא ענין מוחש ואמר ויגע על פי אמר שהוא נגיעה ממש, העל דרך האמת אם תנור עשן ולפיד אש הם דברים מוחשים לא יתכן לומר בהם אשר עבר בין הגזרים אלא מצד ההשאלה ואינו דומה לויגע על פי, ויש לומר שהענין אחר שנעתק מלמטה למעלה ולצדדין וכן האש

אברבנאל

יאמרו לענין אחד, ובאחר זה יבאו בו שקיים בדרוש התארים. ואולם אמר זה בזה הפרק ולא בשקיים שעברו, לפי שהכונה שמה תארים רבים רוממות מעלה וכבוד ויקר, ולזה נשתמר הנה מהספק:

פרק כא בוודאי הפרק הזה לבאר על כמה פנים יאמר בלשונו שם הסעבדיה. והביאו הנה לשיחתו ג"כ מהשמות המורים על תנועה כמו התארים שזכר אצל כאל ית'. והכיון בזה הפ' יתהלקו לג' חלקים, הא' בביאור שהוסי הש"ש וזהו מהתחלת הספרה עד ואת הסעלה אלו ויעבור ה' על פניו, עם היות שהכר אמר למעלה. ולפי זאת הסעלה נאמר ועברתי בארץ מצרים לפי שזהו המשך דברים והכוונה כולה מן ויעבור ה' על פניו. החלק הב' בביאור איך יאמר הענין כאל ית' ובפנות ויעבור ה' על פניו, וזהו מלמדנו ולפי זאת הסעלה הוא אלו וכו' עד אצל התרגום נגד כמנהגו. החלק הג' בשני פירושים אחרים שהבינו לדעת אותקלוס ולדעתו בפשוט ויעבור ה' על פניו, והוא מתמהו אצל התרגום עד סוף הפרק: עבר ענינו הראשון הוא בענין העתק גוף במקום ודסיונו הראשון לתנועת ב"ח. יאמר הרב שעבר הראשון שהתעבר כל גוף בין שיהיה חי או לומת או דומם, עם היות שדמיונו הראשון ושעמד הוא לתנועת ב"ח. ואמר על רוחק אחד ישר, לפי שהתנועה בכונה לא יאמר בו שעבר, לפי שהמקום שנסע משם שם יבול ואם כן לא עבר ממקומו. ואי"ת ולמה עשה הרב דמיון הראשון נהעברת הב"ח ולא יהיה ג"כ דמיון הראשון הבעבדה אין זה גוף המ"ה כמיש עברו הזכור (איוב י"ל ט"ו) ורוח עברה והטהרם (שם ל"ז כ"ג), עבר קלון (ירמי' מ' כ'). לפי שהש"ש הבעבדה אלו אינו נדרש לתנועה לשיאמר לכל דבר מהתנועה, עובר, אבל היה הבעבדה בתרה כשדבר אחד בהתנועה יקדם לאחר בהתנועה. ולפי שיאות בב"ח אמר הרב שדמיונו הראשון הוא ב"ח, ולכן הביא הפסוקים שיורו על זה, והוא עבר לגיהם (בראשית ל"ג ג') עבור לפני העם (שמות י"ז ה') כי הסבעבדה היא הקדמה לשם, ושם הוא לא יקדם בעצם לשם שלינו ב"ח. לכן עשה הרב תלוק ביניהם ואמר בראשונה יאמר על ב"ח ובשניות על שם הסתרים. ורמז הרב ג"כ שהסבעבדה הנמצאת בהקוב על הב"ח היא היא הרוב מאד, והנמצאת בשם שלינו ב"ח היא על המעט, ולכן כעיר על זה שדמיונו הראשון הוא ב"ח לפיהו כיותר רב, וכבר כעיר על זה בתמרו וזה הרבה, ולזה בזה הוא על הרוב, והשאר שנאמר בשם שלינו ב"ח נאמר על המעט. ואח"כ הושאל להמשך הקולות באויר, ר"ל שיאמר בהשמעת הקול והשמועה לבון הבעבדה כמו ויעבירו קול במחנה (שמות ל"ו ו') וכמו שאמר עני לבניו הבשמועה אשר אנכי שומע מעבירים עם ה' (שמואל א' ב' ל"ד) שהם מעבירים ממנו בפיהם ומעבר ה' (שמות ל"ד ו') שהנמשך שמה הוא הקול ויהיה פירושו ויעבור קול ה' ולכן הקדים שיאמר הבעבדה על הקול, כדי להסתיים ממנו בפיהם שיעשה בפרק זה בסופו: ואח"כ הושאל לביאת האור והשכינה אשר יראוה הנביאים במראות הנבואה. יאמר הרב שיהאל עוד לבון הבעבדה לא לבניהם ולאור כי אם לניתוהו, וגם לא לביאה הנמשכת מהאור והשכינה שיראו הנביאים בחזיונות אבל לביאת האור והשכינה במראה הנבואה כי מהם הנביאים בראות הנבואה, כמו שהכיון אמר בין הגזרים הללו (בראשית ט"ו י"ז), והכרית הרב הזה בה במראה הנבואה מש"ש (שם) והרדמה נפלה על אברם. ראשונה, לפי שאמר הרב בהשמעה אמר אחרי אחר"כ

www.daat.ac.il * דעת - אתר לימודי יהדות ורוח

מורה נבוכים חלק ראשון פרק כא

ותרדמה נפלה על אברם. ג ולפי זאת ההשאלה נאמר ועברתי בארץ מצרים וגו' וכל מה שידמה לו. וכבר הושאל עוד ד לכל (ב) מי שיעשה מעשה אחד ויפליג בו ויעבור גבולו, אמר ה וכגבר עברו יין. וכבר הושאל עוד למי שיחטיא כוונה אחת ויכוין כונה אחרת ותכלית אחרת, (ג) והוא ירה החצי להעבירו.

אפודי

ולביאת האור הנברא במדמה הגבוה נופל שם עבר, וכזה הלך היה נגזלת אברהם באמרו אשר עבר בין הבתרים: ג ולפי זאת ההשאלה הוא לשון אחר בלתי מקום שיאמר הרב ולפי זאת ההשאלה הוא להבדיל הענין הב' ההוא מן הא', וכן כאן אמר ולפי זאת וכו' כי ועברתי בארץ מצרים לא היה במראה הנבואה אבל ר"ל שהש"י היה אומר באותם המעבדות הנוראים רע בארץ מצרים על לד הפלא יתקיימו: ד ולכל מי שיעשה. ר"ל מלת מי איננה נופלת על המי המדבר לבד אלא לכל דבר שיעשה מעשה ויעבור גבולו: ה וכגבר עברו יין. ר"ל פי' הפסוק כך, מענין היין הוא שיגשם האדם ולא יסכלנו וזה היין עבר גבולו והשכיר האדם, ר"ל היין לא אותו והשכירו, וא"כ לפי זה הפי' היין הוא אשר עבר גבולו. פ"א וכגבר עברו יין וכגבר אשר עבר מגבולו בעבור היין, ויהיה כמו עברו שב ליין ולא לאדם:

שם טוב

הספור אמר ותרדמה נפלה על אברם: ועל זאת ההשאלה. ר"ל כי כמו שנאמר על האור הנראה לנביאים בדמיונם ולהעבר המשפיע להם, כן נאמר לפי זאת ההשאלה על כחות הסמיוניות הבאים מאת אל להרוג את המצריים כמו שאמר ועברתי באדם מצרי: וכל מה שידמה לו: רבעיות הנופל לכל מי שיעשה מעשה מ' ויפליג בו ויעבור גבולו אמר וכגבר עברו יין. אמרו המפרשים כי פי' הפסוק כך ר"ל היין לא אותו וא"כ לפי"ז הפי' היין הוא שעבר גבולו, והאמת כי למה שהאדם עבר הגבול בסתיית היין נאמר כי היין נלחו ועברו מגבולו ומשכלו והשתכר: וכבר נאמר חמישית למי שיכוין כונה אחת ויחטיא אותה הכוונה כמו והוא ירה החצי להעבירו, והראון בו כי הוא ירה החצי להעביר הנער מכונתו כדי שלא יבין הנער כי יהונתן יצא לדבר עם אדם אחד אלא לאחק בחצים, ורבים הקשו למה לא יהיה פשט הכתוב כדי שילך הנער עד מקום החצים ויהיה להעבירו על ענין הראשון. והתשובה בזה כי למה שהיה יונתן יוצא לדבר עם דוד ואם היה אדם שם היה רואו שלילך החצים כדי שיאמר הנה החצים ממך והנה כדי להעביר הנער עד מקום החצים אבל עתה שאין אדם שם ורלה לדבר עם דוד פנים בפנים לא היה ראוי להשליך החצים לכן נאמר כי

קרשקש

הנארז בלפידים יתכן שיאמר בהם עבר לפי ההנחה הראשונה: (ב) לכל מי שיעשה. הרצון בו במלת מי שהוא כמו מה כמו שמצינו מי במות יהודה הלא ירושלים שהוא כמו מה, והוא שב אל היין שהוא המעביר כמו שפירש החכם הפילוסוף אבן כספי, וי"ל שמי שב אל האדם שהוא הסמליצ בשתיה ויעבור החוק והגבול עד שהיין פועל בו, אבל באמת הוא הסבה הפועלת א"כ ראוי ליחס הפועל אל האדם ובאלו אמר שהגבר עבר חק שתיית היין: (ג) והוא ירה החצי להעבירו. באמת נראה שהוא כמו פירוש הר"ם שהרצון בו עברת כונה כי מאחר שהנער הגיע אל המקום והוא אמר לו החצי ממך והלאה הוא להעביר כונת הנער, ואף אם הנער יעבור מקום החצי ר"ל שהרצון במלת להעבירו העברת כונתו אחר שהנער הגיע אל מקום החצי והוא אמר לו החצי

אברבנאל

ואח"כ הושאל כי זאת ההשאלה ירחה בסיגת עלמיית כמו הראשונה ואינה מאותרת ממנה. בסיגת, אין אמר כי בתחת הספור, ותרדמה נפלה על אברם, הנה בתחלת הספור הוא בסיגת הענין במתחה, ואמה לא הביא זה והביא ותרדמה נפלה על אברם אבל בתון הספור ולא בהתלתו. והתשובה זה שהרב הביא לכן אמר לא הבחנים מהגם לא הדק ומפנו אל הייתר דק. ולכן בראשונה הביא שיאמר הנעבה על הענין הדבר הגשמי, ואח"כ על המקל הקולות ואמר שהיא הסחלה, והשוחלה אח"כ נפי הסיל תינו גשם, והתבר הביא הסחלה דקה מן הדקה אמר עליה ואח"כ הושאל. ולפי שהחוש והסביבה מעבה מוחשת בהיו לרואים הנביאים, ומעבה מדומה שהיה נראית אליהם בדמיונם, לכן אמר אשר יראוה הנביאים במראה הנבואה, והנה הוכיחו מאמרו והנה הנור עשן ולפיד אש במראה הנבואה. ולפי שהרב יאמר בפמ"ש הלא כ' בכוזרי שהנבואות מבעה שהיתה המתלאו מראה ונשתקעה וכבה אלוס, כמו שהבינה מזה בעם היות בתחלת נבואת אברהם מראה כמ"ש היה דבר ה' אל אברם במחזה לפי שבאשר ראה הנור עשן ולפיד אש כמו לא היה מראה ומחזה, אבל הביא ותרדמה נפלה על אברם בסוף בתחלת הספור, ר"ל שבבר אין בתשקעה ובכה אלוס, כי הוא אם כן בתחלת ספור אלוס שנתחדש אז. ומה שאמר הרב והיה זה במראה הנבואה, אינו דומה למראה בכות מין ממיני הנבואה ואינו אלוס, אבל כיון בזה שהיה נבואה והיא הנראית בכלל מראה הנבואה, אף שהיה בתנוס שמות מין ממיני הנבואה שיזכור: ולפי זאת ההשאלה נאמר ועברתי בארץ מצרים, הקושיא בזה מבואר כי אין יהיה ועברתי על ניתת הבור והבסיבה אבר יראוה הנביאים במראה הנבואה. והנה בא לאמר במקת מצרים ולא היו שם נביאים בתוך המצרים. והתפודי כתב שהיה אומר הש"י שהבחות המעבריות הגוזרות בע בתרן מצרים יתקיימו. וזה בתמת לא יתכלו דברי הרב כי הבחות שהעבריות אינו אור והבסיבה שיראוה הנביאים במראה הנבואה והבסיבה ומאמרו, כי אין יודיע הקב"ה למשה ברוע המערבה יתקיים במצרים. ואין יעשה מבת בבורות דבר המערבה. ואתשוב בלמה שהרב אמר בבריאת אור והבסיבה במדמה הנביא נקרא הבעבה, והיה אוהו אור והבסיבה הנור עשן ולפיד אש הנראה לנביאים בדמיונם, אמר אבל יתי' למשה בבלילה הבוה יעבור בתרן מצרים, והבוונה שיבבה אמה אור ואש שורף שיעשה את הבכורים. ואח"כ באמרו ועברתי הגדה תורה לנביא בבדמה אור אלהי שהיה עובר במצרים ומבה, ויהיה א"כ בזי הסבלה בוכר: וכבר הושאל עוד לכל מי שיעשה מעשה אחד ויפליג בו. זכר הרב שתוך רבריו הזה להסלגת המעשה והעברת תקו כמו שהבינה ובגבר עברו יין (ירמי' כ"ג ע') ואמר לכל מי שיעשה מעשה, ר"ל אם שיהיה לאדם בתוך מצרים מה בביאה מעשה ובגבר עברו יין, בסיון הוא אשר עבר את האדם. ואתה תתבונן בבבחופי הראשונים אמר הרב והושאל אח"כ, וזה לפי הבסתופים המה הביאה מקודדים בפי מה בהם בבחות כמו שאמרתי, אבל בבתוף הרבריו בזה ובחמישי לא יאמר והושאל אח"כ, אבל אמר וכבר הושאל, וזה בדי לבעיר שאין אלה הבחופים מתאחדים מהקודמים בבדר והדרגה כמו הראשונים, אבל הם בבר בבסאלה, ר"ל וגם קודם הראשונים לפי בהם מהיחיבים מאד לדברים בגשמיים, עם היות שאין הבעבה בהם הבעבה בגשם מאקום לאקום, אבל הביאה הרב בתחלונה בדי להאריך הדברים בויעבור ס'. ואם תשאל למה הביא בבאן זה בבתוף וירלה שאין לו בו לוך. אני אשיבך שהביאו לבאר וזיה בעבור בבודי (שמות ל"ג כ"ב) שפירשו שבאשר יעבוקה בהשאלת עלמותו ובבודו ויעבור בזה גבולו ותקו, ומשן אלו אינם אינם אותו בעבה הזר כמו שפיבאתיו ובפרק י"ז: ובבר הושאל עוד לכי שהיא בוגנה אחת ויכון בוגנה אחרת, והוא ירה החצי להעבירו (שמואל א' כ' ל"ו). הקושי במאמר הזה מבואר והוא מה הבריח הרב שיפרש להעבירו מבוגנה לבוגנה בהיות פשט בבתוב להעביר חצי מהנער בתוכן בבוכיה לומר אחריו הנה הרבי ממך והלאה כמו שבתבו יהונתן ודוד. והמפרשים לא התעוררו בזה בלל. ואתשוב שהרב הספוקים הבינאותו אל זה, כי שהבינאתי אשר שמו יהונתן ודוד אין בפן שהיה לבם מקום לדבר בבתה בתבנים אשר יראו שם יהונתן הבדה, והכלבים שמה אמיד, ולבן הבריחו לעשות את התחבולה הזאת שיהונתן יוכל לומר לדוד בוונתו ודעתו ואינם אל ידע בכל אלה. והנה מלת הרב שעתה בעת המעשה הרב אלא יצא עם יהונתן לבדם בלבד כי אם נער קטן, וכן אמר בהבוב ויצא יהונתן הבדה ונער קטן עמו, ומלת אלא הוא אנשים בכל הבדה, ינן ראינו שהיה לבם מקום לעזיבה בינתם בפ אל בפ אל פ, א"כ מה ראה יהונתן לבלות בהיים ולעשות התחבולה שהיה בינתם עמה אמרך בינן בעתה לא הבין לבם אותו אמרך ולא היה לבם בבם אל פ, א"כ מה ראה יהונתן לבלות בהיים ולעשות התחבולה שהיה בינתם עמה אמרך בינן בעתה לא לאמרך אתמיה לדוד כי הנה בם דברו אחר זה הענין כלו אם אל פ, ובינתם אחרי כדי להעביר הנער מאותה בוונה, בלומר שהנער בראותו

מורה נבוכים חלק ראשון פרק כא

(ד) ולפי זאת ההשאלה הוא אצלי אמרו, ויעבור ה' על פניו, ויהיה הכנוי בפניו שב לו יתעלה. וכן שמוהו רבותינו כי פניו זה שב לו יתעלה. [י] ואם זכרו זה בכלל הגדות אין זה מקומם, אבל הוא חזוק מעט לדעתנו, ויהיה פניו כנוי להקב"ה. ובאור זה כפי מה שיראה לי, שמשה ע"ה [יא] בקש השגה אחת, והיא אשר כנה אותה בראיית פנים, באמרו ופני לא יראו, ויעדהו בהשגה למטה ממה שבקש, והוא אשר כנה אותה בראיית אחור, באמרו וראית את אחורי (פרק ל"ד חלק מ'). וכבר העירונו על זה הענין במשנה תורה. ואמר הנה כי ה' יתעלה העלים ממנו ההשגה ההיא המכונה בראיית פנים והעבירו לענין אחר, כלומר [יב] לידיעת הפעולות המיוחסות לו יתעלה, שיחשב בהם שהם תארים רבים כמו שאבאר (בפרק ל"ד חלק מ'). [יג] ואמרי העלים ממנו, ארצה בו, כי זאת ההשגה נעלמת נמנעת בטבעה, ושכל אדם שלם עם הדבק שכלו במה שבטבעו שישיג, ויבקש השגה אחרת אחריה, תשתבש

השגתו

שם טוב

כי היה זה כדי להחטיא כוונתו כדי לחטוב שלא יצא יהונתן לדבר אחר שלא להשליך החציר: והנה לפי זאת ההשאלה אמר ויעבור ה' על פניו שהחטיא כוונתו כי הוא שאל הראני נא את כבודך. והחטיא כוונתו בהשגת הדרכים. ר"ל כי משה בקש השגה אחת והיא אשר כנה אותה בהשגת פנים באמרו ופני לא יראו, וייעדו בהשגה למטה מאשר בקש הוא אשר כנה אותה בראיית אחור שהוא ידיעת הפעולות המיוחסות לאל יתעלה, שהוא ית' החטיא כוונתו בשאלת מהותו והעתיקו הסם בענין אחר: ואמרו העלים ממנו. לא תחטוב שהסם ית' העלים זאת ההשגה ממשה אבל כי היא נעלמת נמנעת בטבעה: ושכל אדם שלם אם ידבק שכלו וכו'. ר"ל אז לא יגיע כלל. והכוונה בזה כי משה

אברבנאל

שיכוונתו יצא השדה עם קצתו ועם החציר ולא ירה שם חציו ושלחו העיר ונשאר שמה, אולי יתבונן בזאת, ושנשאר יהונתן הלך לדבר לדוד. לכן יהיה החלי לבעבור הנער מלהיות כוונה האמתית, ולכוין כוונה אחרת שהיא ניחת יהונתן לירות החציר, ועם היות שאמר הנה החלי ממך והלאה אמר כן לירתתו אולי יבא אדם ולא יוכל לדבר, אבל עם כל זה יהיה החציר בהיות שלא היה אדם שם היה להעניר הכוונה: ולפי זאת ההשאלה הוא אצלי ויעבור ה' על פניו ויהיה כנוי בפניו בו'. לפי שבקשוק ויעבור ה' על פניו פירש המתרגם (אונקלוס) כמו שיחבור שם פניו בב למשה, והרב יכוון ביחוד גאל יח', אמר הרב אלי כי פני' אלי הוא נדק לפניו והוא אלי ואינו אצל אונקלוס, והוא שיהיה ויעבור מהעברת כחוזה ויהיה פניו כנוי לאלוה יח' ולפי שהיה נראה זכות גדולה שיהיה פניו כנוי לפ"י הבינה שמקמיס ז"ל הביאוהו כן, ולא היה בכלל הגדות אבל הוא חזוק לדעתו, ר"ל שהי"ל עליו מה לפרש פניו כנוי שבאיתוהו ויהיה פניו כנוי לגוף יח', ועתה שדברי הז"ל הם חזוק לדעתו לא כאיתות מה שאמר כי אם לגד כשיהיה פניו כנוי להקב"ה כי זהו הכלל שבלמוד מדבריהם ז"ל. אז יהיה פי' דבריו שיהיה כפי דעתו מלת פניו כנוי לבקב"ה כי הפנים הוא רמז למהותו וכמו שאמר שבקש בקשה וכנה אותה בראיית פנים, ובאיתור זה כפי מה שיראה לי כוונת הרב במשה רבינו ע"ה בקש שתי בקשות כמו שיבאר בפ' ל"ד מזה אחר. הא'חד, ידיעת התארים. והשנית, ידיעת מהות הגאל יח', והרב בזה המקום דבר בקולר ואמר שמשה בקש השגה אחת, ר"ל ההשגה שיהיה עלמיית מידיעת המהות. ואמר והוא אשר כנה בראיית פנים יחזור לשם יח' שהוא אשר כנה אותה ההשגה בשם ראות פנים, ואמר שהגאל יח' ויעדו בהשגה למעה ממנה והיא אשר כנה בשי' בראיית אחור כ"ש ולאות את אחורי ופני לא יראו (שם ל"ג כ"ג) כמו בהעיר על זה בהשגה תוכה אשר לו. ואמר כמה שהשם הפעלים ממנו ההשגה הסוא מהשגים והעבירו לראיית אחור והם הפעולות המיוחסות אלא יח' שיחשב שהם תארים, רמז לי"ג מדות ה' ה' אל רחום. והתבונן מה שאמר הרב ואמר הנה רמז כי עם היות שבפרשה ראה אחה אומר אלי (שם ל"ג י"ח) בלו שפקוקים מראיית האחור והפנים, ושם לא נאמר

עבקוק ויעבור ה' כי אם אחרי כן נגחיות הלוחות הבינות, הנה הסבה בזה כי שם ראהבור היה לגד ייעוד האל מה שיעשה, ולכן היתה שעת המעשה שעשה אוזה בשעל, וז"ש הרב וייעדו בהשגה למעה ממנה, ואמר הנה שהשי"ל הפעלים ממנו ההשגה בפנים, והעבירו לראיית אחור שהוא מה שיעשה בשעל אחרי שבבר ייעדו עליו. ואם תקשה אוך יבאה הרב דברי הדקדוק ויעשה ויעבור ה' שבות פעל עומד ויעשה אותו פעל ולא מתפנר בשלוני ויעבירהו ה' מראיית הפנים. התשובה בזה שהרב ביאר הענין אוך בלשון אלבאר ראה בקצת מקום מהפנים ונקשהו מהדרכים שהם האחוריים שבר ה' על פניו ר"ל ולא הסיר בעל אלא הפנים שאלא ונתגלו ידיעת פאחוריים שבם הפנים (ל"ל אחדם) שלא יהוה נמה שיבקש ממנו יאמר לו שהוא עובר עליו, וכן הענין בו ויעבור ה' על פניו, ואמר הפעלים ממנו אלא בו כי זאת: ושכל אדם שלם וכו' אלא אם

ילוה

קרשקש

ממך והלאה: (ד) אמר הר"ם ולפי זאת ההשאלה נאמר ויעבור ה' על פניו, ויראה בו העברת ההשגה המכונה בראיית פנים, ואני נבלא מאד על זה שהרי שלל ממנו אותה ההשגה ב' פעמים והוא אמרו לא תוכל לראות את פני ואמר עוד ופני לא יראו ולא היה צריך עוד לשלול אותה ההשגה ממנו, ועוד שהוא מבואר מן הסכוק בתכלית הביאור הענין הנרצה במלת ויעבור והוא שהש"י הבטיח למשה שתי הבטחות והוא אמרו אני אעביר כל טובי על פניך, והוא אור כבודו אשר הוא הנברא והעבירו על פניו וקבלו פניו ממנו הזוהר הגדול והוא קרון עור פנים והוא אשר רצה באמרו והיה בעבור כבודי. וההבטחה שהבטיח והיא השניה שיודיעהו דרכיו כמו שבקש וזהו אמרו וקראתי בשם ה' לפניך וכשיעלה משה בהר עם הלוחות השניות ואמר ויירד ה' בענן ויתיצב עמו שם ספר הכתוב שהוא קיים מה שהבטיחו ואמר ויעבור ה' על פניו שהוא כנוי לטובו ואור כבודו ואחר אמר ויקרא ה' ה' והוא הודעת דרכיו כמו שהבטיחו באמרו וקראתי, וזה הוא הפירוש האמתי ואינו סובל פירוש אחר כלל, ואל זה הביאור נמשך אונקלוס השלם ואמר ואעבר ה' שכינתיה על אפוהי ושבחו הר"ם מאד מצד שראה בענין שכלו שהוא העקר, כי כמו שפניך פני משה כן על פניו פני משה, שאם היה הנרצה בו העביר דבר ממנו א"כ אעביר כל טובי העברת טובו ממנו אבל הוא העברת האור באמרו עד עברי כאלו השם הוא העובר אחר שהאור ההוא נאצל ממנו, ואמר ושכותי שלא יפסד ראותו, ולפרש פניך פנים הפגימים כגון פני הלב או פני השכל וההעברת השגה שכלית זה אין ענין לו, כי לא מצינו השגה נבואית או השגה שכלית מיוחסת בהשם בלשון העבודה על פנים רק היא בלשון ראיה והזיה והבטה דבור ושמיעה, וההשגה אשר לו יעדה הוא אמרו וראית את אחורי שהוא השגת כל המציאות כלם כמו שאמר הר"ם מורנו ופירוש בכל ביתי נאמן הוא הבין מציאות עולמי הבנה אמתית קיומת, ועוד אם אעביר כל טובי היא השפעת השגה על פני שכלו מה לו לשומו בנקרת הצור ולהגין עליו שלא יגזק כמו שאמר ושכותי כפי. ועוד עד עברי מורה

הסתלקות הענין א"כ נסתלקה ההשגה ולא הועיל כלום:

ממנו

ו ואם זכרו זה בכלל הגדות וכו'. ר"ל ואע"פ שזכרו רז"ל שפניו שב לו יתי' הם זכרו הענין בהגדות וכו' אין זה מקומם להביאם באמוכם: ז בקש השגה אחת. ר"ל שהוא ע"ה בקש ותקר בשכלו אם יוכל להשיג מהותו יתי' באמרו בהשגת השאלה ופני לא יראו ואם הוא ע"ה לא בקש זה אין בזאת אלא ההשגה ממה שלא בקש א"כ כשאמר הראני. גא אם כבודך ר"ל שהיה רוצה להשיג מהותו יתי': ח לידיעת הפעולות המיוחסות לו יתי'. ר"ל שהשם יתי' התחיל כונתו בשאלתו מהותו יתי' והעתיקו הסם יתי' לענין אחר והוא שיודיע לו כל פעולותיו, ומה הם הפעולות שהודיע לו הסם יתי' הם התאריס הנאמרים לו מלד פעולותיו, וזה שהשיב לו יתי' ר"ג מדות שהם תארי הפעולות: כמו שאבאר. בפרק ל"ד מזה החלק: ט ואמרו העלים

קרשקש

ממך והלאה: (ד) אמר הר"ם ולפי זאת ההשאלה נאמר ויעבור ה' על פניו, ויראה בו העברת ההשגה המכונה בראיית פנים, ואני נבלא מאד על זה שהרי שלל ממנו אותה ההשגה ב' פעמים והוא אמרו לא תוכל לראות את פני ואמר עוד ופני לא יראו ולא היה צריך עוד לשלול אותה ההשגה ממנו, ועוד שהוא מבואר מן הסכוק בתכלית הביאור הענין הנרצה במלת ויעבור והוא שהש"י הבטיח למשה שתי הבטחות והוא אמרו אני אעביר כל טובי על פניך, והוא אור כבודו אשר הוא הנברא והעבירו על פניו וקבלו פניו ממנו הזוהר הגדול והוא קרון עור פנים והוא אשר רצה באמרו והיה בעבור כבודי. וההבטחה שהבטיח והיא השניה שיודיעהו דרכיו כמו שבקש וזהו אמרו וקראתי בשם ה' לפניך וכשיעלה משה בהר עם הלוחות השניות ואמר ויירד ה' בענן ויתיצב עמו שם ספר הכתוב שהוא קיים מה שהבטיחו ואמר ויעבור ה' על פניו שהוא כנוי לטובו ואור כבודו ואחר אמר ויקרא ה' ה' והוא הודעת דרכיו כמו שהבטיחו באמרו וקראתי, וזה הוא הפירוש האמתי ואינו סובל פירוש אחר כלל, ואל זה הביאור נמשך אונקלוס השלם ואמר ואעבר ה' שכינתיה על אפוהי ושבחו הר"ם מאד מצד שראה בענין שכלו שהוא העקר, כי כמו שפניך פני משה כן על פניו פני משה, שאם היה הנרצה בו העביר דבר ממנו א"כ אעביר כל טובי העברת טובו ממנו אבל הוא העברת האור באמרו עד עברי כאלו השם הוא העובר אחר שהאור ההוא נאצל ממנו, ואמר ושכותי שלא יפסד ראותו, ולפרש פניך פנים הפגימים כגון פני הלב או פני השכל וההעברת השגה שכלית זה אין ענין לו, כי לא מצינו השגה נבואית או השגה שכלית מיוחסת בהשם בלשון העבודה על פנים רק היא בלשון ראיה והזיה והבטה דבור ושמיעה, וההשגה אשר לו יעדה הוא אמרו וראית את אחורי שהוא השגת כל המציאות כלם כמו שאמר הר"ם מורנו ופירוש בכל ביתי נאמן הוא הבין מציאות עולמי הבנה אמתית קיומת, ועוד אם אעביר כל טובי היא השפעת השגה על פני שכלו מה לו לשומו בנקרת הצור ולהגין עליו שלא יגזק כמו שאמר ושכותי כפי. ועוד עד עברי מורה

הסתלקות הענין א"כ נסתלקה ההשגה ולא הועיל כלום:

www.daat.ac.il * דעת - אתר לימודי יהדות ורוח

מורה נבוכים חלק ראשון פרק כא

השגתו זו ימות, כמו שאבאר [ד] בפרק מפרקי זה המאמר (פרק ל"ג חלק ג'), [כ] אלא אם ילוה אליו עוזר אלהי, כמה שאמר, [ל] ושכתי כפי עליך עד עברי. אבל התרגום נהג מנהגו באלו הענינים. וזה כי כל דבר שימצאהו מיוחס אל הבורא וישיגהו גשמות או משיגי ההגשמה יהשבהו בחסרון המצטרף, וישים היחס ההוא לענין אחר מצטרף לבורא מחוסר. אמר באמרו והנה ה' נצב עליו, [מ] יקוא דה' מעתד עלוהי, ואמר באמרו יצף ה' ביני וביניך, יסך מימרא דה'. ועל זה המשיך פירושו ע"ה, וכן עשה באמרו ויעבור ה' על פניו ויקרא, ואעבר ה' שכינתיה על אפוהי וקרא. והנה יהיה הדבר [נ] אשר עבר אצלו נברא בלא ספק. ושם כנוי הנסתר בפניו שב אל משה רבינו, ויהיה פירוש על פניו, לפניו, כמו

ותעבור

אפדי

ממנו. ר"ל אמר הרב מה שאני אומר העליס ממנו לא מחשוב שהיה לו למשה משה ומתן עמו יי' מזאת השאלה אלא שמצא בשלו שההשגה היתה נמנעת ממנו: י' בפרק מפרקי זה המאמר. ר"ל יבאר בזה החלק בפרק ל"א ל"ג ל"ב ל"ד: ב אלא אם ילוה אליו עזר אלהי. ר"ל שתי שיגלה להשיג יותר ממה שבשבעו להשיג תשובה השגתו לו ימות נפשו אלא תשיג כלל אלא א"כ ילוה אליו עזר אלהי, אם שפע המופע אליו מהשכל הפועל ואם מצד הכנתו המוגנים כפי מהשפעי גרמים השמיים שאל יועיל לו העזר ההוא אלא ישובם בתה שיגיו וידע עם היותו שואל האלה היקרה ממנו: ל וזהו שאמר ושכותי כפי. ר"ל שאני אעזר לך אלא תכסל וחמות עד שאחמיה כונתך ואעביך לענין אחר והוא ידיעת פעולותיו יי', וא"כ לפי זה הפי' כל זה המעמד היה השגה גבוהים במוחלט ולא היה שום דבר נברא לא במדמה ולא חוץ לנפש: מ ויקרא די"י מימרא די"י שכיתתא די"י. אלו הג' תלוקות שעשה חולקלוס הם לבאר ענין הקול הנברא והכבוד הנברא, ור"ל כשהיה משיג הנברא המוכל מופשט מכל גשמיות ומכל ענין חומרי נקרא יקרא די"י לעילוי הענין ויקרהו, וכשהיה פועל הנביא בקול הנברא יקראהו מימרא די"י, וכשהיה הענין חוץ לנפש מושג בחוש אבר הוא כבוד נברא יקראהו שכיתתא די"י: נ אשר עבר אצלו נברא בלא ספק. ר"ל לפי פי' חולקלוס יהיה העברה גמורה מהעברת גשם ממקום למקום, ויהיה הענין אשר עבר הוא הכבוד הנברא הנקרא שכיתתא הנראית לחוש. ומה שאמר ויקרא ר"ל שמרע"ה קרא ה' ה'

שם טוב

חקר בשכלו אם אפשר להשיג מהותו ית' וידע שאי אפשר אלא בשגת פעולותיו והם המכונים אחוריהם, א"כ יהיה ויעבור ה' על פניו התחיה הש"י כוונת משה והעבירו אל השגת הפעולה: ומולקלוס פי' הענין זה בדרך אחרת כי יהיה העובר אחור הנברא אמר ואעבר ה' שכיתתי על אפוהי, והנה יהיה הדבר אשר עבר אצלו נברא ושם הכנוי הנסתר מפניו שב אל מרע"ה, ויהיה פי' ויעבור ה' על פניו

אברבנאל

יצוה אליו העזר האלהי. שאלהי בלשון שם שני דברים. הא', שיהי כלו מיוחד ובשרש מה שאמר ובכל אדם בלם עם הדבק שכלו לפי שאין זה מעניו המאמר ומעורר השתוף ושירות בכתוב שבניה. השני, שיהלו דבריו מופרדים זה מה זה כי הוא אמר זאת הבשגה נעלמת ממנעת בטבעה אחר זה אמר אלא אם ילוה אליו העזר האלהי, ולפי זה לא היתה א"כ נעלמת ממנעת בטבעה כיון שעם העזר האלהי הושג, אבל היא עמוקה מאד, ויצטרך העזר האלהי להשיגה. ואחשובה בתשובה זה ויבאור דבריו, שהרב סרגים בפ"ם ספר ג', והוא שישאל שואל במה ביפרש הרב ויעבור על פניו, אם שהעבירו מראיית הפנים אלא דלה שיגיבה והעבירו ממנה להעלימה מהחו, או יהיה הבשגה בשאל יי' העבירו לזדיעם בהתחיים והפעולות, והבעבירו לזה, כי מבלעדי עזרתו יי' לא היה יכול אליה, ואם אמרנו שהבעברה היא בלתשובה יקשה אמר ואני לא יכלו יזרה שלם (ל"ל שלו) אפשר להשיג מראות פנים ולא היה אם כן צריך הקב"ה להעבירו ממנה. ואם אמרנו הענין הבני שה ג"כ לי אפשר לפי שידיעת פעולותיו אפשרית לאדם מצד עלמו גם מבלי לוחו העזר האלהי כמ"ש והסיר לוחי לפי ובראיה לת אחורי, כי מבלי כף הש"י שיאמר על העזר יגיע ויראה אחוריהם, וא"כ במה ישמש הבעברה אחר להשיג הרב הספק הזה אמר שאמר העליס ממנו, כלומר שזאת הבשגה נעלמת ממנעת בטבעה, וא"כ לא יהיה לוחה הבעברה לראות אחוריהם מפאת עלמה; כי אם מבחוצה אחרת, והוא שהרב יזכור בפ' ל"ב מזה החלק, שיקרה בהשגות הנבליות מפני הותם נתלות בחומר כמו שיקרה בהשגות החושיות, וכמו שהוא הראות כשיפליג לעיין בחומרם בלתי מתיחסים אליו בעין הבשר ויבין בו, לא לבד יתלם חוטו בלבד ישיג הדבר הזה אחר בקב להבינו, כי גם יתלם אלא ישוב להשיג מה שהיה בתחו והיה יכול להבינו קודם הבעבעה, ובכן יקרה לבכל אב"ל שבשיתחבל ויבחבל לדעה מה שהין ואחו לבתשיג, לא לבד יעמוד בשלא ישיגהו אלא גם הבעבר ממנו הבבעה שהיתה לו להשיג מה שבתקן קודם לזה, ולכן עם היות שמשה חדונו מלד עבעו ובודל הבנתו היה ראוי ומוכן לבשיג מראות האחוריים, קודם לוחה האלהה (עם העזר האלהי). הנה לבקש מה שלא היה בבתו לא היה ראוי שיוכל להשיג אמר מה שהיה בהבנתו מקודם. ולזה הולרך אליו העזר האלהי, ואם שהיא האחוריים עם היות בבקש מה שהיה מון מתוקו. וזה שאמר הרב ובכל אחד בלם עם הדבק שכלו במה שבעבעו מושיג ויבקש הבנה אחרת אחריה, כלומר לומר לבעלה מתקו, התבשבת שבתו אז ימות, ר"ל מושיג בבוחים ום בתמאר ודוא כפ' ל"ד בתבר בזה. אלא אם ילוה אליו עזר אלהי, ר"ל שיולוה אליו

יצוה אליו העזר האלהי. שאלהי בלשון שם שני דברים. הא', שיהי כלו מיוחד ובשרש מה שאמר ובכל אדם בלם עם הדבק שכלו לפי שאין זה מעניו המאמר ומעורר השתוף ושירות בכתוב שבניה. השני, שיהלו דבריו מופרדים זה מה זה כי הוא אמר זאת הבשגה נעלמת ממנעת בטבעה אחר זה אמר אלא אם ילוה אליו העזר האלהי, ולפי זה לא היתה א"כ נעלמת ממנעת בטבעה כיון שעם העזר האלהי הושג, אבל היא עמוקה מאד, ויצטרך העזר האלהי להשיגה. ואחשובה בתשובה זה ויבאור דבריו, שהרב סרגים בפ"ם ספר ג', והוא שישאל שואל במה ביפרש הרב ויעבור על פניו, אם שהעבירו מראיית הפנים אלא דלה שיגיבה והעבירו ממנה להעלימה מהחו, או יהיה הבעברה בשאל יי' העבירו לזדיעם בהתחיים והפעולות, והבעבירו לזה, כי מבלעדי עזרתו יי' לא היה יכול אליה, ואם אמרנו שהבעברה היא בלתשובה יקשה אמר ואני לא יכלו יזרה שלם (ל"ל שלו) אפשר להשיג מראות פנים ולא היה אם כן צריך הקב"ה להעבירו ממנה. ואם אמרנו הענין הבני שה ג"כ לי אפשר לפי שידיעת פעולותיו אפשרית לאדם מצד עלמו גם מבלי לוחו העזר האלהי כמ"ש והסיר לוחי לפי ובראיה לת אחורי, כי מבלי כף הש"י שיאמר על העזר יגיע ויראה אחוריהם, וא"כ במה ישמש הבעברה אחר להשיג הרב הספק הזה אמר שאמר העליס ממנו, כלומר שזאת הבשגה נעלמת ממנעת בטבעה, וא"כ לא יהיה לוחה הבעברה לראות אחוריהם מפאת עלמה; כי אם מבחוצה אחרת, והוא שהרב יזכור בפ' ל"ב מזה החלק, שיקרה בהשגות הנבליות מפני הותם נתלות בחומר כמו שיקרה בהשגות החושיות, וכמו שהוא הראות כשיפליג לעיין בחומרם בלתי מתיחסים אליו בעין הבשר ויבין בו, לא לבד יתלם חוטו בלבד ישיג הדבר הזה אחר בקב להבינו, כי גם יתלם אלא ישוב להשיג מה שהיה בתחו והיה יכול להבינו קודם הבעבעה, ובכן יקרה לבכל אב"ל שבשיתחבל ויבחבל לדעה מה שהין ואחו לבתשיג, לא לבד יעמוד בשלא ישיגהו אלא גם הבעבר ממנו הבבעה שהיתה לו להשיג מה שבתקן קודם לזה, ולכן עם היות שמשה חדונו מלד עבעו ובודל הבנתו היה ראוי ומוכן לבשיג מראות האחוריים, קודם לוחה האלהה (עם העזר האלהי). הנה לבקש מה שלא היה בבתו לא היה ראוי שיוכל להשיג אמר מה שהיה בהבנתו מקודם. ולזה הולרך אליו העזר האלהי, ואם שהיא האחוריים עם היות בבקש מה שהיה מון מתוקו. וזה שאמר הרב ובכל אחד בלם עם הדבק שכלו במה שבעבעו מושיג ויבקש הבנה אחרת אחריה, כלומר לומר לבעלה מתקו, התבשבת שבתו אז ימות, ר"ל מושיג בבוחים ום בתמאר ודוא כפ' ל"ד בתבר בזה. אלא אם ילוה אליו עזר אלהי, ר"ל שיולוה אליו

פנים

פעזר האלהי לא להשיג הדבר הנמנע בתקו, כי אם בלא יאבד מה שהיה לו מיקודם, ושיגיע מה שהיה בראשונה מוכן אליו, ולכן נעשרך זה מענין המאמר ומעורר השתוף ושירות הכתוב שבניה. השני, שיהלו דבריו מופרדים זה מה זה כי הוא אמר זאת הבשגה נעלמת ממנעת בטבעה אחר זה אמר אלא אם ילוה אליו העזר האלהי, ולפי זה לא היתה א"כ נעלמת ממנעת בטבעה כיון שעם העזר האלהי הושג, אבל היא עמוקה מאד, ויצטרך העזר האלהי להשיגה. ואחשובה בתשובה זה ויבאור דבריו, שהרב סרגים בפ"ם ספר ג', והוא שישאל שואל במה ביפרש הרב ויעבור על פניו, אם שהעבירו מראיית הפנים אלא דלה שיגיבה והעבירו ממנה להעלימה מהחו, או יהיה הבעברה בשאל יי' העבירו לזדיעם בהתחיים והפעולות, והבעבירו לזה, כי מבלעדי עזרתו יי' לא היה יכול אליה, ואם אמרנו שהבעברה היא בלתשובה יקשה אמר ואני לא יכלו יזרה שלם (ל"ל שלו) אפשר להשיג מראות פנים ולא היה אם כן צריך הקב"ה להעבירו ממנה. ואם אמרנו הענין הבני שה ג"כ לי אפשר לפי שידיעת פעולותיו אפשרית לאדם מצד עלמו גם מבלי לוחו העזר האלהי כמ"ש והסיר לוחי לפי ובראיה לת אחורי, כי מבלי כף הש"י שיאמר על העזר יגיע ויראה אחוריהם, וא"כ במה ישמש הבעברה אחר להשיג הרב הספק הזה אמר שאמר העליס ממנו, כלומר שזאת הבשגה נעלמת ממנעת בטבעה, וא"כ לא יהיה לוחה הבעברה לראות אחוריהם מפאת עלמה; כי אם מבחוצה אחרת, והוא שהרב יזכור בפ' ל"ב מזה החלק, שיקרה בהשגות הנבליות מפני הותם נתלות בחומר כמו שיקרה בהשגות החושיות, וכמו שהוא הראות כשיפליג לעיין בחומרם בלתי מתיחסים אליו בעין הבשר ויבין בו, לא לבד יתלם חוטו בלבד ישיג הדבר הזה אחר בקב להבינו, כי גם יתלם אלא ישוב להשיג מה שהיה בתחו והיה יכול להבינו קודם הבעבעה, ובכן יקרה לבכל אב"ל שבשיתחבל ויבחבל לדעה מה שהין ואחו לבתשיג, לא לבד יעמוד בשלא ישיגהו אלא גם הבעבר ממנו הבבעה שהיתה לו להשיג מה שבתקן קודם לזה, ולכן עם היות שמשה חדונו מלד עבעו ובודל הבנתו היה ראוי ומוכן לבשיג מראות האחוריים, קודם לוחה האלהה (עם העזר האלהי). הנה לבקש מה שלא היה בבתו לא היה ראוי שיוכל להשיג אמר מה שהיה בהבנתו מקודם. ולזה הולרך אליו העזר האלהי, ואם שהיא האחוריים עם היות בבקש מה שהיה מון מתוקו. וזה שאמר הרב ובכל אחד בלם עם הדבק שכלו במה שבעבעו מושיג ויבקש הבנה אחרת אחריה, כלומר לומר לבעלה מתקו, התבשבת שבתו אז ימות, ר"ל מושיג בבוחים ום בתמאר ודוא כפ' ל"ד בתבר בזה. אלא אם ילוה אליו עזר אלהי, ר"ל שיולוה אליו

פנים

מורה נבוכים חלק ראשון פרק כא

ותעבור המנחה על פניו. וזה גם כן פירוש יפה וטוב. וממה שמחזק פירוש אונקלוס מאמר הכתוב בעבור כבודי, כבר ביאר [ס] כי הדבר העובר הוא דבר מיוחס לו יתברך, לא עצמו יתפאר שמו, ועל הכבוד ההוא אמר, עד עברי, ויעבור ה' על פניו וכו'. ואם אי אפשר מבלתי חשוב מצטרף מחוסר, כמו שיעשה אונקלוס תמיד, פעם ישים המחוסר ההוא יקרא, ופעם ישימהו מימרא, ופעם ישימהו שכינה, כפי ענין כל מקום. הנה אנחנו ג"כ נשים המצטרף המחוסר הנה, קול. ויהיה הענין ויעבור קול ה' על פניו ויקרא. וכבר ביארנו השאלת הלשון לקול, עברה. ויעבירו קול במחנה, [ע] ויהיה הקול ההוא אשר קרא, ולא תרחיק היות הקריאה מיוחסת לקול, כי באלו המלות בעצמם בא הספור על דבורו יתברך למשה, אמר וישמע את הקול מדבר אליו, וכמו שיחס הדבור לקול, כן יחס הנה הקריאה לקול. וכבר בא כמו זה בביאור, כלומר יחס האמירה והקריאה לקול, אמר [פ] קול אומר קרא ואמר מה אקרא, ויהיה הפירוש לפי זה הענין כן. ויעבור קול ה' על פניו ויקרא ה' ה' אל רחום וחנון, והנה כפל ה' ה' לקריאה, כי הוא יתברך הנקרא, כמו משה משה, אברהם אברהם, וזהו ג"כ פירוש נאה מאד. ולא תרחיק היות זה הענין העמוק הרחוק להשינו סובל פירושים רבים, [צ] כי זה לא יזיק במה שאנחנו בו. ועליך לבחור אי זו מן ההאמנות שתרצה, אם שיהיה המעמד הגדול ההוא כולו מראה נבואה בלא ספק, וההשתדלות כולו השגות שכליות אשר בקש ואשר נמנע ממנו, ואשר השיג הכל שכלי, [ק] אין חוש בו, כמו שביארנו תחלה. [ר] או היה שם עם זה השגת חוש ראות, [ש] אבל לדבר

שם טוב

לפניו של משה כמ"ש ותעבור המנחה על פניו: וזהו ג"כ פי' יפה וטוב. והרצון בו שהוא ירחיק גם כן ההגשמה שהשם לא עבר: ומה שיחזק פי' אונקלוס. הרצון בו כי מה שאמר אונקלוס כי הענין העובר הוא הכבוד כמ"ש בעבור כבודי שלינו עצמותו ית' כי כבוד ה' לינו ה', אבל הרב יסבור שהכבוד יאמר על מהותו כמו שפירש בספר הרמני כח לת כבודך. והנה הרב נעזר מאונקלוס שאמלת עבר הוא נסתר ואונקלוס אמר שעבד השכינה ג"כ אני אומר שהעובר הוא הקול ויהיה הקול ההוא אשר קרא ולא תרחיק מהיות הקריאה מיוחסת לקול כי באלה המלות בעצמן בא הדבור למשה כמ"ש וישמע את הקול מדבר אליו: ולפי זה הענין יהיה פי' ויעבור קול ה' על פניו, ויהיה כפל ה' לקריאה כי הוא ית' הנקרא כמו משה משה. והנה בפי' הראשון אשר אמר הרב שב אל הקורא לא אל הקריאה ויהיה פי' הכתוב כי השם החטיא אלו השתי שמות ידיעת עצמותו על מה שהוא עליו וידיעת הגמלאות איך נמצאים בו כי השם כלם דבר אחד: ואמרו ושליך לבחור אי זה מהאמונות שתרצה. אם שיהיה המעמד הגדול ההוא כלו במראה הנבואה, והרצון בו כי לא היה דבר נמצא חוץ לשכל והיה זה כלו אבלי גמור אשר בקש ואשר השיג אין חושש בו כלל אבל כלו השגות שכליות, או שיהיה כלו השגה שכלית ויתחבר לזה השגת חוש הראות לדבר שברא ברא שיגיע

אפודי

וכו': ס כי הדבר העובר הוא דבר וכו'. ר"ל מה שמחזק קצת לפירוש אונקלוס שאמר שהענין העובר הוא כבוד. וגבלא מאמר הכתוב בעבור כבודי נראה שאינו ר"ל עצמותו ית' כי כבוד י"י לינו י"י, אבל הרב ז"ל יסבור אותו שכבוד ד' יאמר על מהותו יתברך כמו שיסבר בפרק ס"ד מזה החלק: ע ויהיה הקול ההוא אשר קרא. ר"ל שהקול הנברא ההוא היה קורא הנבואה שיודיעהו הקול ההוא אמיתות מסתרי המציאה ולכן זה הקול הודיע לו ע"ה אמתי הפעולות הנאמרים לו ית' בלי זה לד ובלי זה בחיבה יכבדו: פ קול אומר קרא. ר"ל שהקול בעצמו היה אומר קרא והיה הקול ההוא משיב מה אקרא: צ כי זה לא יזיק במה שאנחנו בו. ר"ל שלא יזיק במה שאנחנו בו והוא להסיר ההגשמה ממנו יתברך כי כפי כל הפירושים תסולק ההגשמה ממנו יתברך: ק אין חוש בו. רצה לומר שאמר בו שהשגה השיגה היתה השגה שכלית נבואית ולא היה בו שום חוש ולא כבוד נברא חוץ לנפש ולא כבוד נברא כמדמה ולא קול נברא חוץ לנפש ולא במדמה, וזהו כפי הפי' הראשון וכפי ההשגלה המתיישים: ר אז היה שם עם זה. ר אז שאמר שאע"פ שהיתה ההשגה ההיא נבואיית היה בה השגת חוש הראות מן הכבוד הנברא חוץ לנפש: ש אבל לדבר נברא

אברבנאל

הפנים שנשאל ממנו, ואונקלוס יאמרך לומר שהיא לפניו: וממה שמחזק פירוש אונקלוס מאמר הכתוב והיה בעבור כבודי. אחרי אשר הניח הרב הסבלנים ענין פירושו לפי' אונקלוס שהם דומיים עליו, רצה להניח מה שיחזק פירושו של אונקלוס והניח מיד הראיה אותו המחזק בלדו, והוא מש"ם והיה בעבור כבודי (שם ל"ג כ"ב) שיראה שהיא העובר הוא הכבוד שהיא השכינה לא האל ית', אבל זה לא יחזק דבר אחרי אמרו מיד עד עברי, שיהיה לדעת אונקלוס עבור הכבוד, וא"כ פשוט בעבור כבודי יחזק דעת אונקלוס, ופשוט עד עברי יחזק דעת הרב, ואם אונקלוס יפרש עד עברי על עבור הכבוד, ככה הרב יפרש בעבור כבודי עברת משה חקו וגבולו בהכרחיים אמתות שאל שקראו כבודי כמ"ש הרמני כח לת כבודך: ואם א"א מבלתי חשוב מצטרף מחוסר. הנה הרב יפרש זה כפתור נפי' אחר כפי הרשם אונקלוס, והזו, ואם אל"ש מבלתי חשוב מצטרף מחוסר, והיה תחת אונקלוס יהיה השכינה באמרו ואעבר כ' שכינתי, הרב יהיה הקול ויאמר ואעבר כ' קולו על אפוסי, ומזה תבין שהקול המוחס לדעת הרב הוא האמר אצל אונקלוס מימרא. ולפי שלא הקשה עליו שהשעבר תאות השכינה לראותה דבר נמנעי ולא תאות לקול ההעברה. לכן אמר הרב וכבר ביארנו השאלת הלשון לקול ההעברה. ואמנם אמר הרב עוד ויהיה הקול הוא אשר קרא, לומר שלפי אונקלוס יהיה הקורא הוא הכוכא ית', ויקשה אם כן למה זכר ענין השכינה. אחרי שלא זכר מה שיאמר לו ודבר לו יקרא. וכפי זה הפי' יהיה הקורא הוא הקול, ויאמר שעבר הקול וקרא. ולפי שאולי יקשה איך ייחס הקריאה לקול. לכן הניח הרב הראיהו איך יאות בקול האמרים וגם הקריאה: ויהיה בפל ה' ה' לקריאה כי הוא ית' הנקרא. הרגיש הרב הבפל שאפשר שיחול נגדו, והוא שבהיות הקורא הוא שאל ית' כדעת אונקלוס, יהיה איך הבפל ה' ה' האחד לקורא ואחד לקריאה. ויקרא ה' שהוא הקורא, ואבר קרא הוא ה' אל רחום וחנון. אבל בהיות הקורא הוא הקול כפירושו יקשה למה יכפול ה' ה'. ואמר שעניינם לקריאה ובהם נסון הנה כמו משה משה אברהם אברהם. ואמר שזהו ג"כ פי' נאה ושוב מאד, הנה אמר שבירושו מאד, מה שלא אמר כפי' אונקלוס. ולפי זה הפי' שלא שעשה הרב בפסוק הוא כפי ההשאלה המתיישים, להעברה מחטיא הכוונה. ופירוש אונקלוס הוא כפי ההגשמה הראשונה, להעברה שיאמר אל העברה הגשמית, כיון שיחסה לאל ולשכינה, שהם דברים גשמיים. וכפי' הרב שעשה הרב הוא כפי ההשאלה הפנית מהמשך הקול ולכן אמר הרב שהוא פי' יותר עוב ונאה, כיון שלא יעשה ההעברה הזאת כל כך גשמיית כמו אונקלוס: אם שיהיה המעמד הגדול ההוא כלו מראה הנבואה. ולכן הרב ג' הפירושים הראשון כלו

שכלי

www.daat.ac.il * דעת - אתר לימודי יהדות ורוח

לדבר נברא בראייתו יגיע שלמות ההשגה השכלית, כמו שפירש אונקלוס ת זה, אם לא היתה ההשגה המראית ההיא גם כן במראה הנבואה, כמו שבא באברהם והנה תנור עשן ולפיד אש אשר עבר. א או שהיה עם זה השגת חוש אוזן גם כן. ויהיה הקול הוא אשר עבר על פניו אשר הוא נברא גם כן בלא ספק. בחר אי זה מן הדעות שתרצה, כי הכוונה כולה שלא תאמין אמרו הנה ויעבור ה' כמו עבור לפני העם, כי השם יתעלה אינו גוף, ולא תכשר עליו התנועה, ואי אפשר שיאמר שהוא עבר לפי ההנחה הראשונה בלשון:

פרק כב בא, הביאה בלשון העברי מונחת לביאת בעלי חיים, כלומר בואו אל מקום אחד או אל איש אחד. אמר בא אחיך במרמה, א והיא גם כן מונחת להכנס בעלי חיים במקום אחד. אמר ויבא יוסף הביתה, כי תבואו אל הארץ. והושאל זה השם למבוא הענין ב שאינו נוף כלל, כי יבא דברך וכבדנך, מאשר יבאו עליך. עד שהושאל לקצת ההעדרים, ויבא רע, ויבא אופל. ולפי זאת ההשאלה אשר הושאל למה שאינו גשם כלל, הושאל גם כן לבורא יתברך, אם לבא דברו או לבא שכינתו. ג ולפי זאת ההשאלה נאמר הנה אנכי בא אליך בעב הענן, כי ה' אלהי

אפודי

וכו'. ר"ל ומה שנאמר אחר שהיתה השגה הזאת נבואיית למה היה צריך כבוד נברא מן הענן ויסי' ענין מושי', ואומר שמפני זה היה צריך הנגיה לבריאת הכבוד ההוא לפי שבריאתיו הכבוד הסוא היה מגיע שלימות ההשגה השכלית לנביא ההוא, וכאן למז לנו הרב ענין הכבוד הנברא למה היה: ת זה אם לא היתה ההשגה וכו'. ר"ל שאני אומר לפי' אונקלוס שהיה שם השגה חושיית מן הענן עם ההשגה השכלית נבואיית זהו שם נאמר שהשכינה בהשגיל אונקלוס באמרו שכינתא שיבלה בו כבוד נברא מן הענן נגלה לחוש הראות, אבל אם נאמר שהשכינה שהשגיל אונקלוס ר"ל כבוד נברא במדמה ולא מן הענן ולא היתה השכינה רק כבוד נברא במדמה כאשר אמרנו על אברהם באומרו תנור עשן וכו' אז לא נאמר שהיתה השכינה השגת

שם טוב

יגיע שלמות השגה שכלית כמו שפירש אונקלוס אם לא היתה ההשגה ג"כ כפי דעת אונקלוס באמרה הנבואה כמו שבא באברהם בין הבתרים, או שיהיה עם זה השגת חוש האזן ויהיה הקול הזה אשר עבר וזהו כפיה פי' האחרון, וגזה לא אמר הרב אם לא יהיה הקול הזה באמרה הנבואה כי קולו של משה לא היה במדמה אלא קול אלהי גדול או קול נברא מן הענן לשכל כמו שהוא או קול שהיה יוצא מבין שני הכרובים:

פרק כב בא. הביאה בלשון עברי וכו'. ולפי זאת ההשגה נאמר הנה אנכי בא אליך בעב הענן ביאת השכינה, ור"ל השכינה הנברא מן הענן:

מונח ביאת השכינה, ור"ל השכינה הנברא מן הענן: א או שהיה עם זה וכו'. ר"ל או שנאמר שעם היות שביאת ההשגה ההיא שכלית היה בה קול נברא מן הענן ויהיה בו השגת חוש אזן וזהו כפי הפירוש האחרון, ולא אמר בזה הפירוש השלישי זה אם לא היה הקול הזה באמרה הנבואה וכו' כי בנבואת משה רבינו לא היה בה קול נברא במדמה כלל וזהו שלמותו אלא לעולם היה הקול שהיה עושה חוץ לנפש במחלם:

פרק כב א והיא ג"כ מונחת וכו'. ר"ל החלוקה הראשונה היתה רומזת המקום אשר האיש בא אליו אלא התקרב איש אחד לאיש אחר, והחלוקה השנית רומזת המקום אשר האיש בא אליו באמרו ויבא יוסף הביתה, כי תבואו אל הארץ: ב שאינו גוף כלל. ר"ל כי הדבור איננו גוף ומה שהוא מקרה בגוף: ג ולפי זאת ההשאלה נאמר הנה אנכי וכו'. ר"ל

מעגין

אברבנאל

שבני אדם בו דבר מוחש, והפי' שבני יש בו דבר מוחש לחוש הראות הוא שכינה והשם. ות"ל לדעת אונקלוס אם היתה המראה הזאת נבואיית לזה בא דבר מושיי מהשכינה. להשיב לזה אמר הרב אשר הראייתו יגיע שלמות ההשגה השכלית, ר"ל שהשם והשכינה שהיה בתיה הקב"ה, הכלתה היה מיד שבראתיה יתפעלו הנפשות הזכות ויתשלמו מאד כי הראותה יגיע שלמות ההשגה השכלית. והפי' כג' היה עמו השגה חושיית לחוש הסמש: וזה אם לא היתה ההשגה ההיא ג"כ במראה הנבואה. שאלתי זה שני הדברים, שאחד, והוא אשר אתל התאודי למה לא אמר הרב זה הפי' השלישי, וזה אם לא היה הקול הזה במראה הנבואה כ"ש בשני. כי ההשגה החושיית בשכינה ובקול שוה למדומה בשכינה ובקול. שנית, שאלתי אם היה תפשר אצל הרב לפרש השכינה שזכר אונקלוס במראה הנבואה למה לא פירשו כן ונדחק לומר שהיה דבר חוחש. ואני אשיב לשניהם שהרב קבל לעצמו כמו שיבאר בפל"ה (מחלק שני) שנבואת משה רבינו לא תשתמש בה הכח המדמה כלל ולא היו בה אורות, ומשני זה לא רצה ליחס לאונקלוס שיראה משה שכינה מדומה, כי אם שכינה הבינית, ומשני זה אמר מדברי אונקלוס, וזה כי היתה ההשגה הבינית ג"כ במראה הנבואה, אבל כשהגיד הפירוש שהוא פי' מהקול, לא עשה אותו ספק לפי שברי לו שלא נתחשש במשה כח המדמה ולא היה לו קול מדומה כמו שאמרתי:

פרק כב כוונת זה הפרק לבאר הפנים שיתחיל בלשונו לשון היתה הענינים לכוונת הרב. והנה הוכח אחרי שתוף עבר כי היה ההשגה והביתה ואחר השמות שהיה כלם ממין אחד, ר"ל בשם שמות סתומעה. ודברי הפרק יתחלקו לשני חלקים, האחד בשתוני משה מלאת ים' והוא משה עד סוף הפרק: הביאה בלשון העברי מונחת.

הרב יאמר שביאת נאמר המיד על בעלי חיים שבאו אל מקום מיוחד, וזהה אלה הרב ליחד הביאה לנ"ח, ולא לכל גשם בכלל, לפי שהתועה היא אשר תכלול כל גוף אבל הביאה תיוחס לנ"ח. וראיה זה מפסוקי הסורה כי אין לשהוים האלה הבכרת כי אם מעלת הפסוקים, ומה שמצא בהם. וזה הלשון יש מוחר כי הוא אמר הביאה מונחת לביאת הבעל מי לומר בואו אל מקום אחד או אל איש אחד, והיה ראוי שיביא פסוקים לשניהם והביא לנד לביאת איש אל איש, כאמרו אמר בא אחיך במרמה (בראשית כ"ז ל"ד), ולכן מה שאמר עוד והיא ג"כ מונחת לבכנסת ב"ש במקום אחד היה מוחר, כי אם שיביא לנד הפסוק. ואמר שעשאו הרב להגיד אלא מחשב שהכנסת הב"ח במקום אחד אינו הנאה הראוה לביאה, זה אמר והיא ג"כ מונחת כי היה זה הנאה הראוה כמו הא': ולפי זאת ההשאלה כו'. זה החלק השני מדברי הפרק, ואמר הרב שלפי שהשאלה שזכר לא על שבשאל להבדיל כי מאוחה בהיות לא נאמר אלא ת' כי אם למה שאינו בפסוק שיאמר ביאה על מה שאינו גשם, אם על הדבור ואם על שאר הדברים מאשר אינם גשם: כי אם נאמר על הבעדרים אינו מאחר שם הבעדר לא נעדר אין שם: ולפי זאת ההשאלה נאמר כו'. הנה יראה מוחר אמרו פעם בעיות-ולפי נאמר שהשאלה. ועוד יקשה למה שם הנה אנכי בא אליך בעב הענן (שמות י"ט ט') בענין השכינה ולא הביאה מענין הדבור אמרי שהכתוב אמר בעבור ישמע העם בדברי עמך. והאמת הוא שלפי הרב אמר (קודם זה) אם לבא דברו אל לבא שכינתו, ולא להבדיל ביניהם ואמר ולפי זאת ההשאלה ר"ל ולפי זאת ההשאלה שזכר שכינה בהיא הפסוקה בא היה אנכי בא אליך בעב הענן, הנה ביאתיהו שאמר בהשאה אנכי אל השכינה אמר לבד על השכינה, ואמנם ייחס הנה אנכי בא אליך על השכינה ולא על הדבור, לשתי סבות. הא', שהרב מלא

נשמוק

מורה נבוכים חלק ראשון פרק כב כג

אלהי ישראל בא בו, וכל מה שידמה לזה, ד ענינו בא השכינה, ה ובא ה' אלהי, יבא דברו, כלומר קיום יעודיו אשר יעד בהם על יד נביאיו. והוא אמרו כל קדושים עמך, כאלו אמר ובא דבר ה' אלהי על ידי כל קדושים עמך מדברים לישראל:

פרק כג יצא, היציאה כנגד הביאה. נעשה זה השם ביציאת נשם ממקום שהיה נח בו למקום אחר, יהיה הנשם בעל חיים או זולת בעל חיים, הם יצאו את העיר, כי תצא אש. והושאל א להראות ענין שאינו גוף, הדבר יצא מפי המלך, כי יצא דבר המלכה על כל הנשים, ר"ל עבור המצוה, כי מציון תצא תורה, וכן השמש יצא על הארץ, כלומר הראות האור. ולפי זאת ההשאלה היא כל לשון יציאה שבאה מיוחסת לו יתעלה, הנה ה' יוצא ממקומו, יראה דברי הנסתר עתה ממנו, ב כלומר התחדש מה שנתחדש אחר שלא היה. ג כי כל מתחדש מאתו יתעלה יוחס לדברו

שם טוב

ומעניין בא דברו וכא ה' אלהי כלומר קיום יעודיו הטובים אשר הטוב ההוא מוספע מן המלאכים, ואמרו המפרשים כי זה הפרק רומז לאמרו ויביאם אל המקדש כי כבר ביאר

כרב כי זה הפס הוקשל לענין שאינו גוף:

פרק כג היציאה כנגד הביאה. אמרו השמש יצא על המרץ כלומר הראות האור, ויש לשאול למה לא יהיה זה מענין הראשון כמו כי תצא אש כי השמש אשר תחת הארץ יצא ונתגלה על הארץ, וי"ל שאף שיהיה הדבר כן הכוונה באמרו השמש יצא (לא) היה בהגיע אורו אלינו כמ"ש כי השמש לעולם הוא על הארץ אבל הכוונה יגיע אורו אלינו: ואמרו הנה ה' יוצא ממקומו, יראה דברו הנסתר עתה ממנו. כלומר התחדש מה שיתחדש אחר שלא היה. ואמנם נאמר הנה ה' יוצא ממקומו ובנה דברו הנסתר למה כי כל מתחדש מאתו ויוחס בדברו ואם ה' אין לו דבור אבל להדמות בפעולות הבאות מתת המלכים כי הדבור הוא כלי לעשות רצונו אף שמיים נעשו ואמנם יוחס בדברו ואם ה' אין לו דבור כי לא יפעל בכלים א"כ אין לו דבור אבל להדמות בפעולות הבאות מתת המלכים כי הדבור הוא כלי לעשות רצונו אף כי אין לשי"ת דבור אבל מעולותיו כלם ברצונו לבד, והנה כל הדברים המתחדשים אף שהשי"ת אינו סבה קרובה לחדוש דבר ואם הוא בלתי משתנה איך יבא החדוש ממנו ואמנם יוחס לו בסבה רחוקה כי למה שהיה כל מתחדש יוחס

אפודי

מענין ביאת השכינה נא' הנה אלהי בא וכו' ומענין בא דברו הנה אמר וכא ה' אלהי ישראל וכו': ד' ענינו בא השכינה, ר"ל מאמר הרב הנה שכינה ר"ל הכבוד חוץ לנפש: ה בא דברו כלומר וכו'. ר"ל קיום יעודיו הטובים אשר הטוב ההוא מוספע מן המלאכים, וזה הפרק רמז לאמרו ויביאם אל המקדש שהאמר הראשון אינו גוף אמנם שם ביאה ילדק בביאת ענין שאינו גוף כאשר פירש הרב:

פרק כג א להראות ענין שאינו גוף, ר"ל המלוה שיעשה המלוה בדבורו אינו גוף אלא גם הדבור אינו גוף כלל גם הדבור מלאת המלוה מע"פ שהוא אינו גוף אמר יצא וכו': ב כלומר התחדש מה שיתחדש וכו' ר"ל שאמר הנה ה' יוצא ממקומו ר"ל שילאה דברו ויתחדשו הנפלאות אשר יעד על יד הנביא עליהם: ג כי כל מתחדש וכו'. ר"ל מפני זה אני אומר שילאה דברו כלומר התחדש הנפלאות כי כל מתחדש יוחס לדברו כאמרו בדבר ה' וכו', וזה רומז לדברים ואמירות הנאמרות במעשה

אברבנאל

נספוק סבה ומסובב, הנה אנכי בא אליך בענן בענן הוא הסבה ואמר בעבור ישמע העם הוא המסובב, הנה א"כ מה שאמר הנה אנכי בא אליך הוא דבור בפני עצמו ואינו מדובק עם בעבור ישמע העם, ולכן ראה הרב שבא אליך אינו על הדבור כי אין יאמר הנה בענן שבא הענן אבל הוא מדבר אליך בענן הענן אבל הוא על הדבור. אבל הוא שבא אליך הוא ביאת הסכינה והגלוה על ענין כל סיני, ולפי הסיה הסכינה אם אלהי היה הענן סביב שבוא העשן העולה ממנו, וענין המועלת באותו הסגלות והוא אומר בעבור ישמע העם בדברי עמך, לפי שבראייתו יגיע שלמות בכח שכלי כמו שבאר בפרק הקודם: ובא ה' אלהי כו'. אמר הרב שמש"ה ובא ה' (זכרי' י"ד ה') הוא על בא דברו, ואמר שאין פירושו שיבוא נגזאתו ודברו אבל הוא קיום יעודיו. ולפי שקשה לזה אומר עוד כל קדושים עמך (שם) שיורה שהאל יתי' היה אשר בא, לא הדבור והייעוד, לז"א אשר יועד בהם על יד נביאיו, שאין הפירוש שבאו הקדושים עם האל אבל אבל שבא ויגיע קיום ייעוד האל יתי', אשר יעד על ידי כל קדושיו שייעד על ידם. והנה אמר הרב עוד שהוא אמר כל קדושים עמך המדברים לישראל, להבדיל פירושו מאשר לא אמר שבהוב וכל קדושים עמו שיורה שבאו הקדושים עם האל, אבל אמר כל קדושים עמך יורה שהקדושים היו מדברים לישראל, ומאשר לא אמר בוהו וכו' וכל קדושיו יורה שפירושו על ידי כל קדושיו, ומאשר אמר עמך ולא עמו יורה שהיו מדברים לישראל, ולא היו באים עם האל, הוא הפרק רומז לפסוק ויביאם אל המקדש

(בראשית כ' כ"ב) שנא' על אמתר שהוצא לנזרה:

פרק כג בחוצת זה הפרק לבארה פנים שיאמר בלשוננו שם שיירה שלריכין לדעת הרב. ובא אחרי שהוא ביאה בהוא ג"כ מהמות המורים על משיגי המנועה. ויחלקו דברי הפרק לג' חלקים, הא' בביאור שהופיי הפס, הב' בביאור איך יאמר זה הפס בגזרת ה', הג' בביאור שם שיבה איך יאמר על הפס ית': היציאה בנגד הביאה כו'. שאלהי היה שיילאה היא בנגד הביאה והרב הביאה אמר לבד על ביאת הב"ת איך הוא בלתי מיוחד ג"כ בב"ת, ואמר הרב שהיא כוללת לכל נפש, והיה הנפש בעל חי בלתי בעל חי. והשמוש היה שהרב לא עשה שהשמוש כי אם כפי הפסוקים ואמר מלת הביאה לבד בב"ת והיליאה בב"ת והכלולי בעל חי, הביאה הרב כפי מה שמצ' שמושיהם בכתוב: והושאל להראות ענין שאינו גוף. ענין שהביאה הרב בהשאלה בזאת ג' פסוקים מדבור ומלאך אמר הדבר יצא מפי המלך (אסתר ז' ח') כי יצא דבר המלכה (שם ה' י') והביאה אחרי כן ויצאת השמש, השמש יצא על הארץ (בראשית י"ט כ"ג) ואמר הרב בפסוק הראיון הזה וכן השמש יצא על הארץ, והסבה הזה שביאיה בדבור אינם ביאת השמש, כי ויצאת הדבור הוא על המלוה שנא' שיצא מפי המלך בשלוח דבר, אבל ויצאת השמש אינו כן כי היא הראות אחור והתפשטות ניצוצו, ומפני זה כדי לגלות מניעה אמר הרב והושאל להראות ענין שאינו גוף, כי זה כולל לדבור ולניצוץ השמש, והבדיל מניעה כמו שאמר וכן השמש יצא על הארץ כלומר הראות אחור, כי הראשון הוא הראות המלוה והשני הראות אחור: יראה דברו הנסתר בו'. שאלתי בלשון הזה (שני דברים), ראשון אם היה כוונת הרב ביציאה התחדשות הדברים, למה אמר יראה דברו, והולרך לפרש כלומר התחדש מה שהתחדש, ולמה הבא למה קרא בהתחדשות דבור, באמר כי כל מתחדש מאתו ית' יוחס לדברו כמ"ש בדבר ה' שמים נעשו, ויותר קלר היה שיאמר יתחדש מה שהתחדש ולא יזכור לשון שאינו הראוי כמו אם לא בהתחדשותו. שני, למה הביא עוד דמות הפעולות הבאות מן המלכים וכל הלבוש הזה מותר בענין דרושו. ואמרתי בתשובת זה, כי הרב בפסוקים שהביא הפיליאה בתה שאינו גשם יאמר אם בשמש והוא הראות אחור ואם במלכים בהעברת דבורם ומצותם, ואחר כא להשלים בענין לאל ית' אולרך להשתמש מלאת מבחינות הפשלה לא שהיסה, ולפי שלא יאמר שהם בי"ש כמו שיאמר על השמש שיש בו תנועה בלתית, ולא יאמר אבל יציאה ביתרחה על הארץ ניצון אור ממנו, לכן לקח מהפסוקים הראשונים שיאמר יציאה על הדבור, ומפסוק השמש יצא על הארץ לקח שיאמר יציאה על הראות, ובעבור זה אמר יראה דברו הנסתר, כדי שיהיה (ע"ל שיבאר הנה ה') יוצא ממקומו (ישעי' כ"ו כ"א) (אחר שהביא)

www.daat.ac.il * דעת - אתר לימודי יהדות ורוח

מורה נבוכים חלק ראשון פרק כג

לדברו, בדבר ה׳ שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם, [ד] דמות בפעולות הבאות מאת המלכים אשר בליהם בהעביר רצוניהם הדבר, והוא יתברך בלתי צריך לכלי יעשה בו, אבל פעולתו ברצונו לבד, [ה] ואין לו דבור גם כן בשום פנים כמו שיתבאר. וכאשר הושאלה להראות פעולה מפעולותיו יציאה, כמו שביארנו באמרו הנה ה׳ יוצא ממקומו, הושאלה [ו] להעלות הפעולה ההיא [ז] כפי הרצון גם כן שיבה. ואמר אלך אשובה אל מקומי, [ח] הענין העלות השכינה אשר היתה בתוכנו מעלינו, [ט] אשר נמשך אחריה העדר ההשגחה בנו, כמו שאמר מיעד רע, והסתרתי פני מהם והיה לאכל. כי כשנעדרה

ההשגחה

אפודי

בראשית ובמעשה מרכבה, שר״ל התחדשם מחתו ית׳: ד דמות בפעולות הבאות וכו׳. ר״ל מה שייחס הכתוב פעולותיו ית׳ לדברו ית׳ הוא מצד שהפעולות הבאות מאת המלכים והסרים והוא מחמת הדבור במצוים איזו דבר והעבדים והמשרתים עושים מצותם לשיקר כמה הכתוב פעולותיו ית׳ לדברו: ה ואין לו דבור בשום פנים. ר״ל שהדבור הוא ממקרה אדם והש״י אינו גשם ולכן לא יאמר לו שם הדבור בדקדוק רק שילקח שם הדבור מצד רצונו ית׳: ו להעלות הפעולה ההיא, ר״ל להסתלק הפלא והכבוד הנבדל: ז כפי הרצון. ר״ל מאת האמצעיים יכוונה להסתלקות הזאת ביאיבה: ח הענין העלות השכינה. ר״ל מה היא הפעולה שאמרתי שלהסתלקות הפעולה ההיא יאמר שיבה ואמר שהפעולה ההיא הוא הסתלקות הכבוד הנבדל אשר היה בתוכנו: ט אשר נמשך

מצד

אברבנאל

יצא דבר המלכה, הדבר יצא מפי המלך. כי אמר ירמיה לקחו מהשמש ואמר דבר לקחו מיצא דבר המלכה. ולפי שאין לש״י דבור (ר״ל בלי הדבור הגשמי) ולא יצדק א״כ עליו מה שיצדק על המלך והמלכה, לכן נצטרך לומר לגומר מתחדש מה שהתחדש, כי היות שהתחדשות הוא הנרצה בדבר ביציאה. ולפי שיקשה א״כ היות הסתלקה בלתי מהכמת עם הסשגה שכינה, לכן אמר כי כל מתחדש מאתו ייוחס לדברו, ר״ל שיציאה תמיד תאמר על הדבור אבל אותו הדבור בגורמא ית׳ הוא התחדשות הדברים. וכדי לבטוח ההתמות והתסרים שיהיה כמה ס׳ יוצא ממקומו מהכים ליצא דבר המלכה, אמר דמות בפעולות הבאות מן המלכים, ר״ל שהמלכים הבלי אשר יש להם להעביר רצוניהם הוא הדבור, והש״י אין צריך לדבר וגם לא יכשר בו דבור כי אין לו כלי הדבור הגשמיים, ולכן הדבור אשר יאות לו ית׳ הוא התחדשות הדברים הבראים. ויראה מדברי הרב שלא יקרא יציאה על התחדשות הדברים הטבעיים, כי אם על התחדשות הדברים הנבראים והוא יפרשהו גם כן אחר זה: וכאשר הושאל להראות פעולה מפעולותיו יציאה. שלהנה אמר הנה הרב שהוא שיבה בהמשכות (שהוא יציאה) והיה ראוי שיעשה בו פרק בפני עצמו, לא יתבררו עם יציאה בהתלת הפרק, ויאמר יציאה ושיבה שני שמות, כמו שעשה בקיבוץ נגיבה נגיעה ודומיהם. והיתה השובתי שהרב לא מלא שהוקיים לשהוא שיבה שיעשה אותו שיהוא בפני עצמו אבל הכריחו לבד מאבר הוליד מאמרו יציאה ומפני זה הביאו בזה הפרק אחריו. וזה שאמר ואחר כושלה, ר״ל מאחר שבארנו שיאמר יציאה על הראות פעולה מפעולות האל ית׳ ראוי הוא שיאמר שהשלה שם שיבה על הפעולות והסתלק לאותה הפעולה, ואמר כפי הראות לרמוז לאמר שהאמרתי, שלא יאמר יציאה כי אם על מה שיתחדש בנם, ולכן יאמר שיבה על הפעולות אותו הפעול בפי הראות לא כפי הטבע: אלך אשובה אל מקומי הענין העלות השכינה. (שאלה זה ח׳ דברים, א׳) אם השכינה היה אחר הנברא בדרך הרב (מי הביאו לפרש הכתוב על השכינה אמר לא פירשו על הסשגחה). כ׳, מה לו להביא שנמשך אחריה העדר הסשגחה ואין מוכן לו בזה. ג׳, אמר פי׳ הכתוב על הסשגחה שיסלקה מישראל. ד׳, אינ לא פירשו על הנאותה כמו שהביא הנבראים שיהיו הרב בזה. ואם הוא כן אם לרב לקרות הנאותה בזה המקום שהיה. ס׳, הראיה שהביא והסתרתי אל מקומי עד אשר יאשמו ובקשו פני אם מהסשגחה. ז׳, אומר כי כשנעדרה הסשגחה הוסקר ואין זה מהדרוש, והיה ראוי שיזכיר אמר שיתמך בהעדר השכינה ולא מהעדר הסשגחה, אחרי שיפרש הכתוב על השכינה ולא על הסשגחה, והלכון עצמו ג״כ אין בו מוכן. ו׳, אומר ומה קבה זה הטיעוד, וזה בחמת מאמר אחין בו מוכן. כי מבואר הוא שהוא ייעוד השה. ס׳, בחמרו ובעבורו הנה אלך אשובה אל מקומי ואם היון נאומר ובעבורו, על הסשגחה שיזכר נם, הנה הוא ל״ה סותר למה שאמר, כי הנה אמר למעלה שנאמר אלך אשובה אל מקומי על השכינה, ועתה יאמר שהפסוק נאמר על העדר הסשגחה. ואם אמרנו שיהיו בעבורו הנה על השכינה הוא מוהר כי זה הכר אמרנו למעלה.

יצא דבר המלכה, הדבר יצא מפי המלך. כי אמר ירמיה לקחו מהשמש ואמר דבר לקחו מיצא דבר המלכה. ולפי שאין לש״י דבור (ר״ל בלי הדבור הגשמי) ולא יצדק א״כ עליו מה שיצדק על המלך והמלכה, לכן נצטרך לומר לגומר מתחדש מה שהתחדש, כי היות שהתחדשות הוא הנרצה בדבר ביציאה. ולפי שיקשה א״כ היות הסתלקה בלתי מהכמת עם הסשגחה שכינה, לכן אמר כי כל מתחדש מאתו ייוחס לדברו, ר״ל שיציאה תמיד תאמר על הדבור אבל אותו הדבור בגורמא ית׳ הוא התחדשות הדברים. וכדי לבטוח ההתמות והתסרים שיהיה כמה ס׳ יוצא ממקומו מהכים ליצא דבר המלכה, אמר דמות בפעולות הבאות מן המלכים, ר״ל שהמלכים הבלי אשר יש להם להעביר רצוניהם הוא הדבור, והש״י אין צריך לדבר וגם לא יכשר בו דבור כי אין לו כלי הדבור הגשמיים, ולכן הדבור אשר יאות לו ית׳ הוא התחדשות הדברים הבראים. ויראה מדברי הרב שלא יקרא יציאה על התחדשות הדברים הטבעיים, כי אם על התחדשות הדברים הנבראים והוא יפרשהו גם כן אחר זה: וכאשר הושאל להראות פעולה מפעולותיו יציאה. שלהנה אמר הנה הרב שהוא שיבה בהמשכות (שהוא יציאה) והיה ראוי שיעשה בו פרק בפני עצמו, לא יתבררו עם יציאה בהתלת הפרק, ויאמר יציאה ושיבה שני שמות, כמו שעשה בקיבוץ נגיבה נגיעה ודומיהם. והיתה השובתי שהרב לא מלא שהוקיים לשהוא שיבה שיעשה אותו שיהוא בפני עצמו אבל הכריחו לבד מאבר הוליד מאמרו יציאה ומפני זה הביאו בזה הפרק אחריו. וזה שאמר ואחר כושלה, ר״ל מאחר שבארנו שיאמר יציאה על הראות פעולה מפעולות האל ית׳ ראוי הוא שיאמר שהשלה שם שיבה על הפעולות והסתלק לאותה הפעולה, ואמר כפי הראות לרמוז לאמר שהאמרתי, שלא יאמר יציאה כי אם על מה שיתחדש בנם, ולכן יאמר שיבה על הפעולות אותו הפעול בפי הראות לא כפי הטבע: אלך אשובה אל מקומי הענין העלות השכינה. (שאלה זה ח׳ דברים, א׳) אם השכינה היה אחר הנברא בדרך הרב (מי הביאו לפרש הכתוב על השכינה אמר לא פירשו על הסשגחה). כ׳, מה לו להביא שנמשך אחריה העדר הסשגחה ואין מוכן לו בזה. ג׳, אמר פי׳ הכתוב על הסשגחה שיסלקה מישראל. ד׳, אינ לא פירשו על הנאותה כמו שהביא הנבראים שיהיו הרב בזה. ואם הוא כן אם לרב לקרות הנאותה בזה המקום שהיה. ס׳, הראיה שהביא והסתרתי אל מקומי עד אשר יאשמו ובקשו פני אם מהסשגחה. ז׳, אומר כי כשנעדרה הסשגחה הוסקר ואין זה מהדרוש, והיה ראוי שיזכיר אמר שיתמך בהעדר השכינה ולא מהעדר הסשגחה, אחרי שיפרש הכתוב על השכינה ולא על הסשגחה, והלכון עצמו ג״כ אין בו מוכן. ו׳, אומר ומה קבה זה הטיעוד, וזה בחמת מאמר אחין בו מוכן. כי מבואר הוא שהוא ייעוד השה. ס׳, בחמרו ובעבורו הנה אלך אשובה אל מקומי ואם היון נאומר ובעבורו, על הסשגחה שיזכר נם, הנה הוא ל״ה סותר למה שאמר, כי הנה אמר למעלה שנאמר אלך אשובה אל מקומי על השכינה, ועתה יאמר שהפסוק נאמר על העדר הסשגחה. ואם אמרנו שיהיו בעבורו הנה על השכינה הוא מוהר כי זה הכר אמרנו למעלה.

הנה

הנה הנבראים כתב שהשכינה הנאמרת בכאן הוא הנאותה, אי״ל אשר נאמר אחר העלותה העדר ההשגחה בנו, כי לכבוד הדבר הנאות כתיב ומוהר בפורש, רמז שההשגחה פיהם כי אם דבקות הנבראים עם הבכל הפועל והבעלות הנאותה מהבנתו הטבר מיד ההשגחה, ולכן אמר עוד שהבנתיים אם הממציאים והמציעים הכח התוספות, והבעלות הדבקים בו יח׳ ועלה התוספות, והבעלותו העלה ההשגחה כי אין שם ממשיך מן המלות העליון, רמז למה שאמרתי. ואין הסך אלא שהרב לא היון בהשגחה מה שהתחסה הנכבד הזה, ולא רצה באותה הנה שכינה (הוא) הנאותה כי למה יקרא שכינה והיא המיותחה למקום כמו שיבא בפ״ה ול״ח ולמה לא יאמר נאותה בפירוש. ולהלמודי כתב שהשכינה שנאמר הנה היא הכבוד הנברא, אבל הביה נמשך מהסתלקות השכינה והכבוד הסתלקות הנאותה. הנה עם שהרגיש בהחוק האמת מאד, החזיק בדעת הנרבוני מאד, ותמד בתבדו. ואני אתבונן בזה שהרב יאמר בפל״ה שהמיוחס המקום שיוחד לשכינה שהוא אותר הנברא המוחס-לאיותו דבר גשמיי, ובהשגחתה לא הרמוז מקום כי אינה נשם לשייוחד לה מקום, ומפני היות הקדמה הזאת מקובלת אצלו, כתב הנה שאומר אשובה אל מקומי (הוצע כ׳ ע״ז) מאחר שיש מקום הנה ירמוז בהכרח לשכינה והוא אותר הנברא אשר היה תמיד במקדש, ואותה אמר שהעלה מעם והשוב למקומה. ויהיה השיבה לא להיות לה מקום עליה שתשוב שמה כי אם להזכות על הסתלקות והעלותה מעם, ולזה אמר הרב הענין העלות השכינה ר״ל שאין עליונו שיבת השגחתה בל מקום אחד למעלה, כי אם העלות השכינה אשר היתה בתוכנו מעלינו ר״ל הבעלות מעלינו השכינה שהיתה בתוכנו. והנה שכינתו עוד אל זה למה שאמר בנגיא ושבקתל וכבוד ה׳ נעלה מעל הכרוב (יחזקאל ט׳ ג׳) ואמרם ר״ל שנעלה הכבוד אל מקום הנגיא ומעם לגן, וזה כלו יורה שנאמר על הבעלות דבר גשמיי מהמקום אשר הוא בו שהוא השכינה: ועם היות שהשפוקים יורו נגזל מה שאלינו באמרו אל מקומי על השכינה, ולמה לא פירשו על הסשגחה ולא על הנאותה, אמר הרב שכוונה הוא הבעלות המגבול מה שמתנו כמ״ש נעלה מעל הכרוב. הנה התבאר מזה מה הביא הרב לפרש אשובה אל מקומי על השכינה, ולמה לא פירשו על הסשגחה ולא על הנאותה, לפי שהסשגחה והנאותה לא ירמוז מקום כמ״ש מקומי. והנה אמר אשר נמשך אחריה העדר הסשגחה בנו, לפי שאמר הרב הפסוק שאומר אלך אשובה אל מקומי עד אשר יאשמו ובקשו פני אם יש הסשגחה. ז׳, אומר כי כשנעדרה הסשגחה הוסקר ואין זה מהדרוש, והיה ראוי שיזכיר אמר שיתמך בהעדר השכינה ולא מהעדר הסשגחה, אחרי שיפרש הכתוב על השכינה ולא על הסשגחה, והלכון עצמו ג״כ אין בו מוכן. ו׳, אומר ומה קבה זה הטיעוד, וזה בחמת מאמר אחין בו מוכן. כי מבואר הוא שהוא ייעוד השה. ס׳, בחמרו ובעבורו הנה אלך אשובה אל מקומי ואם היון נאומר ובעבורו, על הסשגחה שיזכר נם, הנה הוא ל״ה סותר למה שאמר, כי הנה אמר למעלה שנאמר אלך אשובה אל מקומי על השכינה, ועתה יאמר שהפסוק נאמר על העדר הסשגחה. ואם אמרנו שיהיו בעבורו הנה על השכינה הוא מוהר כי זה הכר אמרנו למעלה.

מורה נבוכים חלק ראשון פרק כג כד

ההשגחה הופקר, ונשאר מטרה לכל מה שאפשר שיבא ויקרה, ויהיה טובו ורעתו כפי המקרה, ומה קשה זה היעוד, ובעבורו כנה באמרו אלך אשובה אל מקומי:

פרק כד הלך, ההליכה ג"כ מכלל השמות המונחים לתנועות מיוחדות מתנועות בעלי חיים, ויעקב הלך לדרכו, וזה הרבה. וכבר הושאל זה השם להמשך הגופות אשר הם יותר דקות מגופות בעלי חיים, והמים היו הולך וחסור, ותהלך אש ארצה. ואחר כן הושאל להתפשט ענין אחד והראותו ואם אינו נוף כלל, אמר א קולה כנחש ילך, ב וכן אמרו קול ה' אלהים מתהלך בגן. הקול הוא הנאמר עליו שהוא היה מתהלך בגן. ולפי זאת ההשאלה הוא כל לשון הליכה שבאה בבורא

שם טוב

ההשגחה לפי שאין ממשיך: וכשאר מטרה וכו'. ותכין זה אם תכין שיר על פגעים וח"ש הרב בסוף זה הספר, והנה זה היעוד היותר רע שאפשר שיגיע לו ובעבורו כנה, באמרו אלך אשובה אל מקומי, והכן זה:

פרק כד ההליכה הוא שם יקרא על התנועות, והכלל העולה מזה הפרק כי ההליכה הושאל בפנים רגיש, ראשונה תנועת ב"ח כמו ויעקב הלך לדרכו. וח"ש הושאל שנית לגופים אשר הם יותר דקות מגופי הב"ח כמ"ש והמים היו הלוך וחסור, והושאל שלישיש להתפשט ענין אחד ואינו גוף כמ"ש קולה כנחש ילך. ואמרו המפרשים שהרגלו בו הכח המתעורר והוא הנחש מתפשט ומתאוה לתאוות רבות, וזהו אמר להתפשט ענין והרגלותו: ב קול ה' אלהים מתהלך. ר"ל מלד הסתלקות הכבוד הנברא. הסתלקות הנבואה ומלד הסתלקות הנבואה ימצד העדר ההשגחה בנו כי הנבואה מגיע האומה ושומר אותה במלות הש"י מהמקרים והמקיים המתחדשים מן האמצעיים:

פרק כד א קולה כנחש ילך. ר"ל שהכח המתעורר והוא הנחש מתפשט ומתאוה לתאוות רבות, וזהו אמר להתפשט ענין והרגלותו: ב קול ה' אלהים מתהלך. ר"ל

אפודי

מלד הסתלקות הכבוד הנברא. הסתלקות הנבואה ומלד הסתלקות הנבואה ימצד העדר ההשגחה בנו כי הנבואה מגיע האומה ושומר אותה במלות הש"י מהמקרים והמקיים המתחדשים מן האמצעיים:

פרק כד א קולה כנחש ילך. ר"ל שהכח המתעורר והוא הנחש מתפשט ומתאוה לתאוות רבות, וזהו אמר להתפשט ענין והרגלותו: ב קול ה' אלהים מתהלך. ר"ל

אברבנאל

כנה כמה שאמר ועונותיו יורדו על הסתלקות השכינה, וכינה (ל"ל ומה) שאמר עוד והסתרתי פני מהם הודיע שאחריתם תמשך העדר ההשגחה. ולפי שיתבונן מושב הפנים ממקר ראשונים הלא לגים העדר ההשגחה אל כל הם פני הענוגה והכעס, לכן אמר והסתרתי פני מהם והיה לאכול ומצאוהו רעות רבות וצרות, ואמר עוד עד אשר יאשמו ובקשו פני בלי להם ישחרוני, ר"ל שיבאו להם צרות על גד הענוגה, ל"ש הרב שאינו כן והצרות הנעשות בכחות אינם נאות לענוגה כי אם כמקרה מהעדר ההשגחה. ולו"ש כי כשנעדרה ההשגחה הפוקר ונשאר כמקרה לכל מה שאפשר שיבוא ויקרה, והיה עובנו ורעתו כפי המקרה כלומר שג"כ במקרה אולי יבא אליו טוב כמו שאפשר שיבוא הרע וח"כ כלו הוא העדר ההשגחה לא עוזב: ולפ"ש אולי מ"כ בהעדר ההשגחה יקבל ישראל תועלת אם היה נשאר למקרה לרעיות לו להרע. ולבעיר לזה אמר הרב ומה קשה זה היעוד ר"ל היותו נשאר למקרה קשה מאד הוא אולי, והיה זה לפי שישראל לרוחתו תמיד עד הנה מוגשגת לא יהיה שלם בשכל המעשי להנגל מהמקרים ולהשמר מהם כי היה אחל יח' הוא שומר ישראל, ונשאר ישאלו למקרה יתחייב אליהם בהכרח רעות הרבה יותר מאשר יקרה לאומות, לפי שהם לא יבקשו הדרכים להשמר מרעות המקרה כמו הם. ואמנם מה שאמר הרב עוד ובעבורו כנה באמר אלך אשובה אל מקומי, ירצה לומר שלא נאמר שפסר הכחות הסתלקות השכינה ולא ספר הסתלקות ההשגחה הנמשכת ממנה אחריתם שהוא היעוד היותר קשה בעניינם, כי בעבור העדר ההשגחה כנה ואמר אלך אשובה אל מקומי. חזר לומר פותר לא"ש לפעלה לפי שיש בפנים הזה כ' מלות אלך אשובה הנה באמרו אלך רמז על ההתלקות ההשגחה ובאמרו אשובה אל מקומי רמז על העלות השכינה ממקומו, וכא לו בראשונה זכר באחרון שהוא העדר ההשגחה, ואחריו הגיד הסבה שתגיע אותו לזה שהיה קיים העדר ההוא באמר אשובה אל מקומי שהעלה השכינה, וזה יורה שההשגחה לא תשאר שם. הרי לך שלין שהיה בזה כי המעלה דבר בשינה ואמר שאשובה אל מקומי הוא על השכינה ואמר הנה ובעבורו כנה אמרו אל אלך ולזה הביא אחר זה פרק הליכה ושם יאמר אלך אשובה אל מקומי כמו שאפרש. הנה התבארו דברי הרב והאחרון הספקות כלם:

פרק כד בוונת הפרק הזה, לבאר כי כמה פנים יאמר בלשוננו שם הליכה כפי מה שיערך הרב אלו בבוונתו, והביאו אחר הפרק הקודם לפרש עוד אלך אשובה אל מקומי שפירש בפרק הקודם. ודברי הפרק יתחלקו לג' חלקים, הא' בביאור שתוצי השם והוא מהתחלת הפרק עד ולפי זאת ההשאלה, ב' בביאור אלך ואמר זה השם כלומר ית' והוא מאמרו ולפי זאת ההשאלה עד אמנם אומר ויבר אף ה' בם, וסג' בביאור כ' הפרקות אשר שיתחייבו בדבריו באמר, והוא משם עד סוף הפרק: ההליכה ג"כ מכלל שמות המונחים כו'. ירצה שהשם הליכה נאמר בהשאלה על תנועות בבעל חי ויאמר בהשאלה על תנועות הגוזות היותר דקים מבב"ח כמו אם והמים שהם לרוחתם פגועים וגוזות דקים בערך פחות ויאמר דקים מבב"ח המורכב מהם ומיוסד פחות ג"כ. ויש לשאול מי הביאו הרב לומר שהליכה בהשאלה רחשונה על הב"ח.

והשאלה על הגשמים שאינם ב"ח, והיה ראוי שיאמר שהליכה תאמר על תנועת הגוזות ב"ח או זולת ב"ח כמ"ש בשתוף וגם. ועוד שאלתי למה הביא הרב ההשאלה הזאת, וראיה שאין לו בה צורך, וזולת למדנו שלא יביא שתוף כי אם אחר יעורך אלו. והיתה תשובתי בזה כי הליכה לא תתחלף מהתנועה כי אם בזה שהתנועה תאמר בשום על בבר ב"ח או דומם או צומח או יסוד פשוט, והליכה היא תנועה רגוזית וח"כ ילדך לגד בב"ח, כי הילוכה מן המקום תלגול ב"ח וכל שאר הגשמים שהיא הבאת המקום, אבל הליכה ביון שנדרכה התנועה בגלגל על הב"ח לבד יאמר. וראה הרב עוד שבשתוף נמצא הליכות הרבה מאד לב"ח ועל שאר הגשמים שאינם חיים לא יאמר הליכה כי אם בתקרה ועל המעשב כמו שבביא והמים היו פלוך ותסור (בראשית ח' ה') והבלך אם תראה (שמות ט' כ"ג) זה אמר הרב שההליכה תאמר על תנועת הבעל חי, ועליה אמר זה הרבה ר"ל שזהו מה שבא בפסוק הרוח אמנם על לד ההשאלה תאמר על הגוזות היותר דקים, וכזה לא אמר זה הרבה לפי שהוא מעט, והוא מעט שיורה בהתאלנה המתה עמיתי והבנתי היא ההשאלה. הנה הביא הרב הבאתו הזה לדעתו בזה לבאר הבלתי שבאה בחופים אמר יבאו חופים (יחזקאל א' י"ח) שבחיות חופים לדעתו הם היוחדות כמו שיבאר בהתחלת הח"ג בתרבה, ל"ב לזן אמר בהם לשון הליכה. וזה בדקים לבאן שהליכה תאמר על הגוזות דקים ומחוחו לד אמר בחופים לשון הליכה. גם אשר לומר שהרב עשה בחופים דקה מן הדקה, ההבתה הראשונה יותר חמרית, והבנתי מעט חמרית בדי לבאר בגשמים שהיא יותר מופשטת כמה שאמר שהאמר הליכה למה שאינו גוף כלל: ואם אינו גוף כלל אמר קולה כו'. ירצה שהקול אינו גוף ובלא נאמר בו לשון הליכה מפלאת מהות הקול והיותו מתחדש מהבאת הגשמים, אבל נאמר עליו הליכה מצד ההבאה דבר מתפשט עם היותו בלתי נגשם בקול, ויהיה פי' הכחות קולה כנחש ילך (ויתי' מ"ו כ"ב) שהקול ילך כנחש, ולא אמרתי שיהחזר ילך לנחש לפי שלא יאמר דבר בו ל"ב יתרומה הקול לנחש אם לא בהליכה. וזה שאמר עוד כי בחיל ילכו ובקרדמות באו לך, הנה הקול הפוגים ומעופה הוא אשר אמר עליו שילך ויתפשט כמו שיתפשט הנחש, ולא אמר זה על הכח המתעורר הדברי הפחות, כי אם הגוזות הפחותים יותר לא הסכמתו, ואמנם הקול ל' אלהים מתהלך בגן (בראשית ג' ח') לא ילה הרב להביאו בכלל הפסוקים שיאמר בהם הליכה על הבורא ית', לפי שהבין שמתהלך בגן יתחזר הקול ולא בלתי אם שהרחיב עליו שאמר שה קולך שמעתי, ול"ב הקול היה המתהלך בגן, וגם אומר לרוח היום יורה עליו, ול"ב הליכה בזולת לזה המתפשט, לפי אם לקול ולבן לא הביאו המיוחסות לא: ולפי זאת ההשאלה הוא כו'. זהו החלק הב' מדברי הפרק. יאמר שהליכה הנאמרת בבורא היא מזאת ההשאלה, לא לבוחה קול כמו ההשאלה שזכר, כי אם שהיא הושאלה למה שאינו גוף להתפשט הענין כמו שהיא נאמרת בקול לענין התפשטותו. ורצה שהרב אמר כאן שהיא הושאלה למה שאינו גוף, וזה כבר אמרו למעלה, אבל הביאו הנה לפי הרגיש בהלוים שהושאלה קודם לבד בהתפשטות מה שאינו גשם, ושתה

www.daat.ac.il * דעת - אתר לימודי יהדות ורוח

בבורא יתברך, ג כלומר שהיא השאלה למה שאינו גוף, אם להתפשט הענין, או לסור ההשגחה, אשר דומה לו בבלתי ב"ח סור מן הדבר, ד אשר יהיה בב"ח בהליכה. וכמו שכנה הסתלק ההשגחה בהסתרת פנים, באמרו ואנכי הסתר אסתיר פני, כן כנה אותו בהליכה, אשר הוא בענין סור מן הדבר. אמר ה אלך אשובה אל מקומי. (ה) אמנם אמרו ויחר אף ה' בם וילך, יש בו שני הענינים יחד, בלומר ענין הסתלק ההשגחה המכונה בהליכה, וענין התפשט הדבר והגלתו והראותו, כלומר החרון אף אשר הלך ונמשך אליהם ולזה שבה מצוערת כשלג. וכן הושאל לשון ההליכה להנהגה במנהגים החשובים

אפודי

הכחות הנפשיות המתפשטות בגן שהוא הגוף: ג כלומר שהיא הושאלה וכו'. כ"ל לומר מפני זה חזר הרב ופירש ואמר כלומר למה שאינו גוף וזה כבר אמרו הרב למעלה הוא מלד שעבשיו הוסיף דבר אחר שלא אמרו למעלה והוא אמרו לו לסור ההשגחה ומפני זה אמר כלומר וכו': ד אשר יהיה בב"ח בהליכה, כ"ל שיסור מן הדבר יכונה בב"ח בהליכה: ה אלכה ואשובה וכו'. כ"ל שזהו סור ההשגחה ויש להקשות למה לא עשה הרב השאלה אחרת מהליכה בענין הסתלקות הנבואה כמו שאמר הפסוק ויעל אלהים מעל אברהם שזה היה בודאי הסתלקות הנבואה. ויש לומר כי הכל נכלל בחלוקה שעשה בסוד ההשגחה כי ההשגחה המשכת מהנבואה ונסלוק ההשגחה הסלוק הנבואה ונסלוק הנבואה הסלוק ההשגחה

שם טוב

בעבור כלומר שהושאל למה שאינו גוף אם להתפשט הענין או לסור ההשגחה, והרצון בו כי כמו שהושאל לקול הליכה כן הושאל לע"י לא לפי שהקול ומה שנאי על הע"י הם דומים אבל הם דומים למה שאינו גוף בין שיהיה זה הענין על כ' פנים אם להתפשט הענין המגיע אלינו ולהראותו או לסור ההשגחה ממנו או בעבור שניהם יחד, כלומר ענין העלות ההשגחה בענין התפשט הדבר וגדלותו כמ"ש ויחר אף ה' כם ואלך כי סרה ההשגחה מהם והתפשט הצרעת אשר בעבור זה אמר ויחר אף ה' כם ואלך, עוד הושאל רביעית לשון הליכה במנהגי החשובים מבלתי הבעת הגוף כלל, והרצון בו כי אף שהאדם הוא גוף לא תכשר שיאמר

קרשקש

פרק כד (א) אמנם אמרו ויחר אף ה' בם וילך יש בו שני ענינים יחד. מורנו ז"ל כמלאך אלהים ולבו באולם של היכל אלפים בת יכיל התבונה והמדע אמנם דעתנו קצרה מלהשיג עומק מאמריו כי היה נראה לפי הפשט כי מלת וילך שב אל השם הנכבד הנזכר הנראה להם בעמוד ענן והוא על דרך משל בארם הבועם בחבירו והלך לו, ונאמר בזה מלת וילך כמו שנאמר בסוד הנבואה מהנביא ויעל מעליו אלהים ואמר וילך ה' כאשר כלה לדבר אל אברהם וזהו אמרו והענן סר מעל האהל והרון אף הוא היותה מצוערת ואיננו שב אל חרון אף ר"ל וילך, והוא זר מאד לפרש וילך שחרון נמשך אליהם כי די לו באמרו ויחר אף ה' בם והחרון היה על שניהם בדבור שדבור השם עמהם היה דרך כעס ע"צ המשל ובמרים היה החרון בדבור ובמעשה לפי שהיא היתה עקר הדבור כמו שאמר ותדבר מרים ואהרן במשה ואחר שמה שהגיע למרים הוא עונש מכוון מהשם אין לנו לפרש מלת וילך סור ההשגחה כי כבר הורנו הרב מהו ענין סור ההשגחה והוא שבהסתלק ההשגחה כמו ואנכי הסתר אסתיר פני הוא משולח למקרים ויהיה טובו ורעתו בפי המקרה לא שאותה הרעה מכוונת ממנו אבל מה שקרה על מרים היה מכוון מהשם על צד העונש כמו שנראה בתורה צרות רבות באות לממרים, על צד העונש מכוונת מאתו ית' ואם היה אפשר שלא יגיעו להם מצד המערכת:

אברבנאל

ועתה טוסיף לו לסור ההשגחה. ומה שאמר סרב עוד אשר דומה לו בב"ח סור מן הדבר, יראה שאין לזרך בו. והאמת הוא שהשאלה לבד היתה התפשטות מה שאינו גשם, ומזה כלל לא יוכל הרב להעתיקו לסור ההשגחה, אבל הרב יראה שההשגחה הראשונה להליכה היא לתנועה כבעל חי, ולזה שההשאלה היא להתפשטות מה שאינו גוף, ומהתיחס אמר שיאמר הליכה בבורא ית' אם להתפשט הענין כמו ההשאלה, או לסור ההשגחה כמו ההשגחה הראשונה, אשר דומה לו ב"ח סור מן הדבר, כלומר שהב"ח בשיסורו ממה שהם אז שיהיה סורם ממקום מיוחד אז תהיה ההסרה מדבר מיוחד, כמו שזכר בצוארה, והנה כאשר תהיה ההסרה מדבר לא ממקום, והיא שתעשה בכח בהליכה משם, למדנו שבאשר הסור ההשגחה האלהית מדבר, נאמר עליה הליכה, שהוא דמיון הסרת בעל חי מדבר מה אשר ישאהו בהליכה, והיה ההתפשטות שזכר הרב בזה ההשגחה והדבקות, יתהיה ההסרה, הסתלקה. ולפי שההשגחה לא תאמר ביחס אל המקום, כמו שיתבאר בפרק הנמשך זה כי אם ביחס אל דבר מה, לכן אמר כאן סור מן הדבר ולא אמר מן המקום וכמו שכנה העלות ההשגחה בהסתרת פנים: אמר אלך אשובה אל מקומי. שאלתי בזה ד' דברים, הא' מה שאמר התפודי, למה לא פירש שם הליכה בהסתלק הנבואה כמו וילך אלהים כאשר כלה לדבר (בראשית י"ז כ"ב). הב' אין פירש הרב כאן אלך אשובה אל מקומי על ההשגחה ובפרק הקודם פרשו על השכינה. הג' מה ענין אומר וכמו שכנה העלות ההשגחה בהסתר פנים, והנה הסתר פנים אינו לשון דומה להליכה הענאמר כמו בהסתר פנים שהוא העדר ההשגחה כן בהליכה ג"כ. הד'

נמה לא הביא הרב ענין שיהה לדמיון הליכה ויאמר. וכמו שכנה העדר השכינה בשיבה בכה כמה אותו בהליכה, והוא דמיון יותר שלם מהסתרת פנים. והיתה תשובתי בכל זה, שבפרק הקודם אמר שענין תשובה אל מקומו הוא העלות ענין השכינה, אבל אלך לא פירשו על השכינה, כי הוא אלנו נאמר בתמרו על העדר ההשגחה כמו שפירשתי שרצו בזה שאמר בסוף הפרק. ובעבורו כנה בתמרו אלך תשובה, וזה"כ שם פי' לשובה אל מקומי על השכינה, וכאן פירש אלך על העדר ההשגחה, ואחנם הנבואה נכללה בענין ההשגחה כי הנבואה הנאמר על הנבואה בדבוק עולם אחד. והנה הביא דמיון מהסתרת פנים, לפי שהליכה אינה כי אם הסתרת פנים מהדבר אשר היה עומד שם, ולפי שהרב אמר כאן סור מן הדבר ושאין הענין סור מן המקום כמו שפרשתי, אבל שאין הליכה הראת כי אם הסרה מדבר מה, והוא ל"כ סור הפנים ממנו. ולא הביא הרב דמיון המשיבה לפי שהשיבה נאמר על השכינה, ואלך נאמר על ההשגחה כמו שזכרתי. ולכן הביא הסתרת פנים שבשיבה ויאמרו ר"ל הליכה והסתרת פנים על העדר ההשגחה: אמנם אומר ויחר אף ה' בם וילך. זהו התלק הג' מדברי הפרק, ויאמר שאולי יקופץ נגדו באמר ויחר אף ה' בם וילך (במדבר י"ב ט) לפי של"ל שיסורם מהתפשטות מה שאינו גשם. כיון שהנה מרים מצוערת כשלג, היה דבר גשמי, ונם לא יפורש על העדר ההשגחה לפי שאם נעדרה ההשגחה איך נעשתה מרים מצוערת כשלג והוא עונש ולא העדר ההשגחה. לכן אמר הרב שבאמר יעוניין היעב יש בו שני הענינים יחד, וזכר ראשונה ענין ההשגחה באמרו בלומר ענין בהתלק ההשגחה המכונה בהליכה, ר"ל שהיה וילך בכלך הנאתו מעליהם, וזכר הענין השני באמרו ענין התפשט הדבר והגלותו והראותו. בלומר החרון אף אשר הלך ונמשך אליהם ולזה שבה בצוארה, ולזה שהליכה בענין התפשטות יחזור לחרון אף ויאמר ויחר בם וילך ר"ל ונתפשט אותו חרון אף. ולא תתבונ שאחד מבני הענינים הראה סותר לאחר, לאמר, לא יאמרנו שהרב אמר כן, כי אמרנו שהרב אמר שהחרון אף נעשה מעליהם הם הדברים המבוטים (ל"ל מבוארים). ולפי שלא נקשה מהיות מרים מצוערת כשלג. אמר הרב ולזה שבה מצוערת כשלג ר"ל שזהו שהתפשטות החרון אף, ולזו ייוחס לא לעבדר ההשגחה. ויהיה ל"כ הענין כלו שהרב אף ה' בם ואלך והתפשט אותו החרון עד שנמשך ממנו שהיה מרים מצוערת כשלג, ואחר מה הלך ההשגחה ונעלה מעליהם. ול"כ וילך יש בו שני הענינים יחד: וכן הושאל לשון ההליכה להנהגה כו'. כזה שהבדל הרב לבתיר בפסק אחד אשר שיפוסק נגדו והוא כמה שיאמר בכתוב אחרי ה' אלהיכם תלכו (דברים י"ג ד') כי זה ל"ל שיסורם על התפשטות מה שאינו גשם, כיון שהאלהים הם אנשים גשמיים, וכן ל"ל שיסורם על העדר ההשגחה כיון שהוא מצוה שיהיו אחרי ה' ואיזה קלקל

www.daat.ac.il * דעת - אתר לימודי יהדות ורוח

מורה נבוכים חלק ראשון פרק נו׳ נח כו

החשובים, מבלתי הנעת נוף כלל. אמר [1] והלכת בדרכיו, אחר ה׳ תלכו, לכו ונלכה באור ה׳:

פרק כה שכן, ידוע כי ענין זאת המלה היא התמדת העומד במקום אחד, והוא שוכן באלוני ממרא, ויהי בשכון ישראל, וזהו הידוע המפורסם. וענין השכינה במקום הוא התמדת העומד במקום אחד, כי באריכות עמידת ב״ח במקום כולל או מיוחד, יאמר בו שהוא שכן במקום ההוא, ואע״פ שהיה מתנועע בו בלא ספק, והוא שוכן באלוני ממרא, ויהי בשכון ישראל. והושאל זה למה שאינו ב״ח אבל לכל ענין שהתיישב ושקד על דבר אחד, יאמר בו ג״כ לשון שכינה. [א] ואע״פ שלא היה הדבר אשר שקד עליו ענין ההוא מקום, [ב] ולא היה הענין ההוא גם כן ב״ח, אמר תשכון עליו ענגה, ואין ספק כי הענגה אינה ב״ח, ולא היום נוף כלל, אבל הוא חלק זמן. ולפי זאת ההשאלה הושאל לבורא יתעלה, כלומר להתמדת שכינתו או השגחתו באיזה מקום [ג] שהתמידה בו השכינה, או לכל דבר שהתמידה בו השגחה, ונאמר וישכון כבוד ה׳, ושכנתי בתוך בני ישראל, ורצון שוכני סנה. וכל מה שבא מזאת הפעולה מיוחס לבורא יתברך, הוא בענין התמדת שכינתו, כלומר [ד] אורו הנברא במקום, או התמדת ההשגחה בדבר אחד, כל מקום כפי ענינו:

פרק כו כבר ידעת אמרתם (פרק ל״ג ופרק מ״ו מסה פחלק) הכוללות למיני הפירושים כולם התלויים בזה

שם טוב

שילך למה שאינו נוף ולכן מ״ש אחרי ה׳ אלהיכם תלכו הכוונה בו ההנהגה:

אפודי

הנרעת וסור ההשגחה: ו והלכת בדרכיו, ל״ל כי אע״פ שהאדם הות נוף לא תכסר מלת אליכה למה שאינו נוף כלל והוא הש״, לכן באר הרב ז״ל ההנהגה במנהגים החשובים:

פרק כה א ואע״פ שלא היה הדבר וכו׳. ל״ל אע״פ שלא היה הדבר המשכן מהדבר ההוא מקום כלומר שאינו נפש: ב ולא היה הענין. ל״ל שהשוכן אינו ב״ח. כי הענגה וכו׳, ל״ל הענן השוכן אינו ב״ח וגם היום אשר הוא המשכן אינו נוף כלל כי הפסוק אומר השכן עליו ענגה ואמר עליו שב ליום שהזכיר בפסוק הקודם לזה ופי׳ הפסוק יתמיד ביום ההוא התמך והערפל: ג שהתמידה בו השכינה. ל״ל כבוד נברא אין לנפש וישכון כבוד ה׳ ולכן שוכני סנה הם התמדת השכינה ושכנתי בתוך בני ישראל הות התמדת ההשגחה. וזה הפרק רומז למעשה הראשית שאמרו וישכן מקדש לנ״ע אם הכרובים שב״ל אחת השכינה היא מענין שאינו נוף. והם הכרובים שהם כחות הנפש. המבטלות ההשגה השלמית: ד אורו הנברא. ל״ל אין לנפש:

פרק

אברבנאל

להתיר זה אמר הרב שהות הענין אחר, והנהגה במנהגים החשובים, כלומר אמר זהו שתוף אחר מבלעדי הזכר. וז״ת למה לא זכרו הרב למעלה, השובתו כי הות אזכור לכל השתופים הנרכים לכוונתו עם היות עם שתופים אחרים:

פרק כה כוונת הרב בפרק הזה, לבאר על כמה פנים ואמר הלשונות עם שבנות ושכינה כפי הצריך לכוונתו. והביאו אחר הסרכים הקודמים לפי שבהם זכר פעמים רבות עם שכינה ולכן רצה לפרש מה ענין שכינה ופירושה: ודברי הפרק יתחלקו לב׳ חלקים. הא׳, בביאור שתופי העם, זה מראש הפרק עד ולפי זאת השמלה. וזב׳, בביאור אין אמר זה העם בנברא ית׳: והוא הידוע המפורסם. שאלתי למה לא אמר כן בשאר השתופים. וג״כ למה אמר שכן ידוע כי ענין זה הפעל וכו׳ ואחר ואמר וענין השכינה. ואמרתי שהרב ביאר בהבנת עם שבנות שני דברים, והם הא׳ מנותת הדבר במקום אחד, וזב׳ התמדתו בהותו מקום, ואמר הרב שהידוע מענין שכן הות מניית המוחה במקום, אבל לא התאחר אם זה המוחה והשוכן הות ב״ח או כל גשם בכלל. ואם התמיד או לא התמיד. ואם יתויב שיהיה נח בהותה מנייה או לא. ואחר אומר והות הידוע המפורסם; ר״ל שזה שאמר, היא ידועה משוכחמת ואינה בדיוק, ולכן נצטרך להודיע אמתת זה העם, ואחר אמר עוד וענין השכינה הרמדה הענומד, ר״ל אין בפי׳ השכינה מנותת הדבר במקום מה, שאם היה כן היה שכינה עם נרדף לשכינה ולא יעשה הרב המבטאים שתופים בפרקים מתחלפים, אבל היה אומר ושכינה או שכינה אם היו שניהם אחד, כמו הרב ונגע ונגע, אבל אמתת הות שענין השכינה אמתת היא התמדת הענומד במקום אחד. והבריות שיהיה זה אמתת באמר כי באריכות עמידת ב״ח במקום כולל או מיוחד יאמר בו שהשכן במקום ההוא ואע״פ שהיה מתנועע בו. הנה אמר ב״ח, שענין שכינה בעצם (לא) יאמר רק על הכ״ח אבל יאמר שהשכן כאחן בהות במקום כך. ואמר במקום כולל או מיוחד לפי שבמתנועע לא תמצר שיהיה מתמיד במקום מיוחד כי אם בכולל: **והושאל זה למה שאינו ב״ח**

וכו׳. הנה ענין השכינה יגזור שני דברים היות השוכן ב״ח והיות המשכן מקום תמיד, וזו היא הכתמה הראשונה. ואמר הרב שבאלה יאמר על מה שאינו ב״ח אבל לכל ענין שהתיישב ושקד על דבר אחד, ר״ל שיחסר תנאי השוכן שהות היותו תמיד ב״ח. ואמר ואע״פ שלא היה הדבר אשר שקד עליו הענין הבות מקום הות, להגיד שבבר יחסר ג״כ תנאי המשכן שלא יהוויב שיהיה מקום אבל יהיה המשכן דבר שאינו מקום והשוכן דבר שאינו בעל חי, אם שיהיה גשם אר אולי בלתי גשם ג״כ, והביא זה הכלל התחרון השכן עליו ענגה (שיות ג׳ ה׳) כי בענגה והות השוכן אינו ב״ח והמשכן והות היום שאמר תשכון עליו חוזר אל היום שזכר, היום הבות יקחהו אופל, אינו מהום הוא מלת מבזמן: ולפי זאת ההשאלה הושאל לבורא ית׳ כלומר להתמדת שכינתו או השגחתו כו׳. כלפי שבבר עשה הלוקות בשכינה והשגחה, ולשכינה לבוזהה אור נגרא מוחם רמז מקום ואמר בכל מקום שהתמידה בו השכינה היא מיוחס למקום. אבל ההשגחה שאינה דבר גשמיי לא תתייחס למקום, ולכן אמר או לכל דבר שהתמידה בו ההשגחה. והביא וישכן כבוד ה׳ על הר סיני (שמות כ״ד י״ו), ולעון שוכני סנה (דברים ל״ג ט״ו) שהות על השכינה, ואמר ושכנתי בתוך בני ישראל (שמות כ״ה מ״ה) נאמר על ההשגחה, ולכן לא נתייחסה למקום כי אם לתוך בני ישראל, כי יתדבק בהם. והכן כאי זה לד יתדמה מה שנאל אבל יה׳ לבשאלה שזכר, והיא כי בהשאלה זכר שני דברים, אם יהיה השוכן גשם, אבל בלתי ב״ח ששוכן במקום גשמיי, וזהו ענין השכינה שהות בעצמו דבר גשמיי ושוכן במקום מיוחד. והשני בלתי בשר המשכן לא יהיה מקום והתחוה לו השוכן אינו ב״ח וזהו ענין ההשגחה שלא תהול במקום מיוחד כי אם בתוך בני ישראל ואינו ב״ח. ולא תאמר איך ההשגחה היא גשם. כי נכלון לא נקח מהבשאלה כי אם היות הנוקה בלתי ב״ח לא שיהיה גוף בהכרח, כי אם בשאלה אינו בעל חי:

פרק כו קודם שאזכור כוונת הת׳ והלקיו ראוי לשאול בו ד׳ דברי׳ הא׳, למה הביא הרב כאן זה הפרק בתוך הסתומים הם רמז׳ שיגיאתו

www.daat.ac.il * דעת - אתר לימודי יהדות ורוח

א בזה הענין, והוא אמרם דברה תורה כלשון בני אדם. ענין זה כי כל מה שאפשר לבני אדם כולם, הבנתו וציורו בתחלת המחשבה, הוא אשר שם ראוי לבורא יתעלה. ולזה יתואר בתארים מורים על הגשמות להודות עליו שהוא יתעלה נמצא, כי לא ישיגו ההמון בתחלת המחשבה מציאות כי אם לגשם בלבד, ומה שאינו גשם או נמצא בגשם אינו נמצא אצלם. וכן כל מה שהוא שלמות אצלנו, ייוחס לו יתעלה להודות עליו שהוא שלם במיני השלמיות כולם, ואין עמו חסרון או העדר כלל. וכל מה שישיגו ההמון שהוא חסרון או העדר לא יתואר בו. ולזה לא יתואר באבילה

אפודי

פרק כו א בזה הענין. ל"ל בהרמקת שהגשמה: דברה תורה כו'. ר"ל כשמורתנו הקדושה דברה מהלו"ת דברה במלות משותפות כדי שיקחום המון ב"א הפמוחים כפי שעור הנחתם ומולגם ביוקם ויקחם השלם שכבר ידע כפי פי' המלות ההן המימיו, המשל בזה כשדברה תורה עיני ה' יד ה' והדומים להם יקח המין ב"א הפמוחים אלו במלות המורות כפי עניגם הראשון על הגשמות וימשכו שהוא יתי' גשם מגילה וכשיעיין חתים הנכון יגיע פירוש המלות ההם המורות על הגשמות כפי עניגם הראשון ויקחם כפי עניגם האחר המשלק ענין ההגשמה. וזה שפרק הוא שורש גדול לכל הספוקים שדברו ממנין הש"י שדברו בו בגשמות משותפים המורים הגשמות כפי הדעת המשותף תחלה עשו זה כפי המון ב"א הפמוחים שלא יוכלו להשיג מציאותו יתברך מזולת שלא יחייבו לו הגשמה לו יתב' והנגיחים כלם רצו יותר לתמת מציאותו יתי' אע"פ שלא ישיגוהו ההמון אלא כשחייבו לו ההגשמה יותר משיכפרו במציאות הטלה הראשונה וע"ז סבב הפרק. ואע"פ שבפרק ל"ה מזה החלק אמר ענין שותר זה שאמר שם שלריך להגיד הגעלים והגשים שבמ"י אינו גשם, זה אינו סתירה כי בזה הפרק מדבר בכללות התורה ובכל המון השם ובפרק ל"ה אמר שאינמנו כשנלמד להם מציאות השם ומחדותו נריכים אנו לייחס להם הרמקת שהגשמה אחר אשר ידעו מציאותו יתברך בדרך כללה הן בחיזה לד שיגיעהו אם בחתלתם לו כשוסם. הנ', אם היה שכבר נשמייע מזה שאמר בכולל דברה תורה בלשון בני אדם ל"ב אין לנו צורך בגשמיים, כי לאמר נשהגל בהרחות בשגמות המורים הגשמה יאמרו בגשמיים בלתון רוחני לא מוגשם, ויותר עוד שנאמר אמת ויציב שהגשמות שאלו כלם יאמרו תמיד בהגשמיים הראשונים ובדרך גשמיי, אבל בשבר בו הכבוד לפי שדברה תורה בלשון בני אדם. הנ' בע"ש אמרתם הכוללות למיני הפיזיקים כלם, וזה ראוי שיאמר למיני הגשמות הכוללים, שזה המאמר יכללם לא לפיזיקים, כי אינם נכללים בזה המאמר. הד' שברב אמר פעמים רבות בזה המאמר שהחתכמה החכמה האלהית לדבר בגשמות המשותפים כדי שיקחום הפחתים על קלת בענינים שאמרו עליהם, ויקחום המכשילים כפי אמתתם, וכפי דבריו הנם יאמר הרב שדברים התורה שדברים כלם כפי דעת הפסמון לא (כפי דעת) המשכילים כלל והוא בחלוף מה שזכר הרבה פעמים. ואחרי אלה השאלות אנחר כוונת הספרק וחלקיו ודבריו עם היתר השאלות: כוונת הרב בזה הפרק הוא. כי לפי שנפרקים שעברו ביתר הגשמות שזיהו על הנמנעה כמו יד זעלה, נגע, עמד, יצב, שכן, ויצא, ובא, ועבר והדומים להם, ואולי יחשוב אחד שלא היה ראוי לרב לפרשם בשהוסיפם לפי שאינם מורים הגשמה בשל יתי' כי אם הנועה ואינה תכרון בחקו כשאר הדברים הגשמיים, והנה בעבור זה אחרי שכלם כל אחרי התנועה שלא נשאר מהם אחד, הנה זה הפרק לומר שאחרי התנועה הם זרים ונלתי אפשריים בחקו יתי', אחרי הגשמות עצמים, וביותר הדברים היותר מנועים בחקו, ומצני זה נעתר לרחוק בשהוסיפם כמו שעשה. והנה יורה על היות זאת הכוונה האמתית בפרק מעשה שכתב בסופו כמו שאזכור, ולזה ג"כ יביא פרק חזקיהו הנב, לבאר שנאמר מליהם לאל יתי' התנועה, והתבאר עם זה קשור הפרק והתחבר השאלה הנ': והנה יתרלקו דברי הפרק לשני חלקים, הא' הקדמת מה שיתבאר אלו לבאר הענין כפי דעת הפסמון, שהדברים שהיו שלמות אצל הפסמון ייחסו לבורא, ואחר נקחו בגבול חסרון לו הכבוד הרחיקהו (הערה ושמנו) ל"ל הרחיקהו ממנו יתי', וזה יתחיל מרלש הפרק עד ואתה יודע כי התנועה. הב' לבאר הענין כפי דעת האחתים שתדברים המותרים בחקו הם ממנעים אצלנו ביותר הדברים הממנעים ממנו, ובייחס תתרי התנועות אצלו יתי' בחתרי הגשמות עצמם ובחתרי ההעדר בהיות כלם ממנעים אלו בחקו, וזה יתחיל מאמרו ואתה יודע כי התנועה עד סוף הפרק: כבר ידעה אמרתם הכוללת לשני הפירושים, כוונת הרב בזאת הדברים היא, שפש היות

אברבנאל

שבאר בשמוש בגשמות המנושם ושלחם, פדיון שאר לשקשנו ולמם לרחם הפורה לומר שלמתים בגשמות מורים על כוונות אחרות ממם שהיה דעתו, ולא דבר בדברים מפוקשים. ולמה לא קרא הסכינה הקמדה לא היה ענינה באמת הקמדה כמו שזכר, ולמה לא אמר לאליהם בלשון המפשעות לו הסכה מן הדבר כפי כוונת פאמת בן אחריהם. ולא (ל"ל ולמה) יזכיר שמות שעו הפם הפאשים בחקם היותם מורים על התנועה והגשמות. הנה להשיב לזה אמר הרב שבא אמר מז"ל דברה תורה בלשון בני אדם, ואמר שהוא כולל לכל מיני הפירושים, כי כל הפירושים שיעשה הרב בגשמות, כלם ישערבו לשתגלות הזה לאמר בתוה מאמרים ושמות יהבאו הפירושים ולא בלו בה בחתמות מנוחרות. והיה הפשוטה בכלם דברה תורה בלשון בני אדם, ר"ל דברה בשמות משותפים שהם מסכימים לשון בני אדם, אם בלשון הפמון שיקחום כפי שבוטיהם ואם בלשון אחר הכמים שיקחום כפי הנפחה, כי כל זה יוכלו בנמי אדם. ואל"ב עם זה המאמר לא היה מוחר פרקי הפחוסים ואינו דרך אחר אבל הוא חזון והשלמה לשם, והוחרה הפלה הנ'. ולכן אמר הכוללת לכל מיני הפירושים, והותבה הפלה הנ'. והיה כוונת הרב שדברה תורה לא לבד כפי הפמון כמו שחשב הרמבנאי כי אם בדרך כולל לשלמות ולפחתים והוא מסכים עם מה שאמר פעמים רבות, והחרה הפלה הד': ענין זה כי כל מה שאפשר יכו'. יראה שהרב יפרש המאמר זולת מה שפירשתי, והאמת הוא שהרב עם מה שהיא הביא לפשק אחר עניו הוכא זה הפרק כמו שאמרתי, ומה שאמר עוד ענין זה כי כל מה שאפשר הוא פירוש המאמר, לבאר ענין אחר יוצא מהמאמר ישתבר אניו, והוא אומרו כי כל מה שאפשר לבני האדם הבנתה. ואל תתבונן שיאמר הרב שכל דבר אשר לעיניהו רחוי שיתואר בו האל יתי', פי הנה האכילה והשתיה והשינה אפשר לעיניהו ולא יתואר בו האל יתי', אבל רוצה לומר כי כל דבר אשר אפשר שהיה הבנתו ועיונו לא בתחילה רבה, כי אם בתחלת המחשבה, שיאות בלא יתי' הוא אשר ראו והאמינו שהיה רחוי לבורא כי נתנו הבורה כפי מה שעלה על רוחם, ולכן האמינו בו תתרי הגשמות לבורות עליו שהוא נמצא, כי חשבו שכל מה שאינו גשם או נמצא בגשם, ר"ל כמו הנעות שהם בגשם, בלתי נמצא. וכן ראו שכל שהוא שלמות אצלנו בחלמות ובגוהה ובדולה ראוי לייחסו אליו יתי', וכל מה שנדמה לחמון שהוא חסרון שאין ראוי לחתרו בו, כמו האכילה והשתיה והשינה שהם פעולות מחוקות, ועם היות האמר כשחוב עורה למה תיקון ה' (תהלים מ"ד כ"ד) אמר בדרך תימה כאומר למה תהיה כישן כאיש נדהם והוא

דע"ה

שבאר בשמוש בגשמות המנושם ושלחם. פדיון שאר לשקשנו ולמם לרחם הפורה לומר שלמתים בגשמות מורים על כוונות אחרות ממם שהיה דעתו, ולא דבר בדברים מפוקשים. ולמה לא קרא הסכינה הקמדה לא היה ענינה באמת הקמדה כמו שזכר, ולמה לא אמר לאליהם בלשון המפשעות לו הסכה מן הדבר כפי כוונת פאמת בן אחריהם. ולא (ל"ל ולמה) יזכיר שמות שעו הפם הפאשים בחקם היותם מורים על התנועה והגשמות. הנה להשיב לזה אמר הרב שבא אמר מז"ל דברה תורה בלשון בני אדם, ואמר שהוא כולל לכל מיני הפירושים, כי כל הפירושים שיעשה הרב בגשמות, כלם ישערבו לשתגלות הזה לאמר בתוה מאמרים ושמות יהבאו הפירושים ולא בלו בה בחתמות מנוחרות. והיה הפשוטה בכלם דברה תורה בלשון בני אדם, ר"ל דברה בשמות משותפים שהם מסכימים לשון בני אדם, אם בלשון הפמון שיקחום כפי שבוטיהם ואם בלשון אחר הכמים שיקחום כפי הנפחה, כי כל זה יוכלו בנמי אדם. ואל"ב עם זה המאמר לא היה מוחר פרקי הפחוסים ואינו דרך אחר אבל הוא חזון והשלמה לשם, והוחרה הפלה הנ'. ולכן אמר הכוללת לכל מיני הפירושים, והותבה הפלה הנ'. והיה כוונת הרב שדברה תורה לא לבד כפי הפמון כמו שחשב הרמבנאי כי אם בדרך כולל לשלמות ולפחתים והוא מסכים עם מה שאמר פעמים רבות, והחרה הפלה הד': ענין זה כי כל מה שאפשר יכו'. יראה שהרב יפרש המאמר זולת מה שפירשתי, והאמת הוא שהרב עם מה שהיא הביא לפשק אחר עניו הוכא זה הפרק כמו שאמרתי, ומה שאמר עוד ענין זה כי כל מה שאפשר הוא פירוש המאמר, לבאר ענין אחר יוצא מהמאמר ישתבר אניו, והוא אומרו כי כל מה שאפשר לבני האדם הבנתה. ואל תתבונן שיאמר הרב שכל דבר אשר לעיניהו רחוי שיתואר בו האל יתי', פי הנה האכילה והשתיה והשינה אפשר לעיניהו ולא יתואר בו האל יתי', אבל רוצה לומר כי כל דבר אשר אפשר שהיה הבנתו ועיונו לא בתחילה רבה, כי אם בתחלת המחשבה, שיאות בלא יתי' הוא אשר ראו והאמינו שהיה רחוי לבורא כי נתנו הבורה כפי מה שעלה על רוחם, ולכן האמינו בו תתרי הגשמות לבורות עליו שהוא נמצא, כי חשבו שכל מה שאינו גשם או נמצא בגשם, ר"ל כמו הנעות שהם בגשם, בלתי נמצא. וכן ראו שכל שהוא שלמות אצלנו בחלמות ובגוהה ובדולה ראוי לייחסו אליו יתי', וכל מה שנדמה לחמון שהוא חסרון שאין ראוי לחתרו בו, כמו האכילה והשתיה והשינה שהם פעולות מחוקות, ועם היות האמר כשחוב עורה למה תיקון ה' (תהלים מ"ד כ"ד) אמר בדרך תימה כאומר למה תהיה כישן כאיש נדהם והוא

דע"ה

מורה נבוכים חלק ראשון פרק כו

ושתיה ב ולא בשינה ולא בחולי ולא בחמס ולא במה שידומה לזה. וכל מה שיחשוב ההמון שהוא שלימות יתואר בו, ואע"פ שהדבר ההוא אמנם הוא שלימות בערך אלינו, אבל בערך אליו יתעלה אלו אשר נחשבם כלם שלמיות הם תכלית החסרון. אמנם אילו ידמו העדר השלמות ההוא האנושי ממנו יתעלה היה זה אצלם חסרון בחקו. ואתה יודע כי התנועה היא משלמות בעלי חיים והכרחית לו בהשלמתו. וכמו שהוא צריך לאכילה ושתיה להחליף מה שיותך, כן הוא צריך לתנועה לכוין אל הטוב לו ג והמורגל, ולברוח מן הרע לו ד ומה שהוא כנגדו, ואין הפרש בין שיתואר יתעלה באכילה ובשתיה או שיתואר בתנועה. ואבל לפי לשון בני אדם כלומר הדמיון ההמוני היו האכילה והשתיה אצלם חסרון בחק הבורא, והתנועה אינה חסרון בחקו, ואע"פ שהתנועה אמנם הצריך אליה החסרון. וכבר התבאר במופת (הקדמה ז' חלק ב') כי כל מתנועע בעל גשם מתחלק בלא ספק. והנה יתבאר אחר זה היותו יתעלה בלתי בעל גשם ולא תמצא לו תנועה, ולא יתואר ג"כ במנוחה, כי לא יתואר במנוחה אלא מי שדרכו להתנועע. וכל אלו השמות המורים על מיני תנועות בעלי חיים כולם יתואר בהם יתעלה על הדרך שאמרנו, כמו שיתואר בחיים, כי התנועה מקרה דבק לבעלי חיים. ואין ספק כי בהסתלק הגשמות יסתלקו כל אלו, כלומר ירד ועלה והלך ונצב ועמד וסבב וישב ושבן ויצא ובא ועבר וכל מה שדומה לזה: וזה הענין ההארכה בו יתרון, ר"ל כביאור בו מותר. כן צריך לבאר לאשר לקחו עצמן בשלמות האנושי להסיר מהם אלו המחשבות המתחילות משני הגעגועות. הראשון בו צריך לבארם במעט הרחבת ביאור כמו שעשינו בזה הפרק. והנה הקשו בזה הפרק כי כבר אמר הרב שצריך ללמוד לאנשים ולקטנים שהשם ית' אינו גשם ולהרגילם בזאת האמונה ובזה הפרק אמר שהנביאים ותורותיו בשהוא גשם להורות להמון שהוא נמצא כי ההמון לא ישיגו בתחלת המחשבה מציאות אלא גשם מ"כ זה סותר למה שאמר ראשונה, והתשובה בזה כי בהתחלת הדעת המשותף ראוי לומר תמונת השם יד ה' עיני השם אזן ה' כדי מציאותו ואמר כך ידרשו להם שהשם אינו גשם, אבל בהתחלת הדעת המשותף ראוי שיובנו הכתובים כפי פשוטם ואמר כך יאמרו להם שאלו הדברים לא יאמרו בספרי הנביאים אלא כפי לשון ב"מ, וכמו שאמר רש"י ז"ל כדי לשבר את האזן מה שהיא יכולה לשמוע. עוד הקשו כי איך אמר הרב כן צריך לבאר אשר לקחו עצמן בשלמות האנושי, כי זה ראוי לבארו לקטנים ולאנשים כמו שאמרנו. והתשובה בזה כי לאמר להם שהשם אינו גשם היה ראוי לדרוש להם מהו הגרלה במלת תמונה ומהו הגרלה במלות יד ועלה ועמד ונצב וכל שאר השמות המשותפים אין צריך לבארם. אם הרצון בו אשר לקחו עצמן בשלמות האנושי כשהתבאר שהשם יתברך אינו גשם יתבאר להם בטעם הרחבה כי יד ועלה וכל שאר הדברים המורים הגשמות ראוי שיסולקו ממנו ואמנם לשאר האנשים הפחתים צריך הרחבה יותר גדולה מזה כי כבר יחשבו שהשם אינו גשם ויחשבו כי יש בו עליה וירידה וכל שאר התוארים הגשמיים אשר אמרנו וזהו האמת והנכון. וכבר יסופק בזה ספק שלישי גדול והוא למה הוצרך הרב לבאר כל אלו השמופים אלא לומר על הכל דברה תורה בלשון בני אדם כי הוא כמו שאמר מאמר הכולל לכל הדברים המורים הגשמות עליו יתעלה ובזה יסולקו כל הביאורים אשר עשה הרב והם יד ה' עיני ה' וכו'. והתשובה בזה כי אף שהתורה להמון נתנה והברה להם כפי המיונם כבר ישותפו בהם הסגוליים וראוי כי כפי

שם טוב

הגמלאות לנו הם חסרון אליו יתברך כי אלו אשר נחשבה כלם שלמיות הם תכלית החסרון, והביא הרב ראיה כי התנועה היא שלמות הבעלי חיים והכרחית לו והשלמתו וכמו שהוא צריך לאכילה ולשתייה להחליף אשר יותך כן הוא צריך לתנועה לכוין אל הטוב ולברוח מן הרע, וכמו שהאכילה והשתייה הוא בעבור חסרון כן התנועה הוא בעבור חסרון: אבל לפי לשון ב"מ. כלומר הדמיון ההמוני האכילה והשתייה הם חסרון בגוף ית' והתנועה אינה חסרון בחקו והאמת שהוא חסרון כי התנועה אמנם צריך אליה החסר וא"כ אין ראוי שיתואר ה' בשום תנועה ולא לבד למה שהוא חסרון אין ראוי שיוחס אליו אבל למה שכל מתנועע הוא גשם והתבאר היותו בלתי בעל גשם וא"כ לא יתנה לו תנועה ולא תתואר בו מנוחה אחר שהמנוחה העדר התנועה: ואין ספק כי בהעלות הגשמות יעלו כל אלו, כלומר ירד ועלה והלך ונצב ועמד וסבב וישן וקם ויצא ובא ועבר וכל מה שדומה לזה: וזה הענין ההארכה בו יתרון, ר"ל כביאור בו מותר. כן צריך לבאר לאשר לקחו עצמן בשלמות האנושי להסיר מהם אלו המחשבות המתחילות משני הגעגועות. הראשון בו צריך לבארם במעט הרחבת ביאור כמו שעשינו בזה הפרק. והנה הקשו בזה הפרק כי כבר אמר הרב שצריך ללמוד לאנשים ולקטנים שהשם ית' אינו גשם ולהרגילם בזאת האמונה ובזה הפרק אמר שהנביאים ותורותיו בשהוא גשם להורות להמון שהוא נמצא כי ההמון לא ישיגו בתחלת המחשבה מציאות אלא גשם מ"כ זה סותר למה שאמר ראשונה, והתשובה בזה כי בהתחלת הדעת המשותף ראוי לומר תמונת השם יד ה' עיני השם אזן ה' כדי מציאותו ואמר כך ידרשו להם שהשם אינו גשם, אבל בהתחלת הדעת המשותף ראוי שיובנו הכתובים כפי פשוטם ואמר כך יאמרו להם שאלו הדברים לא יאמרו בספרי הנביאים אלא כפי לשון ב"מ, וכמו שאמר רש"י ז"ל כדי לשבר את האזן מה שהיא יכולה לשמוע. עוד הקשו כי איך אמר הרב כן צריך לבאר אשר לקחו עצמן בשלמות האנושי, כי זה ראוי לבארו לקטנים ולאנשים כמו שאמרנו. והתשובה בזה כי לאמר להם שהשם אינו גשם היה ראוי לדרוש להם מהו הגרלה במלת תמונה ומהו הגרלה במלות יד ועלה ועמד ונצב וכל שאר השמות המשותפים אין צריך לבארם. אם הרצון בו אשר לקחו עצמן בשלמות האנושי כשהתבאר שהשם יתברך אינו גשם יתבאר להם בטעם הרחבה כי יד ועלה וכל שאר הדברים המורים הגשמות ראוי שיסולקו ממנו ואמנם לשאר האנשים הפחתים צריך הרחבה יותר גדולה מזה כי כבר יחשבו שהשם אינו גשם ויחשבו כי יש בו עליה וירידה וכל שאר התוארים הגשמיים אשר אמרנו וזהו האמת והנכון. וכבר יסופק בזה ספק שלישי גדול והוא למה הוצרך הרב לבאר כל אלו השמופים אלא לומר על הכל דברה תורה בלשון בני אדם כי הוא כמו שאמר מאמר הכולל לכל הדברים המורים הגשמות עליו יתעלה ובזה יסולקו כל הביאורים אשר עשה הרב והם יד ה' עיני ה' וכו'. והתשובה בזה כי אף שהתורה להמון נתנה והברה להם כפי המיונם כבר ישותפו בהם הסגוליים וראוי כי כפי

אפודי

שידעו: ב ולא בשינה. כ"ל אע"פ שהפסוק אומר עורה למה תישן ה' הוא על דרך התימה כלומר למה תהיה כישן לא שיאומר לו יאמר' תישן ה': ג והמורגל, כ"ל לעפ"י שאינו טוב גמור אלא מצד מנהג הכרגל: ד ומה שהוא כנגדו, כ"ל שאינו רע גמור אלא שיהיה מעניין שיחשוב שיגיע לו רע ממנו כמו שיהיה

שכלם

אברבנאל

דע"ם עצמו אמר הנם לא יגוס ולא יישן (שם קכ"א ד'). ואמנם בשאומר עמנו התנועה שזכר, אינו זה אינו כן, אבל הוא עמוד התנועה כלם מנוגים ובלתי אפשריים בחקו בהכרחה ובשים שהם בהתחלים שאף ההמון ימאנו אותם. אבל לפי לשון בני האדם כלו' ההמונים, לא חשב הרב לפרש שבני אדם שזכר במאמר הם ההמון לבד, אבל הוא רצה בבני אדם כולל להמון ולמשכילים כמו שפירשתי, ולכן כתב אמר כאן לפי לשון בני אדם, ולשרך לפרש על אי זה מין מיוני בני אדם ידבר ואמר לשון אמר שהמון והוא ממה שיורה שע"כ ויוכלנו בבני אדם אחרים שאינם המוניים וסם המשכילים. ואמתם הדברים שעם הפחלקות הגשמיות יסתלקו כל אלו כלומר ירד ועלה ולא זכר בתלו כי אם תאלר התנועות והוא ממה שיורה שהאלים כיון בזה הפרק:

פרק